

T.C.

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**İHTİYAÇ ODAKLI KUR' AN KURSU ÖĞRENCİLERİNİN TERCİH
SEBEPLERİ VE BEKLENTİLERİ**

Yüksek Lisans Tezi

Fatma CANDEMİR

Çorum - 2023

**İHTİYAÇ ODAKLI KUR' AN KURSU ÖĞRENCİLERİNİN TERCİH
SEBEPLERİ VE BEKLENTİLERİ**

Fatma CANDEMİR

**Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı**

Yüksek Lisans Tezi

**TEZ DANIŞMANI
Doç. Dr. Ahmet KOÇ**

Çorum 2023

Fatma CANDEMİR tarafından hazırlanan “İhtiyaç Odaklı Kur' an Kursu Öğrencilerinin Tercih Sebepleri ve Beklentileri” adlı tez çalışması 31/10/2023 tarihinde aşağıdaki jüri üyeleri tarafından oy birliği ile Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Muammer CENGİL

.....

Doç. Dr. Ahmet KOÇ

.....

Dr. Öğretim Üyesi İsmail ÇEVİK

.....

Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulunun .../.../..... tarih ve sayılı kararı ile Fatma CANDEMİR' in Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında Yüksek Lisans derecesi alması onanmıştır.

Prof. Dr. Muhammed Asıf Yoldaş
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

TEZ BİLDİRİMİ

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını beyan ederim.

Fatma CANDEMİR

İHTİYAÇ ODAKLI KUR' AN KURSU ÖĞRENCİLERİNİN TERCİH SEBEPLERİ VE BEKLENTİLERİ

FATMA CANDEMİR

ORCID: 0009-0003-7744-7089

HİTİT ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Yüksek Lisans Tezi

Eylül 2023

ÖZET

Bu çalışmamızda Çorum İl Müftülüğü' ne bağlı bulunan İhtiyaç Odaklı Kur' an kursuna devam eden, yaşları 30 ile 70 arasında değişen 40 katılımcı ile görüşme yapılarak Kur' an kurslarında bulunan yetişkin bayanların Kur' an kurslarını tercih sebepleri ve beklentileri ortaya konulmuştur. Öğrencilerin İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarını tercih sebepleri ve beklentilerinin araştırıldığı bu çalışmada, Kur'an kurslarında öğrencilerin dini anlamında edindikleri bilgilerin derinlemesine araştırılarak ortaya konulması açısından hem literatür taraması hem de alan araştırması olmak üzere iki yöntemden yararlanılarak hazırlanmıştır. Bu nedenle, Kur'an kursları ile ilgili yüksek lisans ve doktora tezleri, akademik kitaplar, dergiler ve makaleler, bu alanda yapılan sempozyum, panel, seminer ve toplantılar gözden geçirilmiştir. Çalışmamızda nitel alan araştırması kapsamında; belli bir konu üzerinde veri toplamak üzere katılımcılar arası iletişime odaklanan bir teknik olan "Odak Grup Görüşmesi" metodu uygulanmıştır.

Çalışmamızda, araştırmamızın katılımcı öğrencilerine yönelttiğimiz: "Kur'an kursunu tercih sebebiniz nedir?" sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar üzerine yaptığımız analiz sonucunda; "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarının Yakın Olması ve DİB' e Ait Olması, Kur' an Eğitimi ve Din Eğitimi Almak, Çocuklukta Yarım Kalan Eğitimi Tamamlamak, Çevrenin Teşvikiyle Gelmek, Kaliteli Zaman Geçirmek, Psikolojik Olarak Rahatlamak" olarak belirtmişlerdir. Yine araştırmaya katılan öğrencilere; "kurstan beklentileriniz nelerdir, bu beklentileriniz karşılandı mı?" sorularına aldığımız cevaplar sonucunda ise katılımcı öğrencilerin: "Kur' an Öğrenme Beklentisi, Din Eğitimi Beklentisi, Aile ve Yakın Çevre ilişkilerine Katkı Beklentisi, Boş Vakitlerini Değerlendirme Beklentisi, Sosyalleşme Beklentisi ve Psikolojik Rahatlama Beklentisi, Manevi Değerler Beklentilerinin" olduğu görülmüştür.

Kur'an kursları, Kur'an'ı Kerim ve din eğitimi hizmetinin yanı sıra; yetişkin bayanlar için manevi boşluklarını doldurabildikleri bir doyum merkezi olmuştur. Kurslar öğrencilerin, ailevi problemlerine, dini, sosyal ve psikolojik sorunlarına çözüm aradıkları ve fiili olarak danışmanlık hizmetlerini aldıkları, din eğitiminin, dini değerlerin anlatıldığı ve dini sosyalleşme alanlarının oluşturulduğu ve bu bağlamda uygulamaların yapıldığı çok yönlü bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an kursları yüklediği temel işlevleri ile dini eğitim, dini sosyalleşme; dini, milli ve manevi değerlerle bütünleşmiş, toplu ibadetler ve dini içerikli sosyal faaliyetleri bünyesinde gerçekleştirmektedir. Sunulan bu hizmetler, kurs öğrencilerinin tercihleri doğrultusunda dini değer algıları yüksek, toplumla bütünleşen, kendini ve çevresini doğru dini değerlerle değiştirebilen ve geliştirebilen bireyler olarak yetişmelerine katkı sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığının (DİB) "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında Din Eğitimi" kapsamında ön planda tutulan ve Kur'an kurslarının temel amaçları arasında yer alan kazanımların edinildiği ve bu kazanımlarla öğrencilerin beklentilerinin sağlandığı saptanmıştır. Bu beklentiler, Kur'an'ı Kerimi okumayı öğrenme, iyi bir dini eğitim alma, kendisine ve çevresine karşı ahlaki değişim ve gelişim gösterme, inanç, ibadet ve ahlak bütünlüğünün önemini fark etme, İslam ahlakını yansıtan güzel davranışlar sergileme gibi tutumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an kursları, yaş, eğitim ve sosyo-ekonomik açıdan birbirinden farklı yetişkin ve birbirlerinden farklı çevrelerden kadınların bir araya geldiği ve dini içeriklerle beslenen kaliteli zaman geçirilen, öğrencilerin beklentilerini karşıladığı vazgeçilmez bir din eğitim kurumu olmuştur. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarından herkesin faydalanması ve daha fazla öğrenciye ulaşarak hizmet götürülmesi nedeniyle, Kur'an kurslarının sayılarının artırılması ve Kur'an kursları ile kazanılan bilgi ve deneyimlerin, eğitimlerin ve dini değerlerin herkese ulaştırılması gerektiğinin altı çizilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Yaygın Din Eğitimi, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları, Yetişkin Din Eğitimi

Bilim Kodu: 60201

REASONS FOR PREFERENCE AND EXPECTATIONS OF NEED-BASED QUR'AN COURSE STUDENTS

Fatma CANDEMİR

ORCID: 0009-0003-7744-7089

HITIT UNIVERSITY

GRADUATE SCHOOL

Master of Science Thesis

September 2023

ABSTRACT

In this study, the reasons for preferring Qur'an courses and expectations of adult women in Qur'an courses were revealed by interviewing 40 participants aged between 30 and 70 who attend the Needs-Oriented Qur'an course affiliated to the Çorum Provincial Mufti. In this study, in which the reasons for choosing Need-Focused Qur'an courses and expectations of students were investigated, it was prepared by using two methods, both literature review and field research, in order to reveal the knowledge acquired by the students in the sense of religion in the Qur'an courses through in-depth research. For this reason, master's and doctoral theses, academic books, journals and articles, symposiums, panels, seminars and meetings in this field have been reviewed. In our study, within the scope of qualitative field research; "Focus Group Interview" method, which is a technique that focuses on communication between participants, was applied to collect data on a certain subject.

In our study, we asked the participant students of our research: "What is your reason for choosing the Qur'an course?" As a result of the analysis we made on the answers given by the students to the question; They stated that "Need-Focused Qur'an Courses are close and belong to the DIB, to receive Qur'an education and religious education, to complete the education left unfinished in childhood, to come with the encouragement of the environment, to spend quality time, to relax psychologically". Again, students participating in the research; "What are your expectations from the course, have these expectations been met?" As a result of the answers we received to the questions, it was seen that the participant students had: "Quran Learning Expectation, Religious Education Expectation, Contribution to Family and Near Environment Relationships, Leisure Time Expectations, Socialization Expectations and Psychological Relaxation Expectations, Spiritual Values Expectations".

In addition to Quran courses, Quran and religious education services; It has been a center of satisfaction for adult women where they can fill their spiritual gaps. The courses appear as a multi-faceted institution where students seek solutions to their family problems, religious, social and psychological problems and receive actual counseling services, where religious education, religious values are explained, religious socialization areas are created and practices are made in this context. Religious education, religious socialization, with the basic functions of Qur'an courses; It carries out collective worship and social activities with religious content integrated with religious, national and spiritual values. These services, in line with the preferences of the course students, contribute to the training of course students as individuals who have high perceptions of religious values, integrate with the society, and can change and develop themselves and their environment with the right religious values. It has been determined that the gains, which are among the main objectives of the Qur'an courses and which are kept in the forefront within the scope of "Religious Education in Need-Based Qur'an Courses" by the Presidency of Religious Affairs (DIB), have been acquired and the expectations of the students have been met with these gains. These expectations appear as attitudes such as learning to read the Qur'an, getting a good religious education, showing moral change and development towards oneself and others, recognizing the importance of belief, worship and moral integrity, and exhibiting good behaviors that reflect Islamic moral values. Qur'an courses have become an indispensable religious education institution where adults and women from different backgrounds come together and meet the expectations of students, where they spend quality time fed with religious content. It was underlined that the number of Qur'an courses should be increased and the knowledge and experience gained through Qur'an courses, education and religious values should be conveyed to everyone, as everyone benefits from Need-Focused Qur'an Courses and provides services by reaching more students.

Key Terms: Common Religious Education, Need-Based Qur'an Courses, Adult Religious Education,

Science Code: 60201

TEŞEKKÜR

Bu alıőmamda değerli bilgileri, sabrı ve itinaıyla yaptığı dzeltmeleri ile alıőmamın ortaya ıkmasında bana ok büyük desteği sağlayan çok değerli danıőmanım Sayın Doç. Dr. Ahmet KOÇ Hoca'ma Őukranlarımı sunarım. Tez savunmama katılarak önemli değerlendirmelerde bulunan Prof. Dr. Muammer CENGİL ve Dr. Öğretim yesi İsmail ÇEVİK hocalarıma çok teşekkür ediyorum. Çalıőmam boyunca teknik desteğiyle yanımda olan ocuklarım; Arif'ime, Kerem'ime sonsuz teőekkürler. Ayrıca araőtırmama katılmayı kabul ederek görüşme sorularımı cevaplayan bütün Kur'an kursu öğrencilerimize ve onlara ulaőmamda bana yardımcı olan değerli Kur'an kursu öğreticisi arkadaşlarıma teşekkür ediyorum.

Fatma CANDEMİR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
TEŞEKKÜR.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

1. BÖLÜM

DİN VE EĞİTİM

1.1. Din.....	18
1.2. Din Eğitimi.....	19

2. BÖLÜM

YETİŞKİN EĞİTİMİ

2.1. Yetişkinin Tanımı	21
2.1.1. Androgoji kavramından hareketle ise yetişkin tanımı.....	21
2.2. Yetişkinin Özellikleri.....	22
2.2.1. Yetişkinlik dönemleri nelerdir?.....	23
2.3. Yetişkin Eğitimi	28
2.4. Yetişkin Din Eğitimi.....	35
2.4.1. Yetişkin din eğitimi konusunda göz önünde bulundurulması gereken durumlar.....	37

3. BÖLÜM

KUR' AN KURSLARINDA DİN EĞİTİMİ

3.1. Kur' an Öğretiminin Gelişim Süreci	39
3.2. Başlangıcından Günümüze Kur' an Kursları	42
3.3. Kur' an kurslarının Görev ve Amaçları.....	44

3.3.1. Kur' an kurslarının amaçları.....	46
3.3.2. Günümüzde ihtiyaç odaklı Kur' an kurslarının işlevleri.....	47

4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. İhtiyaç Odaklı Kur' an Kurslarını Öğrencilerin Tercih Sebepleri.....	51
4.1.1. Kursun yakın olması ve DİB' e ait olması.....	52
4.1.2. Kur'an-ı Kerim eğitimi ve din eğitimi almak.....	53
4.1.3. Çocuklukta yarım kalan eğitimi tamamlamak.....	55
4.1.4. Çevrenin teşvikiyle gelmek.....	57
4.1.5. Kaliteli zaman geçirmek.....	60
4.1.6. Psikolojik olarak rahatlamak.....	61
4.2. İhtiyaç Odaklı Kur' an Kursu Öğrencilerinin Kurstan Beklentilerini Karşılama Durumu.....	63
4.2.1. Kur' an' ı öğrenme beklentisinin karşılanma durumu.....	64
4.2.2. Din eğitimi beklentisi.....	67
4.2.3. Aile ve yakın çevre ilişkilerine katkı beklentisi.....	68
4.2.4. Boş vakitlerini değerlendirme beklentisi.....	71
4.2.5. Sosyalleşme beklentisi.....	74
4.2.6. Psikolojik rahatlama beklentisi.....	75
4.2.7. Manevi değerler ile ilgili beklentiler.....	79
SONUÇ.....	88
KAYNAKÇA.....	95
EKLER.....	101
Ek 1. Görüşme Formu.....	101
Ek 2. Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Kararı.....	103
Ek 3. Çorum İl Müftülüğü Onayı.....	104
Ek 4. Katılımcılara Ait Kişisel Bilgiler.....	105
Ek 5. Katılımcılara Sorulan Sorular ve Alınan Cevaplar.....	106

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 4.1. Öğrencilerin Kur'an Kurslarını Tercih Sebepleri.....	51
Şekil 4.2. Öğrencilerin Kur'an Kursundan Beklentileri	64
Şekil 4.3. Manevi Değerler İle İlgili Beklentiler.....	80

SİMGELER VE KISALTMALAR

Kısaltmalar

Bkz.	Bakınız
çev.	Çeviren
DİB	Diyanet İşleri Başkanlığı
ed.	Editör
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
vd.	Ve diğeri/diğerleri

GİRİŞ

Din eğitimi insanın doğumundan ölümüne kadar ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreçte din eğitimine katkıda bulunan en önemli kurumlardan biri de İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarıdır. Kur'an kursları devam eden öğrencilerine Kur'an okumayı ve din eğitimi verirken aynı zamanda öğrencileri aynı amaç etrafında birleştirmeyi hedefler. Dini değerler, sosyal değerler dini pratikler, kaliteli zaman geçirme gibi. Öğrencilerin sosyalleşme ortamları da kursta bu süreçte ayrıca önem kazanmaktadır. Kurslarda dini faaliyetler, dini organizasyonlar bir taraftan toplumsal dini bütünlüğün oluşmasına katkı sağlarken diğer taraftan öğrencilerin zamanlarını kaliteli bir şekilde geçirmelerine olanak sağlar.

İslam'ın doğuşundan itibaren ve günümüze kadar Kur'an-ı Kerim ve İslam dinine ait esasların eğitim öğretimi önemli olmuş, din eğitimi veren kurumlar toplum tarafından ilgi görmüşlerdir. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak eğitim faaliyetlerini sürdüren, yaygın din eğitimi kurumu olan Kur'an kursları, bireylerin dini davranışlarında, ruhsal düşüncelerinde etkileyici olmakla birlikte, kişisel ve toplumsal dayanışmayı, birlik beraberliği ve dini değerleri sağlayan önemli bir yapı olarak önceliğini korumuştur. Kurslar öğrencilerine; dini, maddi ve manevi ilkelerin benimsenmesi, aktarılması ve yaşatılması açısından önem arz etmektedir.

İhtiyaç odaklı Kur'an kursları, din eğitiminin yanı sıra, öğrencilerine psikolojik rahatlama ve aile danışmanlığı gibi fonksiyonları da yerine getirmektedir. Yurdumuzda Kur'an kursları her yaş grubundan, her meslekten ve her kesimden insana eğitim vermekle birlikte, öğrencilerine sosyal bir ortam sağlamakta aynı zamanda aile ve toplum hayatında dinin gereklerinin yerine getirilmesinde rehberlik yapmaktadır. Kur'an kursları, kadınlara yaşamlarını sürdürdükleri ev ortamlarının haricinde, din eğitimi dini sosyalleşme ve uygulamalı olarak danışmanlık hizmetlerinin yürütüldüğü bir kurumdur. Kurslar; mutlu olan, manevi yönden doyuma ulaşmış, kendini gerçekleştirmiş, eğitilmiş ve donanımlı kadınların yetiştirilmesine önemli katkılar sağlamaktadır. Kur'an kursları; sunduğu toplu ibadet ve etkinliklerle birlik ve beraberliği sağlarken, psikolojik ve ruhsal doyumun sağlanmasında da önemli fonksiyonlar yüklenmiştir.

Bu çerçevede çalışmada, Kur'an kurslarına devam eden öğrencilerin din eğitimi aldıktan sonra şahsiyetleri üzerinde ve aile hayatlarındaki değişiklikler farklı yönleri ile tespit edilmiş ve ele alınmıştır. Bu nedenle bu çalışmada nitel yöntem, veri toplama aracı olarak ise Kur'an kursuna düzenli olarak devam eden öğrencilerle yapılan yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılmıştır. Elde edilen veriler objektif olarak değerlendirilmiştir.

Bu çalışma ile Kur'an kurslarının, kadınların dini eğitimi konusunda yüklendiği işlevlerin yanında, katılımcıların dini beklentilerinin de karşılandığı ve kursun önemli katkılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Çorum İl Müftülüğüne bağlı 4 tane İhtiyaç odaklı Kur'an kursuna devam eden öğrencilerden seçilen çalışma grubu üzerinden elde edilen veriler çerçevesinde,

öğrencilerin kursları tercih sebepleri ve kurslardan beklentilerin nasıl gerçekleştiği ve kursların bu anlamdaki beklentilere katkıları belirlenmeye çalışılmıştır. Bu çalışmayla Kur'an kurslarının kadınların din eğitimi sürecindeki rolünün kişisel ve toplumsal olarak önemi, toplulukla yapılan ibadetlerle, sosyal aktivitelerle, psikolojik ve sosyal yönden kadınların tüm yaşantısına olan katkısı incelenmiştir.

Bu çalışma beş temel bölüm üzerinde şekillenmiştir. Araştırmanın metodolojisine yer verilen giriş bölümünde araştırmanın problemi, konusu, amacı, önemi, uygulanan yöntem ve çalışma grubu hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın teorik kısımlarını oluşturan bölümlerde ise; birinci bölümünde din, din eğitimi, ikinci bölümde yetişkinin tanımı yapılarak, yetişkin eğitimi ve yetişkinin din eğitimi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde Kur'an kurslarında din eğitimi, Kur'an öğretiminin gelişim süreci, başlangıcından günümüze Kur'an kursları, günümüzde İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları ele alınarak, dini bilgileri öğrenme süreçleri ve bunları etkileyen faktörler hakkında teorik zemin oluşturulmuştur. Çalışmanın bu bölümünde ayrıca Müslüman bir toplumda dini eğitim veren Kur'an kurslarının ne anlama geldiği, tarihi, kurumsal gelişimi ve aynı zamanda İslam'ın ilk yıllarından ve Hz. Peygamber döneminden günümüze kadar olan dönem itibarıyla Kur'an eğitim/öğretimi adına hizmet veren kurumlar hakkında kısa bir değerlendirmede bulunulmuş; Kur'an kurslarının fonksiyonları, uygulanan eğitim ve öğretim programları incelenmiştir. Çalışmanın dördüncü bölümünde ise katılımcılarla yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen veriler değerlendirmeye alınmış, çıkan kodlar çerçevesinde temalar oluşturulmuş ve analiz edilmiştir. Araştırmanın son bölümü olan sonuç bölümünde araştırma bulgularına dayalı genel değerlendirme yapılmış ve tespit edilen eksikliklerin giderilmesine yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Bugüne kadar Kur'an kursları ile ilgili birçok akademik çalışmalar yapılmıştır. Ancak "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarını Öğrencilerin Tercih Sebepleri ve Beklentileri" konulu bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir ve alandaki bu boşluğu doldurmak üzere böyle bir çalışma yapmak planlanmıştır. Bu çalışma ile Kur'an kurslarına devam eden öğrencilerin tercih sebepleri ve beklentilerinin karşılanması ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu çalışmamızın yeni yapılacak diğer çalışmalara bir basamak oluşturması yönünde faydalı olacağı kanaatindeyiz.

Problem

Cumhuriyetin kuruluşundan itibaren varlığını devam ettiren Kur'an kurslarının günümüz teknolojisinden de faydalanarak, yeni metotların uygulamaya konulmasıyla birlikte işlevselliği artmıştır. Diyanet İşleri Başkanlığının son yıllardaki hizmet çeşitliliği projeleri kapsamında sunulan temel, ek ve online öğretim programları ile çerçeve esnek tutulmuş ve toplumun her kesiminin Diyanet İşleri Başkanlığı'nın(DİB) bu hizmetinden istifade etmesi hedeflenmiştir.

Araştırmamızın problemini "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları, öğrencilerin tercih sebepleri ve beklentileri nelerdir" sorusu oluşturmaktadır.

İnsan bir dine, bir yaratıcıya inanma içgüdüğü ile dünyaya gelmektedir. Hayatını devam ettirmek için gelişmeye, öğrenmeye ihtiyaç duymaktadır. Öğrenme çocukluk çağında ailede başlayarak, toplum içerisinde ve insanın hayatı boyunca bilgilenme sürecinde devam etmektedir.

İnsanların bir kısmı doğduğu andan itibaren ailede dini eğitim almaya başlayarak sosyal hayatı içerisinde İslami değerler ile öğrenme sürecini devam ettirirken,¹ bir diğer kısım ise hayatın getirdiği şartlar ve imkânlar doğrultusunda bu eğitimi hiç alamamış ya da sekteye uğramış eksik bir eğitime tâbi olmuş veya buna mecbur bırakılmışlardır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, erken yaşlarda dini eğitim alamamış ve Kur'an öğrenme fırsatı bulamamış veya bu eğitimini yarım bırakmış yetişkin insanların bu ihtiyacını karşılamak amacıyla bir takım yaygın din eğitimi faaliyetleri yürütmektedir. Bu faaliyetler içerisinde en önemlisi İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarıdır. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen yaygın eğitim faaliyetleri ile hiçbir ayırım gözetmeksizin her mahalleye açılan İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları yetişkin din eğitimi alanında topluma büyük katkı sağlamaktadır.

Öğrencilerin Kur'an kursunu tercihlerinde ve beklentilerinde; kişisel ihtiyaçları, hayat tarzları, kazanım hedefleri zaman zaman farklılık gösterse de bu eğitimin temelinde manevi doygunluğa erişebilmek, İslam dininin emir ve yasaklarını tam anlamıyla öğrenmek, Allah (c.c) tarafından bize bir rehber olarak gönderilen, dünya ve ahiret sorumluluklarını öğreten Kur'an-ı Kerim'in evrensel mesajını anlamak, Kur'an-ı Kerimi kurallarına uygun ve düzgün bir şekilde yüzünden okumayı öğrenmek, ibadetler için gerekli sure ve duaları ezberlemek ve anlamlarını öğrenmek, İslam Dininin inanç, ibadet ve ahlak esasları ile Hz. Peygamberimizin sireti hakkında bilgi edinmek ve ilahî emir ve yasaklar doğrultusunda bir hayat sürmeyi arzu etmek, hayatlarına olumlu katkı sunmak bulunmaktadır.

Bunun yanı sıra öğrenciler kurslarda kaliteli zaman geçirmek ve psikolojik olarak rahatlamayı da istemektedirler. Bireylerin kursa katılımlarında eğitim durumları, yaş aralıkları, kişisel ihtiyaçları, yaşam tarzları, kazanım arzuları birbirlerinden farklılık gösterse bile bu eğitimin diğer yetişkin eğitimlerinden farklı olarak, temelinde manevi doygunluğa erişebilmek vardır.

Öğrenciler Kur'an kurslarında aile içi ilişkiler açısından önemli katkılar sağlamayı hedeflemektedirler. Bu noktada anne-çocuk, karı-koca ve ebeveyn-çocuk şeklinde döngüsel bir ilişki olarak karşımıza çıkan aile olgusu, Kur'an kurslarında verilen eğitimle daha sağlıklı ve bilinçli iletişim becerilerinin ortaya konulduğu bir mekân haline gelmesi, katılımcıların beklentileri arasındadır.

Yetişkinlerin bu amaçla katıldıkları İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları, öğrencilerin kursu tercih sebeplerinin neler olduğunun tespit edilmesi ve beklentilerine ne derece ulaşabildiklerinin ortaya koyulması bu eğitim faaliyetinin tüm paydaşları tarafından önemli kabul edilmektedir.

¹ Mehmet Zeki Aydın, *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi* (Nobel Yayınları, 2003), 30.

Kur'an kursu eğitiminin doğru, ihtiyaca ve manevi doyuma yönelik bir biçimde ve erişilebilir olarak gerçekleştirilmesi oldukça değerlidir. Araştırmamızda; İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarına katılan öğrencilerin kursları tercih sebeplerini ve kursa yönelik beklentileri tespit edilerek, varsa eksiklik ve sorunların çözümüne yönelik gerekli tedbirlerin alınmasına yardımcı olmak ve katkı sağlamak amaçlanmaktadır.

Alt Problemler

- Öğrencilerin Kur'an kursunu tercih sebepleri ve kurstan beklentileri nelerdir?
- Kur'an kursuna kayıt yaptıran yetişkin öğrenciler talep ettikleri gün ve saatte eğitim öğretim programlarına katılabilmekte midir?
- Kursta öğrenmiş olduklarını etrafındaki insanlarla paylaşıyorlar mı?
- Kur'an kurslarına gelen öğrenciler sosyal ve ailevi konularda danışmanlık ve rehberlik beklentileri var mı, bu beklentileri burada karşılayabiliyorlar mı?

Konunun Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın amacı; öğrencilerin kursu tercih sebepleri ve kurstan beklentilerini belirlemek üzere yapılmıştır

Din duygusu insanda doğuştan var olan bir duygudur. Din insanın kayıtsız şartsız mutlak varlığa yönelişi ve onun tarafından kuşatılıdır. Din hayatın bir bütün olarak yorumlanması ve üstesinden gelinmesinde aşkın bir varlık ile ilişki kurulmasında yardımcı olan değerler sistemi bütünüdür. Dinin bu özelliği eğitim ve öğretimde görülmektedir. Eğitim ve öğretimin görevi gelecek nesilleri yetiştirmektir.²

İnsanların bir kısmı doğduğu andan itibaren ailede dini eğitim almaya başlayarak sosyal hayatı içerisinde İslami değerler ile öğrenme sürecini devam ettirirken, bir diğer kısım insanlar ise hayatın getirdiği imkânlar ve şartlar doğrultusunda din eğitimini hiç alamamış veya din eğitimi sekteye uğramış eksik bir din eğitimine tâbi olmuş veya buna mecbur bırakılmışlardır.

Diyanet İşleri Başkanlığı, erken yaşlarda dini eğitim alamamış ve Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenme imkânı bulamamış veya bu eğitimini yarım kalmış yetişkin insanların bu ihtiyacını karşılamak üzere bir dizi yaygın eğitim çalışmaları yürütmektedir. Bu çalışmalar içerisinde en önemlisi Kur'an kurslarıdır. Bu kapsamda Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gerçekleştirilen yaygın eğitim çalışmaları ile hiçbir ayırım gözetmeksizin her mahalleye açılan Kur'an kursları yetişkin din eğitimi alanında topluma büyük fayda sağlamaktadır.

² Cemal Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş* (Pegem Akademi Yayınları, 9. Baskı, 2017), 10.

Bireylerin Kur'an kursunu tercihlerinde ve beklentilerinde; bireylerin şahsi ihtiyaçları, hayat tarzları, kazanım amaçları zaman zaman farklılık gösterse de bu din eğitimin temelinde manevi doygunluğa ulaşabilmek, yaşadığımız dinin emir ve yasaklarını tam anlamıyla öğrenmek, Allah (c.c) tarafından bize bir rehber olarak gönderilen, dünya ve ahiret yükümlülüklerimizi öğreten Kur'an-ı Kerim'in evrensel mesajını kavrayarak, ilahî emirler doğrultusunda bir yaşam sürmeyi hedeflemek bulunmaktadır.

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana varlığını devam ettiren Kur'an kursları, daha da geliştirilmeye ve zenginleştirilmeye ihtiyaç duysa da kendini yenileme, fonksiyonlarını güncelleştirip etkinlik ve verimliliğini arttırarak mesafeler kat etmeye devam etmektedir. Yurdumuzdaki Kuran kurslarının tarihi süreci dikkate alındığında, Kur'an-ı Kerimi öğrenme ve öğretme faaliyetleri ile bu kurslarının varlığının devamlılığı, zaman zaman tartışma konusu olarak bu faaliyetlerin sekteye uğramasına rağmen, toplumun Kur'an kurslarına gösterdiği ilgi, alaka ve kararlılıkla sahiplenişleriyle doğrudan ilgilidir.

Bu amaçla İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarının amaçları arasında İslam dininin değerlerini insan yaşamına anlam kazandıran ilkelerden biri olarak fark ettirmek, öğrendiği bilgi ve değerlerden faydalanarak kendi çözümlerini üretebilmelerini sağlamak, İslam dininin Allah, insan, tabiat ilişkilerini düzenleyen boyutunu fark ettirmek ve bu bilgileri davranışa dönüştürmek gibi maddeler bulunmaktadır.³

Hizmet çeşitliliği projesi çerçevesinde İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları yeni bir düzenlemeyle hayata geçirilmiştir. Bu sistemle, Kur'an kursları programının çerçevesinin esnek bir yapıya sahip olması, kursa gelen öğrenci kitlesinin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak düzenlenmiştir. Öğrencilerin istedikleri bir saat aralığında kurslara kayıt yaptırabilmeleri sağlanmıştır. Böylelikle öğrencilerin kendi isteklerine göre öğretim programlarını (Dini Bilgiler, Tecvit, Hatim vb. kurlarla) seçebilmelerine olanak sağlanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarında görev yapan ve eğitim almak isteyenler için ise öğrenci yeter sayısına ulaşıldığında sınıf ortamının şartlarının oluşturulması durumunda Kur'an kursu eğitimden faydalanabilmeleri sağlanmıştır. Bu nedenle, din eğitiminin doğru ve ihtiyaca yönelik bir şekilde erişilebilir olarak DİB' e bağlı Kur' an kurslarında gerçekleştirilmesi son derece önemlidir.

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları, yetişkin kadın öğrenciler için, ailevi sorunlarını paylaştıkları, dini, psikolojik sıkıntılarına çözüm buldukları manevi doyum merkezi ve fiili olarak danışmanlık hizmeti sunulan bir kurum olarak görülmektedir. Ayrıca ahlaki değerler çerçevesinde toplumsal dayanışma, uyum, empati gibi değerlerin kazanılmasında hayati bir önem taşımaktadır. Bu anlamda bu çalışmayla yetişkin kadınların dini beklentilerini karşılama süreçlerinde Kur'an kurslarının işlevlerinin ortaya konulması, Kur'an kurslarınca amaçlanan

³ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, Editör(ed.) Recai Doğan - Remziye Ege, (Grafiker Yayınları, 2017), 330.

ve yürütülen faaliyetlerin sahada, bireysel ve toplumsal yaşama olan olumlu, istendik değişimlerin ne kadarının gerçekleştirildiğinin analiz edilmesi önem arz etmektedir.

Bu çalışma, yurdumuzun bütün il, ilçe ve köylerinde uygulamaya konulan İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarında yaşanan problemlerin doğru ve yerinde tespit edilip, bu problemlerin çözümüne yönelik uygun tedbirlerin alınmasına yardımcı olmasına ve yetişkinlere yönelik uygulanan dini eğitimin daha verimli olması açısından önem teşkil etmektedir. Aynı zamanda bu araştırmamız; eğitim yapılan ortamların fiziki şartlarının iyileştirilmesi, eğitim öğretim materyallerinin öğrencilerin yaş gruplarına ve öğrenme seviyelerine göre daha da zenginleştirilmesi konusunda yapılacak çalışmalara bir katkı sağlayarak, benzer konularda yapılacak çalışmalara bir kaynak teşkil edeceği kanaatindeyiz.

İhtiyaç odaklı Kur'an kursu öğrencileri üzerine yaptığımız bu araştırma, toplumun yaşadığı hızlı değişimle birlikte, Kur'an Kursu öğrencilerinin tercih ve beklentilerini tespit ederek, öğrencilerin Kur'an Kursu hakkında görüşleri, sorunları ve geleceğe dair beklentileri; ayrıca genel Kur'an kursu öğrencisi profilinin tespiti amaçlanmaktadır. Benzer araştırmalardaki yapılacak karşılaştırmalarla, Kur'an kursu eğitiminin kursa devam eden öğrencilerin beklentilerine katkısı ve öğrencilerin öğrenim süresinde yaşadıkları değişimin belirlenmesine çalışılacaktır.

Çalışmamız, Kur'an kursları ile ilgili yaygın eğitim alanında yapılan diğer çalışmalardan farklı olarak, kurs eğitiminin öğrencilerin dini bilgilenme ve uygulama süreçlerine etkisini, gelecekle ilgili beklentilerini ve öğrencilerin genel sorunları üzerinde duran bir araştırma özelliği taşımaktadır. Bu yönden, yaygın bir eğitim kurumu olan Kur'an kurslarının öğrenci kitlesinin yapısının araştırılarak yansıtılmasının, hem bu kurumların bağlı olduğu DİB'e hem de din eğitimi araştırmalarına fayda sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bu çalışmamızdan elde edilen sonuçlar ve değerlendirmeler ışığında, ihtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarındaki öğretici ve öğrencilere, konu ile ilgili kişi ve kurumlara da yararlı olmak çalışmamızın hedefleri arasındadır. Bu çalışmamızın sonuçlarının tüm Kur'an Kursu öğrencilerine ve ailelerine de yaşantılarında fayda sağlayacağı düşüncesindeyiz.

Hipotezler

Öğrencilerin İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarını tercih sebepleri ve beklentilerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Kur'an Kursunda verilen din eğitimi, öğrencinin manevi dünyasına etki ederek, onu psikolojik olarak rahatlatmaktadır.
- Kur'an Kursu eğitimi öğrencinin söz ve davranışlarına etki ederek değiştirmektedir.
- Kur'an Kursu eğitimi öğrencinin ve ailesinin günlük yaşamını etkilemektedir.

- Kur'an kursunda öğrenmiş olduğu bilgiler öğrencilerin dini hayatlarına katkıda bulunmaktadır.
- Kur'an Kursundaki eğitim öğrencinin ve ailesinin dini hayatını etkilemektedir.
- Kur'an Kursuna devam eden öğrencilerin boş zaman kavramında ve sosyal hayatlarında değişiklik olmaktadır.
- Kursa gelmeden önce kişinin doğru olarak bilinen yanlışları kursa geldikten sonra aldığı eğitimle değişmektedir.
- Kur'an Kursundaki eğitimin etkisiyle öğrencinin çocuk yetiştirme bilgisinde değişiklikler olmaktadır.
- Kur'an Kursunda verilen din eğitimi öğrencinin aile hayatına yansımakta ve aile hayatında olumlu yönde değişikliklere neden olmaktadır.

Sayıtlar

- Çalışmamızda uyguladığımız metotlar, sağlıklı sonuçların elde edilmesi açısından geçerli ve güvenlidir.
- "Odak Grup Görüşmesi" yaptığımız öğrencilerin, sorduğumuz sorulara verdikleri cevaplar doğru bilgiler içermektedir.
- Araştırmamızda "Odak Grup Görüşmesi" yaptığımız çalışma grubu, araştırmanın konusunu derinlemesine ortaya koyabilecek bir temsiliyete sahiptir.

Sınırlılıklar

Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarında 2022- 2023 eğitim-öğretim yılında yurt ve Çorum genelinde öğrenim gören Kur'an kursu öğrencilerin hepsi ile görüşme yapmamızın imkânsızlığı nedeniyle araştırmamız Çorum İl Müftülüğü bünyesindeki; *Yunus Emre Kız Kur'an Kursu, Buhara Evler Selma Hasan Karakuş Kız Kur'an Kursu, Suheybi Rumi Kız Kur'an Kursu, Şehit Muhammet Çoban Kız Kur'an Kursu*'na devam eden 30 yaş ve üstü yetişkin kadın Kur'an kursu öğrencisine yönelik bir çalışmayı içermektedir.

Araştırmamız için dört İhtiyaç Odaklı Kur'an kursu seçilmiş ve bu dört kursta eğitim ve öğretime devam eden 30 yaş üstü 40 öğrenci ile yürütülmüştür. Araştırma, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında eğitim-öğretime devam eden 30 yaş ve üstü yetişkin kadınlarla sınırlandırılmıştır.

Araştırma katılımcıların yarı yapılandırılmış görüşme formundaki sorulara verdikleri cevapların doğru ve samimi olduğu varsayımı ile sınırlıdır. Bu nedenle çalışma, seçilen örneklem grubu ve çalışmanın yapıldığı zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.

Yöntem

Kur'an kurslarını tercih sebepleri ve beklentilerinin araştırıldığı bu çalışmada, öğrencilerin Kur'an kurslarında dini anlamında öğrendikleri bilgilerin derinlemesine araştırılarak ortaya konulması bakımından hem alan araştırması hem de literatür taraması olmak üzere iki yöntemden faydalanılarak hazırlanmıştır. Bu amaçla, Kur'an kursları ile ilgili yüksek lisans tezleri, doktora tezleri, akademik kitaplar, dergiler ve makaleler, bu alanda yapılan panel, sempozyum, seminerler ve toplantılar gözden geçirilmiştir. Bu konuyla ilgili literatür çalışmaları ayrı bir başlık altında ele alınarak, istifade edilen eserler kaynakçada belirtilmiştir. Ayrıca Resmî Gazete 'de yayımlanan kanun ve yönetmelikler, Diyanet İşleri Başkanlığından edinilen kurs, öğretici ve öğrenci sayılarını içeren istatistikî bilgi ve belgeler ile İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programı incelenerek araştırma desteklenmiştir.

Günümüzde sosyal bilimlerin doğasına uygun olarak yeni yaklaşımlar ve yeni kavramlar üretilmiştir, bunun sonucunda ise nitel yöntem bilim ortaya çıkmıştır. Değişkenlik, çeşitlilik, birbirinden etkileşim bütün sistemin gözlenebilen doğal özelliğidir. Sistemlerin hareketlerle ve sınırlılıkla belirlenen özelliği vardır. Her şey birbiriyle ilintilidir ve her parça bütünü bilgisini taşır. Dolayısıyla evrende herhangi bir sistemin davranışı önceden bilinemez. Ancak parçalar arası ilişkiler ise birbirinden etkilenecek değişmektedir. Son yıllarda eğitim bilimleri, dilbilim, kültürel incelemeler, antropoloji, sosyoloji ve psikoloji gibi alanlarda nitel araştırma tekniğinden faydalanıldığı görülmektedir. Nitel araştırma bütüncül bir yaklaşım izlerken doğal ortama duyarlı olarak algıların ortaya konmasına imkân vermektedir. Nitel verilerle tümevarımcı analizin araştırılması ve gerçekleştirilmesinde esneklik özelliği taşımaktadır. Nitel araştırmada araştırmacı, araştırma problemine ilişkin bilgiyi birinci elden toplayarak araştırmaya katılan kişilerle iletişim kurmaktadır. Dolayısıyla araştırmacı bilgi toplama sürecinin bir parçası olarak araştırmanın tasarımı, yürütülmesi, tamamlanması ve raporlanmasından sorumludur.⁴

Çalışmamızda nitel alan araştırması kapsamında; belli bir konu üzerinde veri toplamak üzere katılımcılar arası iletişime odaklanan bir teknik olan "Odak Grup Görüşmesi" metodu uygulanmıştır. Söz konusu metoda yönelik öncelikle katılımcıların kendilerini özgürce ifade edebilecekleri bir ortam oluşturabilmeleri için ilgili il müftülüğünden gerekli izin alınmıştır. "Odak Grup Görüşmesi" kurs yöneticisi ve Kur'an kursu öğreticilerinin de yardımıyla, Yunus Emre Kız Kur'an Kursu, Buhara Evler Selma Hasan Karakuş Kız Kur'an Kursu, Suheybi Rumi Kız Kur'an Kursu, Şehit Muhammet Çoban Kız Kur'an Kursu'nda gerçekleştirilmiştir.

Görüşme yapılacak kurstaki öğrenciler araştırmamız için belirttiğimiz sınırlılıklar çerçevesinde daha önceden tespit edilerek kendilerine çalışma yapılacak gün ve saat bildirilmiştir. Görüşme için öğrencilerin eğitim gördükleri kurs ortamı seçilmiştir. Görüşmeye

⁴ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma, Yöntem Teknik ve İlkeler* (Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 12. Baskı, 2016), 35-38.

başlamadan önce, öğretici ve öğrencilere araştırmanın amacı hakkında gerekli ve yeterli bilgiler verilmiştir. Önceden belirlenen açık uçlu ve tartışmaya yönelik sorular hazırlanarak, bu sorular katılımcılara yöneltilmiş ve katılımcılardan cevaplar alınmaya çalışılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bilgisi dâhilinde görüşmenin ses kaydı alınmıştır. Bu bilgiler analiz edilerek verilen cevaplar bulgular kısmında değerlendirilmiştir.

Bu yöntemin tercih edilmesindeki temel amaç; cevaplayıcının kursu tercih sebebi ve beklentisi çerçevesinde farklı sorular sormak suretiyle konunun değişik yönleriyle ortaya konulmasıdır. Araştırmada öncelikle mevcut durum ve olası problemler tespit edilmeye çalışılmış ve bu problemlerin giderilmesine yönelik çözüm önerileri sunulmuştur.

Araştırmanın Çalışma Grubu

2022-2023 yılına ait Çorum İl Müftülüğüne bağlı İhtiyaç Odaklı Kuran kursları ile ilgili genel bilgilere ulaşılmış ve Çorum ilinde ilçeler hariç merkeze bağlı olarak toplam 51 Kur'an kursu ve bu kurslara devam eden 3031 kadın katılımcı olduğu saptanmıştır.

Çalışmamızda problemin çözümü ve daha sağlıklı öneriler sunabilmek amacıyla uygulama kısmında çalışma evrenini oluşturan tüm yetişkin kadınlara ulaşmanın zorluğundan dolayı örnekleme yoluna gidilmiştir. "Örnekleme, evrenin temsili bir kümesidir. Örnekleme ise, bir bütünün kendi içinden seçilmiş bir parçasıyla temsil edilmesidir."⁵

Bu çalışmanın evreni olarak Çorum İl Müftülüğüne bağlı 51 İhtiyaç Odaklı Kur'an kursu kapsamında hizmet veren ve bu kurslara devam eden 3031 bayan kurs katılımcısı belirlenmiştir. Araştırma için seçilen çalışma grubu ise Çorum İl Müftülüğüne bağlı Çorum merkezde bulunan 4 Kur'an kursunda (Yunus Emre Kur'an Kursu, Şehit Muhammet Çoban Kur'an Kursu, Buhara Evler Selma Hasan Karakuş Kur'an Kursu, Suheybi Rumi Kur'an Kursu) dur. Araştırmaya en az bir eğitim-öğretim dönemi kursa devam etmiş, yaşları 30-70 olarak değişen 40 yetişkin kurs öğrencisi katılımcı olmuştur. Söz konusu kursların belirlenmesinde kursların il merkezinde bulunması ve öğrenci sayılarının fazla olması esas alınmıştır. Örnekleme seçiminde kartopu modeli kullanılmıştır. Bu model örneklemede, öncelikle evrene ait birimlerden birisi ile temas kurulur ve temas kurulan birimin yardımıyla ikinci birime, ikinci birimin yardımıyla üçüncü birime gidilmektedir.⁶ Bu yöntemle öncelikle söz konusu Kur'an kurslarında görev yapan kurs öğreticisi ile temas kurulmuştur. Daha sonra bu öğreticinin kursunda bulunan öğrencilerden çalışmaya katılacak gönüllü öğrenciler belirlenmiş ve görüşmeler sağlanmıştır. Aynı şekilde il merkezindeki diğer kurslardan da öğrenci yoğunluğu esas alınarak gönüllü öğrenciler belirlenmiş ve aynı yol takip edilerek seçilen öğrencilerle de görüşmeler sağlanmıştır. Bu şekilde, bir kartopunun büyümesi gibi

⁵ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 95.

⁶ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 166-167.

örneklem büyüklüğü genişlemiş ve il merkezinde bulunan 4 Kur'an kursunda toplam 40 katılımcıya ulaşılmıştır. Adı geçen Kur'an kurslarının öğreticileri ile irtibatın sağlanması ve görüşme/mülakat yapılacak kursiyerlere ulaşılması 2023 yılının Mayıs ayında gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada yarı yapılandırılmış mülakat tekniği ile 30-70 yaş arası 40 Kur'an kursu katılımcısı ile yapılan görüşmeler tamamlanmıştır.

Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

Bu çalışmamızdaki demografik bulgular Çorum İl Müftülüğüne bağlı merkezde bulunan İhtiyaç Odaklı 4 Kur'an kursuna devam eden 40 bayan öğrencinin görüşlerinin analiz edilmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

İnsanın içinde bulunduğu yaşın vasıflarını bilmek, "yaş safhaları" nı bilmekten geçmektedir. Bu yaş safhaları beş bölümde incelenmiştir:

Çocukluk (Tufuliyet): Genellikle doğumdan buluğa kadar olan safhadır. Sıfır- on beş yaş yaş arası kabul edilir.

Gençlik (Şebabet): Buluğ çağından- kırk yaşına kadar olan dönem gençlik ve gençliğin zirvesi olarak kabul edilmiştir.

Olgunluk (Kühulet): Gençliğin uzantısı olan olgunluk döneminin başı ve sonu için kırk ve yetmiş yaşları arası kabul edilse de kesin bir rakam verilmemektedir. Muhakeme gücünün, ruhi kuvvetlerin, zindeliğin muhafaza edildiği sürece gençliğin uzantısı olan kühulet döneminin devam ettiği kabul edilmektedir.

İhtiyarlık (Şeyhuhet): Kişinin kuvvetinde zaafın görüldüğü dönem olarak kabul edilmiştir. Farklı rakamlar söylenmiş ve olgunluk döneminden sonra seksen yaşına kadar ki dönem olarak kabul edilmiştir.

Düşkünlük: Genellikle Kur'an tilaveti, tesbih, zikir gibi meşguliyetlerin tavsiye edildiği ve görüldüğü en son yaşam safhası olan seksen yaş ve üzeri olarak kabul edilmiştir.⁷

Çalışmamıza katılan kurs öğrencilerinin yaşları 30 ile 70 arasında değişmektedir. Katılımcılar yaşa göre ve yaşam evrelerine bakıldığında genel olarak olgun yaş kesiminden gelmektedirler. Araştırmaya katılan Yaşları 33 ile 70 arasında değişen 40 katılımcının sadece biri dul ve yine sadece biri çocuksuz olmak üzere diğerlerinin en az bir çocuğu bulunmaktadır. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde ise; sadece 1'i okur yazar değil, 2'si okur yazar, 21'i ilköğretim, 1'i ortaokul, 8'i lise, 2'si İman Hatip Lisesi, 4 ön lisans ve 1'inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir. Katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarına bakıldığında 32'sinin ev hanımı olduğu ve çalışmadığı ancak eşlerinin emekli oldukları veya vefat eden eşlerinden kalan

⁷ İbrahim Canan, *Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye* (İzmir: Işık Akademi Yayınları, 2012), 98-105.

emeklilikleri olduğu ve 8 katılımcının daha önce kamuda veya özel sektörde çalışıp emekli oldukları saptanmıştır.⁸

Katılımcı öğrencilerin büyük bir çoğunluğunun Kur'an kursuna en az bir yıl devam etmekte olduğu, aynı zamanda bazı kursiyerlerin ise bu kurslara 1 ila altı yıl arasında devam etmekte olduğu tespit edilmiştir. Kur'an kursuna devam eden kursiyerlerin kursa katılım süreleri bu çalışmamız için elde edilen bulguların ve verilerin, deneyimler ve yaşantılar açısından değerlendirilmesinin yeterli bir süre olduğu kabul edilmiştir.

Katılımcı öğrencilerden elde edilen kişisel bilgiler, katılımcıların yaşları, sosyo-ekonomik durumları ve kurs devamlılığı açısından bakıldığında kurslardaki öğrenci profilinin heterojen bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu noktada Kur'an kursları ile ilgili yapılan çalışmalarda görüldüğü üzere Kur'an kursları, toplumun farklı kesimlerinden birçok farklı değişkeni bünyesinde barındıran ve kadın gruplarından oluşan yaygın din eğitimi kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Işıkdoğan ve Aktürk, "*Kur'an Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)*" çalışmalarında, kurslarda üniversite mezunu ve çalışan kadınlardan, okuma yazma bilmeyen ev hanımlarına, gençlerden yaşlılara pek çok farklı sosyo-kültürel katmanlardan oluşan bayanların bir arada olduğunu tespit etmişlerdir.⁹ Ayrıca Abdullah İnce'nin Kur'an kursları ile ilgili yaptığı çalışmalarda da bu açıdan demografik benzer sonuçlara ulaşıldığı görülmektedir.¹⁰ Bu alanda yapılan çalışmalardan biri de Hatice Semiz'in "*Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi*" isimli yüksek lisans tez çalışmasıdır. Semiz çalışmasında sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra Kur'an kurslarındaki öğrenci profilinin değiştiğini, kurslardaki yetişkin öğrenci sayısında önemli artışlar olduğunu, Kur'an kurslarının daha çok "orta yetişkinlik" dönemlerindeki kadınlar tarafından tercih edildiğini söylemektedir.¹¹

Veri Toplama Teknikleri ve Veri Analizi

Araştırmanın kavramsal içeriğini oluşturan bölümlerle ilgili veriler literatür taraması yapılarak elde edilmiş, konu ile ilgili kitaplara, dergilere, makalelere ve yazılmış yüksek lisans ve doktora tezlerine kütüphaneler ve internet yoluyla ulaşılmıştır.

⁸ Bakınız(Bkz) EK-10, Katılımcılara Ait Demografik Bilgiler

⁹ Davut Işıkdoğan - Müberra Aktürk, "Kur'an Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/1 (Aralık 2012), 82.

¹⁰ Abdullah İnce, "Kur'an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur'an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Diyanet İlmi Dergisi* 53/2 (Nisan-Mayıs-Haziran 2017), 160-161; Abdullah İnce, "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu: Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo Psikolojik Bir Analiz (Sakarya İli Örneği)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/35 (Haziran 2017), 121.

¹¹ Hatice Semiz, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi* (Rize: Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 137-138.

Bu çalışmamız için nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan görüşme tekniğinin en uygun veri toplama aracı olduğuna karar verilmiştir. Bu tekniklerden ise odak grup görüşme tekniği seçilmiştir. Odak grup görüşme tekniği, öğrencilerin kendi açılarından gerçekliğe yüklediği anlamları ve tanımları elde etmenin en uygun yöntemi olarak görülür.¹²

Araştırılan konu hakkında, görüşme yoluyla öğrencilerin deneyimleri, tutumları, düşünceleri, niyetleri, yorumları, zihinsel algıları ve olaylara tepkileri gibi gözlenemeyen bilgilere ulaşılması ümit edilmektedir.¹³ Görüşmede kullanılan temel yöntem sözlü iletişimdir.¹⁴ Bu teknik ile hedeflenen amaç; daha sistematik bilgi toplamak ve de görüşme sırasında görüşmeci tarafından ihtiyaç duyulduğu anda ilave sorularla istenilen bilgilerin eksiksiz toplanmasını sağlamaktır.

Yarı yapılandırılmış görüşme formunun hazırlanmasında, görüşme yapılacak grubun genel özellikleri, Kur'an kurslarında onlara sunulan hizmetler ve yaşantı yoluyla bu kurslarda oluşan deneyimler dikkate alınmıştır. Katılımcılar açısından eğitim, yaş, medeni hal, çalışma durumu gibi değişkenler dikkate alınarak açık uçlu sorulardan oluşan görüşme formu hazırlanmıştır. Görüşme sorularının dil düzeyinin uygunluğu, hedef kitlenin algılayışı ve değerlendirmesi noktasındaki düzenleme ya da değişikliklerin yapılabilmesi için uzman desteğinden faydalanılmıştır.

- Kur'an kursuna gelmeden önce din eğitimi aldınız mı?-Aldıysanız nerede, ne zaman ve nasıl bir eğitim aldınız? Almadıysanız bunun sebebi nedir? Kısaca açıklayınız?
- Kur'an kursunu tercih etme sebebiniz nedir? Kısaca açıklayınız?
- Kur'an kursuna geldiğiniz saatler sizin için uygun mudur, yoksa tercih ettiğiniz başka zaman dilimi var mıdır?
- Kursta öğrendiğiniz dini bilgileri eşiniz ve çocuklarınız ile paylaşıyor musunuz?
- Aldığınız derslerin yanı sıra başka hangi derslerin/konuların işlenmesini isterdiniz?
- Öğrenim gördüğünüz kursun fiziki şartları yeterli midir veya kursun nasıl olmasını isterdiniz?
- Kur'an kursu beklentilerinizi karşıladı mı? Kısaca açıklayınız?
- Kur'an kursundan başka beklentileriniz veya önerileriniz var mı varsa nelerdir?

Hitit Üniversitesinden konu ile ilgili gerekli Etik kurul izinleri alındıktan sonra; araştırmanın amacı, görüşmenin kapsamı ve içeriği hakkında katılımcılara görüşme öncesi bilgilendirme yapılmıştır. Gizlilik ilkesi gereği paylaşılan hiçbir bilgi ve değerlendirmenin başka kişilere bildirilmeyeceği ve katılımcıların anonim kalacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Her

¹² Punch F. Keith, *Sosyal Araştırmalara Giriş; Nicel ve Nitel Yaklaşımlar*, Çeviren(çev) Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep A (Ankara: Siyasal Kitapevi, 2014), 166.

¹³ Ali Yıldırım ve diğerleri(vd). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008) 120.

¹⁴ Ali Yıldırım, "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi", *Eğitim ve Bilim* 23/112 (Ekim 1999), 10.

bir katılımcıya KK1, KK2, KK3... (Kurs Katılımcısı) şeklinde bir kod isim verileceği ve görüşlerin bu şekilde araştırma metnine aktarılacağı bilgisi de katılımcılara söylenmiştir. Görüşmelerin ne zaman yapılacağı katılımcıların istekleri doğrultusunda belirlenmiştir. Her bir görüşme 15-30 dakika aralığında gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada öncelikle yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla elde edilen veriler bilgisayar ortamına aktarılarak metin haline getirilmiştir. Toplanan verilerin analizi, içerik analizi yöntemiyle yapılmıştır. İçerik analizinde görüşme, gözlem veya dokümanlar yoluyla elde edilen veriler, dört aşamada analiz edilmiştir: (1) verilerin kodlanması, (2) kod, kategori ve temaların bulunması, (3) kod, kategori ve temaların düzenlenmesi ile (4) bulguların tanımlanması ve yorumlanmasıdır.¹⁵

Kodların belirlenmesinden sonra aynı anlamı taşıyan veriler aynı kod altında birleştirilmiştir. Ortaya çıkarılan kod listesinde devamlı tekrar edilen kodlar belirlenerek, yeni bir kod listesi oluşturulmuştur. Verilerden üretilen başlıklar altında katılımcıların ifadelerinden yapılan alıntılar ve bunlara ilişkin yalın açıklamalar bulunmaktadır. Sürekli tekrar edilmese bile önemli görülen kodlar da sürece dâhil edilmek üzere diğer yeni kod listesine eklenmiştir. Yeni kod listesi incelendikten sonra birbiriyle ilişkisi olan kodlar belirlenerek, anlam ve kapsam olarak bu ilişkili kodları bünyesinde toplayabilecek temalar oluşturulmuştur. Bu doğrultuda veriler sistematik bir şekilde düzenlenip yorumlanmaya çalışılmıştır. Yorumlama sürecinde temalar arasındaki ilişkilere dikkat edilmiştir. Ayrıca araştırmanın kavramsal içeriğinden hareketle de verilerin analizleri yapılmıştır.

İlgili Çalışmalar

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları ile ilgili yapılan çalışmalar ile ilgili alan yazın taramasında, din eğitimi boyutunu inceleyen birçok çalışmaya rastlanmıştır; kursların program, müfredat ve din eğitimi açısından gerekliliği konularında yoğunlaştığı görülmüştür. Kur'an kurslarını yetişkin kadınların tercih sebepleri ve beklentileri üzerinde yapılan çalışmaların ise çok fazla olmadığı tespit edilmiştir. Çalışmamızda faydalandığımız Kur'an kursları ile ilgili yapılan çalışmalardan bazıları şunlardır:

"Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları" (Özkan, 2017). Özkan bu makalesinde Kur'an kursu öğrencilerinin dini eğitim kurumu olan Kur'an kursunda kaliteli vakit geçirmeleri incelemiştir. Özkan'ın ulaştığı sonuçları şöyle özetleyebiliriz.:

Kadınlar kendi sosyalleşme ihtiyaçları için çeşitli yollar aramışlar ve bulmuşlardır. Kimisi dışarı çıkıp sosyalleşmeye çalışmış, kimisi düzenli bir işte çalışmış, kimisi kendi aralarında çeşitli programlar düzenlemiş, kimileri ise çeşitli eğitimlere ve kurslara katılarak

¹⁵ Ali Baltacı, "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?" *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 5/2 (Kasım 2019), 378.

sosyalleşmişlerdir. Kadınların sosyalleşmeleri sadece çalışarak veya çeşitli etkinliklere katılarak olmamıştır, kadınların sosyalleşmesi çeşitli kurslara katılarak da olmaktadır. Kur'an kursları kadınların sosyalleşmek için tercih ettikleri kursların başında gelmektedir. Günlük hayatlarını kurs zamanlarına göre ayarlayan kadınlar, boş vakitlerini de böylece değerlendirilmiş olmaktadır. Kursta olmadıkları süre içerisinde ise kurs arkadaşlarıyla Kur'an okuma, dini sohbet, Yasin günleri düzenlemektedirler. Kursla birlikte yapılan etkinlikler, geziler, konferanslar ve paneller de yine Kur'an kursu öğrencilerinin sosyalleşmelerine katkı sağlamaktadır.¹⁶

İnce tarafından kaleme alınan "*Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu: Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo-Psikolojik Bir Analiz (Sakarya İli Örneği)*" (İnce, 2017). İsimli başka bir çalışmada ise yetişkin kadın öğrencilerin psikolojik ve ailevi sorunlarının çözümünde danışmanlık hizmeti sunan bir kurum olarak Kur'an kurslarının fonksiyonları ele alınmıştır.¹⁷ Bu çalışmada ihtiyaç odaklı Kur'an kurslarının öğrencilerin dini, psikolojik ve sosyal problemlerine anlamlı katkılar sunabileceği aynı zamanda Kur'an Kurslarının daha yararlı hale getirilerek bu konuda ciddi katkılar sunacağı savunulmaktadır.

Sıdıka Köseoğlu "*Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur'an Kursları Örneği*" (Köseoğlu, 2018). İsimli çalışmasında, Kuran kurslarına devam eden yetişkin kadın öğrencilerin sahip oldukları değerleri ve değer algularını, tespit etmiş; bu değerler ile Kur'an kurslarında aldıkları din eğitimi ve değer eğitimi ile programlarındaki değerler arasındaki ilişkileri karşılaştırmalı olarak analiz etmiştir.¹⁸

Kübra Kamer Ekici "*Kur'an Kursları Öğretim Programının Yetişkin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi (Osmaniye İli Örneği)*" (Ekici, 2020). İsimli doktora tez çalışmasında ihtiyaç odaklı Kur'an kurslarının Eğitim Programı'nın bilim ve teknolojideki gelişmelere, öğrencilerin beklentilerine, konu alanındaki değişme ve gelişmelere uygun olup olmadığı gibi konularda öğrencilerin beklenti ve şikâyetleri gibi hususları incelemiştir. Çalışmada yetişkin din eğitimine yönelik hazırlanan bu programın niteliğini artırmak amacıyla, kurs faaliyetleri çerçevesinde öğrencilerin fiziksel ve psikolojik sorunları tespit edilmiş ve bunlara çözüm önerileri sunularak kursların fiziksel ve sosyal açıdan durumu ortaya konulmuştur.¹⁹

¹⁶ Feyza Nur Alparslan Özkan, "Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları", *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 2/1 (Haziran 2017), 65.

¹⁷ Abdullah İnce, "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu: Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo Psikolojik Bir Analiz (Sakarya İli Örneği)", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19/35 (Haziran 2017), 121.

¹⁸ Sıdıka Köseoğlu, *Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur'an Kursları Örneği*. (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 52-54.

¹⁹ Kübra Kamer Ekici, *Kur'an Kursları Öğretim Programının Yetişkin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi (Osmaniye İli Örneği)* (Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020), 2.

“Kur’an’ın Anlaşılmasında ve Öğrenci Davranışlarının Şekillenmesinde Kur’an Kurslarının Rolü (Van Örneği)” (Daştan, 2019). İsimli çalışmasında Daştan, yaygın din eğitim kurumu olan Kur’an kurslarına devam eden öğrencilerin davranış değişikliğine dikkat çekmiştir. Kur’a devam eden öğrenci, aldığı Kur’an-ı Kerim ve din eğitimi sayesinde, sosyal yaşamına daha bir dikkat ederek, davranışlarını kontrol altına almaktadır. İbadetlerini daha düzenli ve dikkatli yapmakta, değer yargılarına dikkat etmektedir. Daştan Kur’an kurslarının öğrenci davranışlarının şekillenmesindeki olumlu katkılarını vurgulamaktadır.²⁰

Hatice Zengin’in “Öğrenci ve Öğreticilerine Göre Kur’an Kurslarının Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyi: Sakarya Örneği” (Zengin, 2019). İsimli çalışmasında DİB tarafından gerçekleştirilen İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları amaçlarının gerçekleşme düzeyi öğrenci görüşleri doğrultusunda (Sakarya ili örneğinde) incelenmiştir.²¹

Abdullah İnce’ye ait bir diğer çalışma olan “Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur’an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar” (İnce, 2019). Başlıklı araştırmada kurs katılımcıları ile yapılan mülakat sonucunda Kur’an kurslarına katılan bayan kursiyerlerin mevcut dezavantajlılık durumlarını bu faktörleri psikolojik, toplumsal ve iletişimden kaynaklanan problemler olarak belirtmiştir.²²

“Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmesinde Kur’an kurslarının Katkıları” (Baycar, 2019). İsimli çalışmasında ise Abdulmuttalip Baycar kursları; yeni sosyal ilişkiler kurma, komşuluk ilişkilerini geliştirme, sosyal aktiviteler (geziler, piknik, yemek, önemli gün ve geceler) düzenleme, farklı sosyal ortamlara girme imkânı, yardımlaşma-dayanışma faaliyetlerini gerçekleştirme alanı olarak sıralamaktadır.²³

Ayşe Şentepe Lokmanoğlu çalışmasında “Kur’an kurslarının dezavantajlı kadınlara psikolojik ve manevî açıdan katkıları; özgüven, rahatlama-huzur bulma, manevi, danışmanlık ve rehberlik” (Lokmanoğlu, 2019). Kur’an kurslarında öğrencilerin bu açıdan huzur bulmalarını değerlendirmiştir.²⁴ İsmail Akyüz Kur’an kursu eğitim sürecinin, söz konusu sorunların çözümüne ne gibi katkılarda bulunduğunu tespit ederek, dezavantajlı kadınların Kur’an

²⁰ Mücahit Daştan, *Kur’an’ın Anlaşılmasında ve Öğrenci Davranışlarının Şekillenmesinde Kur’an Kurslarının Rolü (Van Örneği)*, (Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 2.

²¹ Hatice Zengin, *Öğrenci ve Öğreticilerine Göre Kur’an Kurslarının Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyi: Sakarya Örneği*, (Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 4.

²² Abdullah İnce, “Kur’an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmesine Olumsuz Etki Eden Faktörler”, *Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur’an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar*, ed. Abdullah İnce (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 130.

²³ Abdulmuttalip Baycar, “Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmesinde Kur’an Kurslarının Katkıları”, *Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur’an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar*, ed. Abdullah İnce (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 101-102.

²⁴ Ayşe Şentepe Lokmanoğlu, “Kur’an Kurslarının Dezavantajlı Kadınlara Psikolojik ve Manevî Açıdan Katkıları”, *Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur’an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar*, ed. Abdullah İnce (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 107.

kurslarına katıldıklarında sosyal yaşamlarında daha aktif rol almalarına yönelik önerilerde bulunmuştur.²⁵

Emine Kartal “*Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*” (Kartal, 2019). İsimli çalışmasında Kur’an kurslarına gelen kadınların kurslarda eğitim aldıktan sonra kendi yaşamları ve aile hayatları üzerindeki etkisini araştırmıştır. Kur’an kursundaki din eğitiminin öğrencilerin psikolojik-ruh dünyasına oldukça büyük bir etkisinin olduğu görülmüştür. Kur’an kursu eğitimi sonucunda öğrencilerin kişilik yapılarında gözle görülür bir sakinlik olduğu, bu sakinliğin aile içerisinde oldukça huzur oluşturduğu, bu nedenle öğrencilerin kursa devam etmeleri için ailelerinden destek gördükleri bile olmuştur. Bazı öğrenciler psikiyatr ilaçları kullanırken, bu ilaçları kullanmayı bıraktıklarını söylemişlerdir. Kursun kendilerini rahatlattığını ve onlara terapi merkezi gibi geldiğini, hatta hiçbir yerde kursta oldukları zaman kadar rahatlamadıklarını söylemişlerdir. Bu rahatlamaları sonucunda hayatlarındaki sabır ve şükür kavramının daha çok öne çıktığını söyleyen öğrenciler, izledikleri sosyal medya programlarında da değişikliğe giderek bunları azalttıklarını, vakitlerini Kur’an’la, ibadetle ve daha faydalı işlerle geçirdiklerini ifade etmişlerdir.²⁶

Serap Yardımcı “*Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur’an Kurslarının Rolü (Kırıkkale Örneği)*” (Yardımcı, 2022). İsimli yüksek lisans tez çalışmasıyla katılımcıların içinde yaşadıkları toplumun dini yaşantısını ve değerlerini öğrenmelerinde bunları çevrelerindeki insanlarla sağlıklı ilişkiler kurarak ve cemaat olma duygusuyla yaşamlarına aktarmalarında, barış, sevgi ve kardeşliğe dayalı bir toplumsal yapı oluşturmalarında Kur’an kurslarının rehberlik yaptığının saptandığını vurgulamaktadır.²⁷

Enes Çınar ise “*İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi, (Ankara Örneği)*” (Çınar, 2018). İsimli çalışmasında, Kur’an kurslarında sunulan din eğitiminin daha etkin ve verimli olmasına yardımcı olmak amaçlı söz konusu kurslara yönelik gerek müfredat gerekse öğreticilerin yeterlilikleri ve eğitim materyalleri açısından yapılacak iyileştirmeler ile kursların niteliğinin ve kalitesinin artırılmasını önermektedir.²⁸

İnsan yetişkinlik döneminde öğrenmek için ihtiyaç hissettiğinde, öğrenme etkinliklerine katılmaya daha fazla isteklidir ve daha çok özen göstermektedir. Yetişkin öğrencilerin din eğitimi eksikliklerinin ve ihtiyaçlarının giderilmesi için yetişkini çok iyi tanımak

²⁵ İsmail Akyüz, “Kur’an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmelerine Yönelik Değerlendirme ve Çözüm Önerileri”, *Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur’an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar*, ed. Abdullah İnce (Ankara: İlahiyat Yayınları, 2019), 9.

²⁶ Emine Kartal, *Kur’an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*, (Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 2.

²⁷ Serap Yardımcı, *Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur’an Kurslarının Rolü (Kırıkkale Örneği)*, (Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 101-102.

²⁸ Enes Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2018), 178.

gerekmektedir. Bir yetişkin öğrencinin hayattan neler beklediğini, hangi durumda hangi davranışı sergileyebileceğini dini eğitime ne kadar ihtiyaç duyduğunun çok iyi bilinmesi gerekmektedir. Yetişkin, öğrendiği bilgiyi hemen uygulamaya geçirmeyi düşünmektedir. Yetişkin öğrenci öğrenmeyi; daha iyi nasıl yaşarım, bir görevi daha iyi nasıl yerine getirebilirim, diye öğrenmek istemektedir. Yetişkinin öğrenmesi bir sorun çözmek içindir. Yetişkinlere din eğitimi veren Kur'an kurslarının; farklı seviyede dini bilgisi ve dini ihtiyaçları olan yetişkin öğrencilere farklı program uygulayabilecek esneklik göstermeleri gerekmektedir.²⁹

²⁹ Mehmet Akif Kılavuz - Hüseyin Yılmaz, "Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18/2 (2009), 138.

1. BÖLÜM

DİN VE EĞİTİM

1.1. Din

İnsan, planlı ve aynı zamanda problemsiz bir hayat sürdürme çabası içerisinde. Planlı bir hayatın sürdürülebilmesi ise; toplumsal düzeni oluşturan değerleri keşfetmeye, bunları yaşantısında rehber olarak kullanmaya ve yaşantısını yönlendirmeye çalışmasıyla gerçekleşmektedir. İnsan hayata geldiği andan itibaren hem kendini sorgulamakta hem de içinde bulunduğu âlemi sorgulayıp anlamaya çalışmaktadır. Bu sorgulama sürecinde din önemli bir işleve sahiptir. Din, çok amaçlı ve çok yönlü bir yapıya sahip olmakla birlikte bireyin içinde yaşamış olduğu toplumun kültürel yapısıyla, değerleriyle ve kurallarıyla iç içe bir bütün halindedir.

Din, her konuda insanları akıl ve istekleri yönünde iyi, güzel, doğru olan şeylere götüren, mutluluğa ulaşmalarını sağlayan ilahi kurallar bütünüdür. Ayrıca din, insanlara belli bir dünya görüşü içinde yaşam tarzı sunan bir kurumdur. Bir yaratıcıya isteyerek inanma ve bağlanma, bazı şeyleri hissetme, ona uygun davranışta bulunma, bir değer biçme ve yaşam olgusudur. Din, olağanüstü bir nitelik taşıyarak, üstün varlıkla ona inanan insanın hayatındaki etkileridir, mukaddestir ve gönülden bağlanmayı gerektirir.³⁰

Hayatın her döneminde insanların yaşamını etkileyen 'aşkın' bir güç olan dinin, geçmişte ve günümüzde insanların davranış biçimlerini ve değerlerini oluşturmada önemli bir unsur olarak varlığını devam ettirdiği vurgulanmaktadır.³¹

Din, insanların davranışlarını, insanın insanla olan ilişkisini ve toplumsal düzeni sağlayan bir unsur olarak görülmektedir. Din aynı zamanda kuralları ve değerleri belirleyen bir kurum olarak nitelendirilmektedir.³² Durkheim'ın tanımında ise dinin, kutsal olarak kabul edilen varlıklara yönelik geliştirilen ahlaki bir topluluğun oluşmasını sağlayan inançlardan ve uygulamalardan oluşan bir sistem olduğu kabul edilmektedir.³³

Bir başka tanımda din, bireyin en önemli ihtiyaçlarından biridir. İnsanın kendisine uygun bir hayat felsefesi oluşturması ve kendine uygun dini, ahlaki ve sosyal değerler sistemi geliştirmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bağlamda din, insana kendi dünyasını en iyi şekilde tanıma,

³⁰ Nurullah Altaş – İsmail Arıcı, "Din Eğitiminin Bilimselleşme Süreci", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş, (Ensar yayınevi, 7. Baskı, 2017), 62.

³¹ Kemalettin Taş," Sosyolojik Din Tanımları", *Din Sosyolojisi El Kitabı*, ed. Niyazi Akyüz vd. (Ankara: Grafik Yayınevi, 2018), 37.

³² Yakup Çoştu, *Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği)* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 2011), 76.

³³ Emile Durkheim, *Dini Hayatın İlk Biçimleri*, Çeviren(çev.) Fuat Aydın (İstanbul: Ataç Yayınları, 2005), 62.

anlama ve buna bağlı olarak insanın bir yaşam felsefesi oluşturması için insana birtakım bilgiler sunmayı ifade eder, denilmektedir.³⁴

Din tanımında işlevselliği ön plana çıkaran Geertz “dinin” “insanlarda genel bir varlık düzenine ilişkin kavramlar formüle ederek ve bu kavramları güçlü, geniş kapsamlı ve uzun süreli ruhsal durumlar ve motivasyonlar tesis etmeye çalışan bir semboller sistemidir” demektedir.³⁵

1.2. Din Eğitimi

İnsan ve insanın kültürüyle karşılıklı etkileşim içinde olan din, Allah ile insan arasında bir ilişkidir. Bu ilişki içinde aşkın ve sonsuz bir varlık olan Allah ve Allah’ı anlamaya çalışan, sonlu bir varlık olan insan vardır. Bu ilişkide bağlanma, sorumluluk ve ibadet en önemli kavramlardır. İnsanlar dini, eğitim ile içinde yaşamış olduğu toplumun kültürel yapısı ekseninde yorumlayıp yaşamlarını şekillendirmektedirler.

Bu bağlamda din eğitimi insana kendi dünyasını tanıma, ona bağlanma ve yaşam tarzı geliştirmesi için birtakım bilgiler sunarak insana yol göstermektedir. Bireyin önemli ihtiyaçlarından biri de kendine uygun bir hayat tarzı geliştirmesi ve dini ahlaki değerler sistemi oluşturmasıdır.

İnsanların dünyaya geldiği andan itibaren dinin, onların hayatlarına yön vermelerinde ve hayatlarını şekillendirmede etkili bir araç olduğu görülmektedir. Din eğitimle insanlarda ruhsal durumlarını düzenlerken uzun süreli toplumsal ilişkileri de düzenlemektedir. Dinler, insanların niçin yaratıldığı, yaşamlarını nasıl şekillendirmeleri gerektiğini, dini bilgiler gibi konularda insana yön vermekte ve açıklamalarda bulunmaktadır. Din eğitimi, insanların içinde bulunduğu durumlarda bir düşünceye sahip olmaları konusunda ve aynı zamanda ne yapmaları gerektiğinde onlara yol göstererek katkı sağlamaktadır.³⁶

İnsan yaşantısında hem kendini sorgulamakta hem de içinde bulunduğu dünyayı sorgulayıp anlamaya çalışmaktadır. Bu sorgulama sürecinde din önemli bir işleve sahiptir. İnsan aklını iradesini ve isteklerini dinin gösterdiği doğrultuda kullanmalıdır, bu eğitimle mümkün olmaktadır. Bu eğitim zamanında ve kuralına uygun yapıldığında bireyin yaşamına ve ihtiyaçlarına katkı sağlamaktadır.³⁷

Din eğitimi, insanın kutsal ile davranışlarını geliştirmesi ve bireyin dini davranışlarında, yaşantısında davranış değişikliği meydana getirme sürecidir. Bir başka deyişle din eğitimi;

³⁴ şerif Mardin. *Din ve İdeoloji* (Ankara: İletişim Yayınları, 1982), 24.

³⁵ Clifford Geertz, “Kültürel Bir sistem Olarak Din”, çev. Yasin Aktay, *Din Sosyolojisi*, ed. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş, (İstanbul: Vadi Yayınları, 1998), 179.

³⁶ Yardımcı, *Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur’an Kurslarının Rolü (Kırkkale Örneği)*, 18.

³⁷ Halis Ayhan. *Din Eğitimi ve Öğretimi* (Ankara: DİB Yayınları, 1985), 9.

insanın doğuştan getirdiği yetenek ve kabiliyetlerini birleştirerek onları geliştirip, Allah'ı ve Kuran'ı Kerimi öğrenip kabul etmesi ve yaşantısını bu doğrultuda düzenlemesidir. Din eğitimi ile insan, madden ve manen terbiye edici vasıtalarla Allah'ın buyruklarına boyun eğerek ve din konusunda gerekli bilgileri öğrenerek onları özümsemektedir.³⁸

Din eğitimi, bireylerin dini, ahlaki, kültürel ve sosyal yaşantılarına uyumlu bir şekilde katılmalarına ve oraya uyum sağlamalarına yardımcı olmaktadır. Böylece din eğitiminin bireylerin hayat ile ilişkilerini ve onlarla ilgili sorunlarını çözümlenmelerinde yardımcı olduğu görülmektedir.

Din eğitiminin hayatın içinden ve gerçek bir ihtiyaçtan doğduğu bilinmektedir. Bu ihtiyacın ise bilimsel bilgiyle giderilmesi gerektiği düşünülmüştür. Din eğitiminin uzun bir zaman sadece pratik yönü görülmüş, bilimsel ve teorik boyutu görülmemiştir. Din eğitimi yaygın bir eğitim olarak özellikle de yetişkinler eğitimi olarak başlamış, daha sonra da yaygın eğitim şeklinde başlamış, devamında ise bir örgün eğitime geçilmiştir. Medreseler bu eğitimin kurumsallaşmış şekilleridir. Medreselerden sonra yeni açılan eğitim kurumlarında din eğitimleri verilmiştir.³⁹

Genellikle din öğretimi ile bilgilerin insana bilgi olarak aktarılması, din eğitimi ile de bilgilerin davranışa dönüştürülmesi ve insana davranış kazandırılması hedeflenmektedir. Bu amaçla din eğitimi dinden gelen bilgilerle eğitim biliminin verilerini birleştirerek bireyleri Allah'ın emir ve yasaklarına uygun kişiler olarak yetiştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Din eğitimi insanların yaşamlarında karşılaştıkları veya karşılaşılabilecekleri problemleri inceler, araştırır, dini anlayış ve yaşayışa uygun pratik çözümler sunar ve geleceğe yönelik kuramlar geliştirir. Kısaca din eğitiminin amacı, insanın ilahi iradeye uygun olarak yetişmesine, hayatın bütünlüğü içinde ilahi iradeye uygun davranışlar geliştirmelerine yardımcı olmaktır.⁴⁰

³⁸ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 24.

³⁹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 42.

⁴⁰ Muhittin Okumuşlar – Fatih Genç, “Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği” *Din Eğitimi*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege (Grafiker Yayınları, 5. Baskı, 2017), 66.

2. BÖLÜM

YETİŞKİN EĞİTİMİ

2.1. Yetişkinin Tanımı

Yetişkinlik, çocukluk ve gençlik döneminden sonraki uzun bir dönemdir. Yetişkinlik denince ilk olarak akla biyolojik gelişmişlik ve yaş gelmektedir. Ancak yetişkinliği sadece yaş faktörü ile açıklamak yeterli değildir. Yetişkinlik bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal açıdan olgunlaşmış olmasını ifade etmektedir. Bireylerin ruhsal, fiziksel ve sosyal açılardan olgunlaşmaları iklimlere, ırklara, kültürlere vb. şartlara uygunluk göstermektedir. Genel anlamıyla yetişkin; toplum tarafından kendisi ve başkaları için sorumluluk alabilecek duruma gelmiş ve işlevsel bir nitelik kazandığı kabul edilmiş birey olarak tarif edilmektedir.⁴¹

2.1.1. Androgoji kavramından hareketle ise yetişkin tanımı

İngilizcede yetişkin eğitimi için “andragogy” kavramı kullanılır. Yetişkin eğitimi tanımlarında bu kavramın etimolojik ve epistemolojik anlamları görülmektedir. Türkçe yetişkin eğitimi çalışmalarında da aynı bilgiler kullanılmaktadır. “Andragogy” latince ve yunanca bir kelimedir. Andr (yetişkin) ve agogus (rehber) kelimelerinin birleşiminden meydana gelmekte genel anlamıyla androgoji “yetişkinlerin öğrenmesine yardım etme sanatı” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca androgoji eğitimde bir süreci anlatmaktadır. Bu süreçte yetişkinlerin normallik, akıllılık, rasyonellik, itidallık, sorumluluk, devamlılık ve hikmet sahibi olma gibi bazı özellikleri vardır. Bu sebeple androgoji kelimesiyle yapılan yetişkin tanımı daha çok yetişkinlik dönemindeki kimselerde bulunan birtakım özellikleri içermektedir.⁴²

Birey, biyolojik yaklaşımlı tanıma göre; üretebilecek olgunluğa eriştiği zaman yetişkin olur, yani birey biyolojik olarak üreme olgunluğuna erişmiş kişidir. Birey, psikolojik yaklaşımlı tanımlara göre ise; kendi ihtiyaçları için psikolojik olarak kendilerini sorumlu olarak hissettikleri zaman yetişkin olmaktadır. Psikolojik olarak kişinin kendini yetişkin olarak kabul etmesi önemli ölçüde onun sosyal ve biyolojik gelişimini de içermektedir. Birey kendi yaşamından sorumlu olmaya, özünü yönetmeye ve benlik kavramına eriştiği zaman yetişkin olmaktadır. Yani bireysel sorumluluk alma ve öz yönetim gücüne ulaşmış kişidir. Psikolojik tanım eğitim açısından önemli bir tanımdır. Bireyler sosyal tanım yaklaşımına göre; kendilerini, kendi kültürlerini ve yetişkinlik dönemlerine uygun rolleri yerine getirmeye vakıf olduklarında yetişkin olarak tanımlanmaktadır. Toplumsal rolleri olan, eş, ana, baba, oy kullanan vatandaş ve bu gibi rolleri ve sorumlulukları yerine getirdiklerinde yetişkin olarak

⁴¹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 177.

⁴² Mustafa Köylü. *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri* (Etüt Yayınları, 2000), 40.

tanımlanmaktadır. Yetişkinlerin hukuksal tanımlarında ise daha çok yaş vurgulanmaktadır. Çünkü hukuk toplumsal alanda psikoloji ve dini geleneklerin yaptığı gibi yetişkinler için idealler ortaya koymaz ve ideal olan şeylerle ilgilenmez. Aksine hukuk, yetişkinlerin kendi yaşantılarındaki özel amaç ve hedeflerini devam ettirirken zorlayıcı etkenlerden kurtulmalarını ve hür iradeleriyle karar vermeleriyle ilgilenir. Bu nedenle hukukta bireyin yaşı önemlidir, bu yaş genellikle 18 ile 21 arası olarak kabul edilse de bu durum ülkeler ve kültürler arasında farklılık göstermektedir. Yetişkinlerin mal edinme, sözleşme yapma, evlenme ve oy kullanma gibi bazı bireysel yurttaşlık görevlerini özgür olarak yerine getirmeleri beklenmektedir. Kanunların bireylere oy kullanabileceğini, sürücü belgesi alabileceğini, kendi kararıyla evlenebileceğini ve buna benzer şeyleri bireye yapma yaşını uygun gördüğü zaman yasal olarak yetişkin sayılmaktadır.⁴³

Yetişkin dini ve kültürel yaklaşımlara göre; dini ve kültürel görev ve sorumlulukları yüklenilme yeterliğine ulaşmış kişidir. Dini ve kültürel yaklaşıma ulaşan yetişkin dini ve kültürel görev ve sorumlulukları yüklenme seviyesine ulaşmış ve bunu yerine getiren kişidir. Bu seviyeye ne zaman ulaştığı konusunda yetişkinin; akılsal, ruhsal, biyolojik vb. gelişmişlikleri üzerinde durulmakta ve buna farklı yaklaşımlar gösterilmektedir. Dünyanın bütün büyük dinleri ve kültürleri, dini inanç ve bunları uygulama konusunda olgun, mükemmel, iyi ve erdemli birey ideallerinden ve niteliklerinden söz etmektedir. Bütün bunlar göstermektedir ki, yetişkini, zorunlu öğrenme alanı dışına çıkmış, olgunlaşmış, uygun davranış sergileyen ve bağımsız olabilen kişi olarak tanımlamanın mümkün olduğu söylenebilir.⁴⁴

2.2. Yetişkinin Özellikleri

Yetişkinleri çocuklardan farklı kılan bazı özellikler bulunmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi yetişkinlerin, hayatlarıyla ilgili sorumluluklarının çocukların sorumluluklarından oldukça daha ağır ve oldukça da geniş olmasıdır. Yetişkin insan ve yetişkinlik hakkında birçok farklı özellikte tanım yapılmıştır. Bu tanımlar coğrafi bölgelere ve kültürlere göre farklılıklar göstermektedir. Ancak yetişkinlerin göstermiş oldukları biyolojik değişim farklılıkları fiziksel gelişimi etkileyen bazı unsurlar arasında ilk sırada yer almaktadır. Görülen fizyolojik özellikler arasında; hormonlarda ve dokularda ortaya çıkan değişiklikler, duyu organlarında artmalar, azalmalar ve kayıplar insan vücudunun hassaslaşması bununla birlikte bazı durumlara karşı oldukça fazla duyarlılık göstermesi gelmektedir. Yetişkinlik dönemindeki bu farklılıkların kültürel sosyoekonomik ve organların eskimesi gibi durumlardan etkilendiği görülmektedir. Bu nedenle yetişkinlik dönemi yaşlanma tanımlarının kesin bir şekilde ifade edilmesinin zor

⁴³ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 176-178.

⁴⁴ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 178-179.

olduğu söylenmektedir. Yetişkinliğin çeşitli dönemleri boyunca yetişkinlerde gelişme ve değişme aralıksız olarak devam etmektedir.⁴⁵

2.2.1. Yetişkinlik dönemleri nelerdir?

Yetişkinlik dönemi ile ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Köylü şöyle söylemektedir: “Hayatın bazı alanlarının başlangıç ve bitişi konusunda problem yoktur. Örneğin çocukluk ya da ergenlik dönemlerinin başlangıç ve bitiş noktaları aşağı yukarı aynı kabul edilir. Ancak 20 ile 65 yaşları arasının nasıl bölüneceği konusunda bir görüş birliği yoktur.”⁴⁶

Yetişkinlik dönemleri hakkında kabul edilen farklı yaklaşımlardan biri şöyledir:

- “17-45 ilk yetişkinlik dönemi
- 45-65 orta yetişkinlik dönemi
- 65 ve sonrası son yetişkinlik dönemi”⁴⁷

2.2.1.1. İlk Yetişkinlik Dönemi

İlk yetişkinliğin sosyal bilimciler tarafından kronolojik olarak her ne kadar 18- 40 yaşları arası bir devreyi kapsayan bir yaş dönemi olduğu söylene de bu devreyi daha küçük bölümlere ayıranlar da vardır. Örneğin Levinson erken yetişkinlik geçişi için (17-22), yetişkin dünyasına giriş için (22-28), yetişkin dünyasına geçiş için (28-33), sakinleşme için ise (33-40) olmak üzere dört bölüme ayırmaktadır.⁴⁸

İlk yetişkinlik olarak adlandırılan bu dönem her bakımdan insan hayatının en yoğun olduğu dönemlerden biridir. Yirmi yaşına erişmiş birey artık temel yetişkinlik kimliğini oluşturmuşlardır. Artık kişinin kendi görevlerini yaptığı ve topluma katkı sağladığı bir dönemdir. Bu yıllarda birey önemli değer yargılarını açığa kavuşturur, önemli kararlar alır ve hayatını planlarını yaptığı, dini açıdan pek çok sorumluluk yüklendiği bir dönemdir. Bu dönem bireyin sadece kendi kişisel kararlarını aldığı değil, toplumun kendisinden beklentilerin olduğu bir dönemdir. Ayrıca bu dönem birçok gelişimsel görevlerin alındığı bir dönemdir. Bu dönemin en önemli gelişimsel kararı evlenme, yani farklı bir ortamda büyümüş karşı cinsten bir eşle birlikte yaşamadır. Aile hayatına başlama, ev idare etme, çocuk yetiştirmeye başlama,

⁴⁵ Kılavuz - Yılmaz, *Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi*, 135-138.

⁴⁶ Köylü, *Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri*, 36.

⁴⁷ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 180.

⁴⁸ Mustafa Köylü. *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi* (DEM Yayınları, 2004), 54.

vatandaşlık görevlerini üstlenme ve sosyal hayata dahil olmak gibi etkinlikler sayılabilir. Bu dönemin fiziksel, psikolojik ve sosyal özelliklerini ise şöyle inceleyebiliriz:⁴⁹

2.2.1.1.1. Fiziksel özellikleri

Ergenliğin sonu ve ilk yetişkinliğin başına doğru aşağı yukarı bütün fiziksel ve olgunlaşma tamamlanmış olur. 17 yaşına kadar kişinin kas ve kemik gelişimi tamamlanmıştır, ancak 30 yaşına kadar gücünün ve kuvvetinin artışı devam etmektedir. Uzun süre devam etmeyen bu fiziki gelişim daha ilk gençlik yıllarından itibaren yavaş da olsa gerilemeye başlar. Özellikle bireyin çalışma hayatı oturmaya yönelik ise kişide bu fiziki gerileme daha erken yaşlarda görülebilir. İnsan vücudu 19-26 yaşları arası maksimum fiziki potansiyele erişerek kalp ve damarlar tamamen olgunlaşır, beyin ağırlığı ise bu dönemde maksimum dereceye ulaşmıştır.⁵⁰

Bu dönemin en önemli özelliklerinden birisi de birey, zihinsel kapasite bakımından en üst noktaya ulaşmıştır. Zekâ doruk noktadadır. Bu dönemde bireyler çocukluk dönemin aksine soyut kavramları kullanabilir, varsayıma dayalı bütün mantık işlemlerini yapabilirler. Birey hayatın anlamını sorgularken, ideolojilerini anlamaya çalışarak formüle edebilir. Bireyler toplumun bir üyesi olarak toplumla ilgili düşünsel sorular geliştirirler. Ahlaki değerler sistemi, bir dünya görüşü, sosyal etkileşimi anlayıp değerlendirecek kapasiteye sahiptirler.⁵¹

Bütün bu fiziki özellikler yaklaşık 40' lı yaşlarda en üst seviyede kalmaya devam etmektedir. Ancak biyologlar genellikle 30 yaş biyolojik olarak dönüm noktası olarak kabul etmişlerdir. Bunun nedeni ise birçok biyolojik olayın o döneme kadar en yüksek seviyede seyretmesidir. Bunun yanı sıra kişinin gelişimi otuzlu yaşlarda ilk yetişkinlik sınırları içinde biyolojik ve psikolojik olarak en yüksek seviyededir. Ancak yirmi ile kırk yaşlar arasını kapsayan dönemde kişinin biyolojik seviyesinin en üst sınırda olduğunu ifade eden biyologlar, aynı zamanda en fazla karşıtlıkların görüldüğünü, stresin en yüksek seviyede seyrettiğini, fitri dürtülerin doruk noktaya çıktığını, bireyin kişisel hazlar peşinde koştuğunu ifade etmektedirler. Bununla birlikte bir taraftan da bireyin, toplumda kendine bir yer bulma çabası içinde olduğunu bu durumun ise bireyde strese yol açtığını söylemektedirler.⁵²

⁴⁹ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 55.

⁵⁰ Mustafa Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", *Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü vd., (Nobel Yayınları, 1. Basım, 2010), 119.

⁵¹ Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", 120.

⁵² Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 56-57.

2.2.1.1.2. Psikolojik özellikleri

İlk yetişkinlik dönemi psikolojik açıdan bakıldığında, biyolojik açıdan olduğu kadar yoğun bir dönemdir. Bu dönem kişileri psikolojik çatışma ve bunalımlar içindedir. Genç yetişkinler bu dönemde kendi kimliklerine ulaşma konusunda, bazı dini otorite figürleri ile anne- babalarının dini inançları ve ahlaki konularıyla yakın ilişki içinde oldukları görülmektedir. Bu dönem genç yetişkinini oluşturan kişileri daha iyi anlamamız için bu grubu diğer gruplardan ayıran üç temel psikolojik özelliği incelememiz gerekmektedir.

1- Bağımsızlık: Bu dönem insanının en belirgin psikolojik özelliği aile bağlarından ayrılmaları, kendi kişiliklerini oluşturma çabalarıdır. Bu istekleri onları ana baba çatışmasına ve yalnızlaşma duygusuna götürmektedir. Birey kendi bağımsızlığını oluştururken ebeveyninden farklı bir değer sistemi oluşturmaktadır. Bu psikolojik bağımsızlık; üniversiteye gitme, askerlik, evlenme ve ayrı bir ev kurma gibidir. Bireyin kendi sağlıklı genç kişiliğini oluşturması için bu psikolojik bağımsızlığın kurulması gerekmektedir.⁵³

2- Kişilik: İkinci psikolojik özellik kişilik problemidir. Bu dönem ergenlik döneminden gençliğe geçişin bir kısmı ve kendine özgü bir kişiliğin kurulmasıdır. Bu dönem bireyin, düz ve pürüzsüz bir dönemi değil, inişli ve çıkışlı bir dönemidir. Kişiliği tarif etmek kolay değildir. Olgunlaşma denilen bu dönemde; bireyde, ego, benlik, ahlaki gelişim, değerler sistemi ve karar verme temellendirilir. Bireyin ben merkezli dünyasından farklı değerler dünyasına geçiş yapmasıdır.⁵⁴

3- Yakın ilişki ve dostluk: Üçüncü temel özellik ise, bu dönemde yakın ve samimi bir dostluk ve ilişki kurmaktır. Arkadaşlık dostluk için gereklidir. Arkadaşlık, onu dinleyen, onunla mutlu olan, onunla üzülen, olumlu ve olumsuzlukları paylaşandır. Ancak burada öncelikle kişilik, sonra dostluk gelir.⁵⁵

2.2.1.1.3. Sosyal özellikleri

Bu dönemi diğer dönemlerden ayıran en önemli özellik, bu dönemde bireyin, birden çok yetişkinle sorumluluklarını paylaşmayı bilmesidir. Bu dönemde, tek başına çalışma, kazanma, meslek edinme, evlenme, hayatını idame ettirme, çocuk sahibi olma, çocuk yetiştirme, vatandaşlık görevlerini yerine getirme, sosyal gruba katılma, çevreye ayak uydurma gibi davranışlar bu dönemdeki bireylerin yerine getirmeleri gereken durumlardır.⁵⁶

⁵³ Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", 121.

⁵⁴ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 58.

⁵⁵ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 58-59.

⁵⁶ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 121

Sonuç olarak ilk yetişkinlik dönemini, insan hayatının en temel bir dönemi olduğunu söyleyebiliriz. İlk yetişkinlik dönemi bireyin kendi tutkularından, hırslarından, ailesinden, toplumdan ve toplumun isteklerinden, en çok etkilenen dönemdir.

2.2.1.2. Orta Yetişkinlik Dönemi

Orta yetişkinlik dönemi diye adlandırılan 40–65 yaşları arası bireyin mesuliyetlerinin daha çok arttığı yıllardır. Bu yaş döneminde kişi artık zamanın sınırsız olmadığı bilincine varmıştır. Yapılan faaliyetler artık hayatın o anki durumuna ve gerçek problemlere yöneliktir, tecrübe bu dönemde büyük önem taşımaktadır.⁵⁷

2.2.1.2.1. Fiziksel özellikler

Orta yetişkinlik döneminde bireyde birtakım değişiklikler olmuştur. Organların fonksiyonunda ve zihinsel fonksiyonlarda azalma olsa da orta yaş süresince bu fonksiyonlarda önemli ölçüde işlerlik devam etmektedir. Bu dönemde bireyler önemli bir hastalığa yakalanmamışsa ilk yetişkinlik döneminde yaptıkları faaliyetlerin çoğunu yapmaktadırlar. Bu dönemde en önemli değişiklik görme ve işitme kayıplarıdır. Görme ve işitme yetişkin eğitimi önemli ölçüde etkilemektedir.⁵⁸

2.2.1.2.2. Psikolojik özellikler

Orta yetişkinlik dönemi kişilerin bilgelik, karar verme, merhamet, sevgi, kavrama gücü gibi davranışlarına etki eder ve bireyin topluma en üst düzeyde katkı sağladığı bir dönemdir. Orta yaş dönemi psikolojik açıdan kimileri için kargaşa veya sakinlik, kimileri için ise başarı veya başarısızlıktır. Bu dönem insan hayatının pek çok açıdan bir dönüm noktasını oluşturmaktadır. Kadın yetişkinler bu dönemde bunalıma düşerler. Heyecan ile bunalım bir arada görülür. Ağlarken gülebillerler. Eşlerin baskısı bu durumu daha da artırabilir, tahammülsüzlük artmıştır. Huysuzluk, can sıkıntısı, çöküntü, kendi durumundan şikâyet etme oldukça belirleşmiştir. Bu dönemde yetişkinler çocuklarıyla bir arada kalmak istemez, çocuklarının evden uzaklaşmasını isterler. Ancak torunları onlara büyük zevk vermektedir. Eski ilgiler yeniden anlam kazanmıştır.⁵⁹

⁵⁷ Mehmet Akif Kılavuz, “Yaşlanma Sürecinin Dinî Gelişime Etkileri”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/2 (2005), 100.

⁵⁸ Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi”, 124-130.

⁵⁹ Köylü, “Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi”, 124-130.

2.2.1.2.3.Sosyal özellikler

Bu dönem, toplum üzerindeki etkilerin orta yaş döneminde, zirvede olduğu dönemdir. Orta yaş dönemimde en belirgin özellik ise pek çok insanın bir aile üyesi olmasıdır. Bu dönemde aile içi ilişkilerde görevleri yerine getirmek, ekonomik yaşam standardı oluşturmak, çocuklarını iyi bir şekilde yetiştirmek ve onlara iyi bir gelecek hazırlamak, vatandaşlık ve toplumsal sorumlulukları yerine getirmek bu dönemin en önemli özelliklerindedir. Denge, uyum ve istikrar bu dönemde önemlidir. Sosyal faaliyetler ve kendilerine faydalı olabilecek ve kendilerini oyalayacak etkinlikleri yapmak arzusu en yüksek derecededir. En büyük tatminleri arkadaşlık ve hizmet duygusudur. Kısaca orta yaş dönemi hayatın anlamını anlama ve hayatı yeniden gözden geçirme dönemidir.⁶⁰

2.2.1.3. Son Yetişkinlik Dönemi

Bilim, teknoloji ve tıp alanındaki gelişmelere rağmen şu an için insanları yeniden gençleştirmek ve yaşlanmayı önlemek mümkün değildir. Yaşlılık yaygın kanaatlerin aksine ne 40 yaşından sonra, ne de 65 yaşından sonra başlar. Bu süreç doğumdan itibaren organizmanın yaşlanmasıyla başlar, ancak ilk zamanlarda bu büyüme, gelişme olarak nitelendirilir. Birey doğduğu andan itibaren hem fiziki hem de sosyal bakımdan gelişmesini devam ettirmektedir. Ancak 30 yaşından sonra bütün organlarda belirgin olarak bir gerileme görülmektedir. 65 ve üzeri ise belirgin değişimler yaşanmaktadır. Bu dönemde hayatın anlamı ve özellikleri değişmektedir. Bu değişiklikler aile ve toplum yaşamında yaşlılık etkisinin belirtileridir. Bireydeki bu değişimler yaşam sürecinin ilerlediğini ve en ileri dönemi olan yaşlılığı göstermektedir. Yaşlılık yaşam konusunda çöküşün ve kayıpların görüldüğü bir dönemdir.⁶¹ Yaşlılık döneminin fiziki, psikolojik ve sosyal özellikleri ise şöyledir:⁶²

2.2.1.3.1.Fiziki özellikler

65 yaş ve sonrası gerçek fiziki çöküşün belirgin olarak kendini gösterdiği bir dönemdir. Bu yıllarda birçok zihni ve bedeni gerilemeler açık bir şekilde görülmektedir. Duyu organlarında azalma ve kayıplar, Alzheimer ve bazı hastalıklar bu dönemde daha çok görülmektedir. Bununla beraber herkesin bu durumları yaşayacağı söylenemez, ancak belli bir oranda bu durumlar herkeste görülmektedir. Yaşlı kişiler çoğunlukla fiziksel özelliklerindeki bu değişiklikleri kabullenmekte zorlanırlar. Oysa ki, bu değişikliklerle birlikte hayatlarını devam

⁶⁰ Köylü, "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi", 124-130.

⁶¹ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 74-75.

⁶² Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 74-80.

ettirmeyi öğrenmeleri gerekmektedir. Bu dönemin en belirgin özelliği ise ciddi hastalıklar ve ölümdür.⁶³

2.2.1.3.2. Psikolojik özellikler

Yaşlılık döneminde sadece fiziksel açıdan değil aynı zamanda psikolojik açıdan da birçok değişiklikler meydana gelmektedir. Bu dönem çok karmaşık ve aşamalı bir süreçtir. Gençler bu dönemde daha çok bilgi ve becerilerini ortaya koyarken, yaşlılar ise kendi özel ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Bunun yanı sıra eskiye aşırı bağlılık, eskiye özlemin artması, yeni durumlara uyum sağlayamama ve bencilliktir. Bu durum ise yaşlılar ile genç nesil arasındaki mesafenin artmasına neden olmaktadır.⁶⁴

2.2.1.3.3. Sosyal özellikler

Yaşlılık dönemi bireyleri, uzun yıllar içerisinde hayatın vermiş olduğu oldukça yoğun tempodan ayrılmakla birlikte bazan bir boşluğa düşebilirler. Bu boşluğu doldurabilmek için de yaşamlarında yeni bir sosyal ortam arayışı içerisine girerler. Yalnız kalmaktan korkar, ağır şok ve travma geçirirler. Buna bağlı olarak yaşlılık döneminin en önemli gelişimsel faydası bireyin toplum ile arasında dengeli bir yaşam tarzı geliştirebilmiş olmasıdır. Birey artık yaşadığı yıllar boyunca yapması gerekenlerin birçoğunu yapmıştır. Birey eğer geçmişinden huzur ve mutluluk duyuyorsa bundan sonraki yaşamından haz alacaktır. Ancak geçmişinden mutlu değilse, bundan sonraki kalan yaşamı da birtakım rahatsızlıklarla geçecektir.⁶⁵

2.3. Yetişkin Eğitimi

Yetişkin eğitimi, çocukluk çağını tamamlamış, gönüllü olarak bireysel yeteneklerini ve kapasitelerini geliştirmeyi amaçlayan, içinde yaşadığı toplumun ve dünyanın bir ferdi olarak bireysel, sosyal ve ahlaki sorumluluklarının geliştirilmesi için yapılan eğitim uygulamalarıdır.

Zorunlu öğrenim çağının dışına çıkmış kimselere yönelik eğitim faaliyetleri olarak da tanımlanan yetişkin eğitimi, özellikle okula devam etmeyen kimselerin kendi isteğiyle anlayış, bilgi ve becerilerini geliştirmek, tutumlarında değişiklik meydana getirmek veya karşılaştıkları

⁶³ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 76-80.

⁶⁴ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 74-85.

⁶⁵ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 84-85.

sorunlarla başa çıkmak, hayatlarının herhangi bir devresinde duyacakları öğrenme ihtiyacını veya ilgiyi tatmin etmek amacıyla düzenlenen faaliyetlerden oluşan bir süreçtir.⁶⁶

Diğer bir ifadeyle yetişkin eğitimi, kendini geliştirmeyi isteyen bireylerin çeşitli alanlarda değişik eğitim ve öğrenim ihtiyaçlarını karşılamak üzere uygulanan eğitimidir. Yetişkin eğitimi içeriği itibarı ile örgün eğitim dışında ya da örgün eğitimle birlikte yetişkinlerin ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli amaç ve içerikleri kapsayan, planlı ve programlı olarak yapılan yetişkinlere yönelik bir eğitimidir. Bu eğitimin kapsadığı alan çok geniştir. Ülkemizde yetişkin eğitimini ifade etmek üzere kullanılan pek çok kavram vardır. Yaygın eğitim, halk eğitimi, sürekli eğitim, yaşam boyu eğitim, toplum eğitimi, androgoji gibi kavramlar bulunmaktadır. Bu kavramlar bazan birbirlerinin yerlerine de kullanılmaktadır.⁶⁷

Yetişkin eğitiminin özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- a) Yetişkinliklere yöneliktir.
- b) Örgün eğitimle birlikte veya ondan ayrı verilmektedir.
- c) Planlı, programlı ve bir amacı vardır.
- d) Birçok içeriğe sahiptir.
- e) İhtiyaca yöneliktir.
- f) Mesleki eğitim, boş zaman etkinlikleri, tamamlayıcı eğitim, yurttaşlık eğitimi, siyasal eğitim, ana- babalara yönelik eğitim, yaşlılara yönelik eğitim, cezaevlerinde yapılan eğitim gibi pek çok alanı kapsamaktadır.
- g) Mesleki beceri geliştirmek, görgü bilgi artırmak, gelişen ve değişen imkanları tanımak, okuma yazma öğrenmek, hizmet içi eğitimi vb. bu kapsamda sıralayabiliriz.
- h) Öğrenme ve öğretme süreçlerinde yetişkin özelliğindedir.⁶⁸

Geçmişte insanlar hayatlarında daha az değişime maruz kalıyorlardı ancak günümüzde hızla ve sürekli değişen bir dünyada yaşamaktayız. Bu yaşam biçimi özellikle gelişmiş ülkelerde yetişkin eğitimine ilgi duyulmasına neden olmuştur. Yetişkinlerin bu dünyaya uyum sağlamaları amacıyla günümüzde yetişkin eğitime önem verilmiştir. İnsan bu dünyada anlamlı bir biçimde yaşamını sürdürmesi için sürekli öğrenme ve yeteneklerini geliştirmesinin farkında olmuştur. Bilgi; tutum, davranış, beceri kazanmak, olgun bir insan olmak için gereklidir.

⁶⁶ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 180.

⁶⁷ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 181.

⁶⁸ Ahmet Duman. *Yetişkinler Eğitimi* (Ütopya Yayınları, 1999), 45.

İnsan hayatının değişken oluşu bunlardan dolayı ömür boyu öğrenmeyi gerektirmiştir. Yetişkinler hayatları ilerledikçe eş, anne, baba, vatanadaş, arkadaş gibi çeşitli rolleri ve görevleri üstlenmektedirler. Hayatlarının çeşitli evrelerinde bu görevleri üstlendikçe de bu görevler hakkında bilgi edinmeye çalışmışlardır. Aile, iş ve yaşam standartlarındaki değişen şartlar, artan teknolojik gelişmeler yetişkinlerin bu durumlara uyum sağlamalarını gerektirmektedir. Dolayısıyla da yetişkinlerde öğrenme, ihtiyaç duyulan bilgiyi elde etme, yetenekleri geliştirme günümüzde oldukça önem kazanmıştır⁶⁹

Yetişkin eğitimini gerekli kılan sebepleri şu şekilde sıralayabiliriz:

1) Demografik gelişmeler:

Tıp alanındaki gelişmeler sayesinde ortalama yaşam süresinin artması yetişkin eğitiminin gündeme gelmesine sebep olmuştur. Bundan iki asır önce ortalama yetişkin yaşı 40 yaş dolaylarında iken, bugün yetişkinler bunun üstüne 30 yaş daha fazla yaşayabilmektedirler. Bu yaşam süresinin artması, değişen hayatın içinde daha fazla kalmak ve bu hayatla başa çıkmayı gerektirmektedir. İşte yetişkin eğitimi bu mücadelede donanım kazandırma çabasıdır.

2) Aile yapısındaki değişiklikler:

Toplumda geniş aile yapısından çekirdek aile yapısına geçiş, bireylerin paylaşma ve yardımlaşma zenginliğini yok etmiş görünmektedir. Değişen anne, baba, çocuk rolleri aile içi iletişim konusunda sürekli öğrenmeyi zorunlu kılmaktadır.

3) Bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler:

Teknoloji çağında iletişim ve bilgi o kadar çok ve hızla değişerek yayılmaktadır ki, bugünün bilgisi yarınki gelecek neslin bilgisini karşılamaya yetmemektedir. Bu teknolojik gelişmeye bağlı olarak insanlar hayatlarına devam etmek için yeni bilgi, beceri, davranış ve tutumlara ihtiyaç duymaktadırlar. İstihdam alanlarındaki teknolojik gelişmeler yetişkin eğitimini gerekli kılmaktadır. Endüstri toplumlarındaki sürekli gelişmeler ve artan boş zamanlar öğrenme süreci için imkân ve fırsat yaratmaktadır.

4) Örgün eğitimden kaynaklanan değişmeler:

Nüfusun bir kısmının, örgün eğitimdeki lise ve üniversite düzeyindeki okullara erişiminin olmaması, örgün eğitimin toplumun kalkınması için gerekli olan insan gücünün yetiştirilmesinin gerekliliği veya örgün eğitimin ihtiyaca tek başına cevap verememesi, kısa süreli bir eğitimle yetişkinlere bilgi ve beceri kazandırılmasını gerekli kılmıştır.⁷⁰

⁶⁹ M. Akif Kılavuz, "Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1 /2, (2002), 59-72.

⁷⁰ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 186-187.

Yetişkinlik dönemi zekâ gelişimi, yetişkinlerin öğrenim özellikleri, yetişkin eğitime ilişkin metot ve teknikler, plan, program ve değerlendirme gibi durumlar yetişkin eğitimi için önemlidir. Zira yetişkin eğitimiyle ilgili temel problemlerden biri, yetişkin bir insanın öğrenemeyeceği konusudur. Batıda uzun yıllar 20 yaşından sonra bir kimsenin eğitim ve öğretiminin mümkün olmayacağı düşünülmekteydi. Ancak bu olumsuz düşüncelere rağmen olumlu bazı bilimsel gelişmeler olmuştur. Yaşı ne olursa olsun sağlıklı bir organizma yaşamını yitirinceye kadar öğrenmeye devam edebilmektedir.

Sonuç olarak, yaş ilerledikçe öğrenme düzeyinde bir düşüş olsa bile zihinsel güç 20 yaştan 60 yaşa kadar değişmez. Öğrenme oranındaki düşüş ise görme ve işitme kaybından kaynaklanmaktadır. Bu durumlar da düzeltilebileceği için yetişkinin öğrenemeyeceği hiçbir şey yoktur.⁷¹

Yetişkinlere bir şeyler öğretmek ve onları başarılı bir şekilde yetiştirmek istiyorsak, öncelikle yetişkinlerin çocuklardan farklı bir şekilde öğrendiklerinin bilinmesi gerekmektedir. Çocukların eğitimiyle yetişkin eğitimi bir tutulmamalı, eğitimciler andragoji ile pedagojiyi birbirine zıt değil, çocukların eğitimi ile yetişkinlerin eğitimi arasındaki farkları betimleyici olarak görmelidirler. Yetişkinlerin fizyolojik, psikolojik ve sosyal farklılıklarından dolayı, yetişkinlere ait genel bir öğretme yöntemi belirlemek kolay değildir. Ancak öğretici, öğrenen ve öğretilecek konu ve içeriği bir arada ele alındığında eğitim en iyi şekilde gerçekleştirilebilir. Dolayısıyla yetişkin eğitimi için yetişkinlerin eğitim ve öğretim açısından temel özelliklerini bilmemiz gerekmektedir.⁷² Bunları şu şekilde sayabiliriz:

a) Yetişkinlerin öğrenmeye karşı motivasyon farklılıkları vardır

Yetişkinin öğrenmede motivasyonu önemlidir. Yetişkinin çalışma durumuna bağlı zaman azlığı, maddiyatı, yol ulaşım durumu, aile ve çevre engeli, bilgi eksikliği, uygun olmayan müfredatlar, devam zorunluluğu biyolojik ve psikolojik temelli engeller, duyuusal yetersizlikler zayıf görme ve işitme gibi ve sağlık sorunları, gençlerin yanında mahcup olma korkusu önceki eğitimlerindeki olumsuz tecrübeler, yetişkinin motivasyonunu engelleyen durumlardan bazılarıdır.

Bu nedenle yetişkinlerin karşılaştıkları problemler bilinmeli, onlara yönelik eğitim gerçekleştirilirken bu durumlar göz önünde bulundurulmalıdır.

b) Fiziki ve psikolojik çevre önemlidir

Duyu organlarındaki azalma ve sağlık durumları nedeniyle yetişkin eğitimi faaliyetlerinin yer aldığı çevre çok önemlidir. Yetişkin kendini ferah hissedebilmeli, ışıklandırma ve ses düzeni

⁷¹ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 183.

⁷² Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 180-184.

yetişkinine göre ayarlanmalı, mefruşat onlara göre düzenlenmeli, estetik olmalı, dekorasyon odasını andırmalı ne çok kalabalık ne de düzensiz olmamalıdır.

Yetişkinler için fiziki çevreden daha çok kabul edilme, saygı görme ve desteklenmeye ihtiyaçları vardır. Bu nedenle eğitimci bir yasaklamanın ve olumsuzluğun olmadığı bir çevre yaratmalıdır. Yetişkin iş birliğine teşvik edilerek, tüm bireylerin katılacağı bir eğitim ortamı yaratılmalıdır. Bazı yetişkinler aşırı stres ve kaygı altında olduklarından normal durumdaki yetişkinler gibi öğrenemezler, bu yüzden yetişkin eğitimcisi eğitim ve öğretimden ziyade, rehber bir kişi olduğunu unutmamalıdır.

Yetişkinlerin eğitim süresi 20 dakikayı geçmemeli kalan sürede onların sorunlarına, değerlendirmelerine ayrılmalıdır. Aksi taktirde sunulan bilgiler zihni yoklukla karşılaşacaktır. Bu da fiziki yokluk kadar önemlidir.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; yetişkinlerin eğitimi ve öğretimi problem çözme merkezli olmalı, öğrenme kişinin tecrübesine dayanmalı, bir anlam ifade etmeli ve tecrübelerini kullanma konusunda serbest olmalıdır.

c) Yetişkinler geniş bir tecrübeye sahiptir

Çocukluğa ve gençliğe oranla yetişkinlik daha uzun süre yaşandığından yetişkinlerin tecrübesi çoktur. Onlar çok farklı tecrübelerine sahiptirler. Kendilerini mesleklerine, seyahatlerine, eğitimlerine, başarılarına ve sahip oldukları tecrübelerine göre tanımlarlar.

Bu durumda yetişkinleri tecrübeleri açısından öğretim için zengin bir kaynak oluşturduklarından; grup terapisi, örnek olay, beceri, uygulama deneyleri, faaliyet projeleri, seminerler toplum gelişimi metotları bir yol olarak izlenebilir.

d) Öğrenmeye hazırlık ve yönelim

Yetişkin eğitiminde bir şeyin nerede, ne zaman ve niçin öğretilmesi çok önemlidir. Öğrendiklerinin çoğu hemen uygulamaya yöneliktir. Onlar için eğitim karşılaştıkları problemlere karşı yeteneklerini geliştirerek onlarla başa çıkma düşüncesine sahiptirler. Yetişkinler öğrenmek hevesiyle öğrenim görmezler, bir görevi yerine getirmek, bir problemi çözmek veya daha iyi yaşam sürdürebilmek için eğitim ve öğretime katılırlar. Bu yüzden yetişkinler problem merkezli oldukları için, yetişkin öğreniminin metotları da konu merkezli olmayıp, problem merkezli olmalıdır.

e) Bireysel farklılıklara sahiptirler

Yetişkin eğitiminde, biyolojik, psikolojik, zihinsel ve sosyal farklılıklar önemli bir durumdur. Bireysel farklılıklar ilerleyen yaşlarda daha fazla ortaya çıkmaktadır. Buna bir de eğitimsel ihtiyaç ve farklılıklar, öğrenme beklentileri, öğrenme süreçleri katıldığında yetişkin eğitiminin zorluğu ortaya çıkmaktadır. Ancak yetişkin eğitiminin başarısı büyük ölçüde bu bireysel farklılıklar dikkate alındığında sağlanacaktır.

f) Yetişkinlerin öğrenme şekilleri farklıdır

Yetişkinde, yaş, kişilik yapısı, zekâ, aldığı eğitim ve özel tecrübeleri yaşlıların öğrenme şekline etki etmektedir. Yetişkinlik döneminde; pasif ve aktif öğrenme, soyut ve somut öğrenme, yüzeysel öğrenme ve odaklanma, parça ve bütüncül öğrenme, esneklik ve katılık gibi değişik öğrenme şekilleri vardır. Ancak bu metotlar öğrenmede birer araç olarak kabul edilmelidir.⁷³

g) Öğrenme için daha fazla zamana ihtiyaçları vardır

Yaşlıların gençlerden daha yavaş algıladığı, daha yavaş düşündüğü ve yavaş hareket ettikleri düşünülmektedir. Ancak bireysel farklılıklar bundan bağımsızdır. Dolayısıyla her bir yetişkin, farklı kişiliğe ve özelliğe sahip olduğundan öğrenim metotları da farklı olacaktır. Yeni şeyleri öğrenmek için yetişkinlerin daha fazla veya farklı zamana ihtiyaçları olduğu söylenmektedir. Zaman hızı kontrol edilirse 50 yaşındaki bir yetişkinin, 20 yaşındaki bir bireyle aynı öğrenme kapasitesine sahip olduğu da ileri sürülmektedir. Buraya kadar yetişkinlerin özelliklerinden bahsedilmiştir. Yetişkin öğretiminde yetişkin kadar yetişkin eğitimcisi de önemlidir.⁷⁴ Yetişkin eğitiminde öğretmen kelimesi kullanılmaz, onun yerine “kolaylaştırıcı” veya kaynak kişi kelimeleri kullanılmaktadır. Kolaylaştırıcı öğretmenin ilk özelliği gerçekçilik olmalıdır. Kolaylaştırıcı öğretmen ödüllendirici olmalı ve öğrencilerin her birini ayrı bir birey ve değer olarak görmelidir. Yetişkin için onun en iyi faydalanabileceği yeterli kaynakları temin etmelidir. Eğitici esnek bir kaynak olması sebebiyle yeri geldiğinde danışman, yeri geldiğinde geniş tecrübeleriyle guruba önderlik etmelidir. Özellikle olaya din eğitimi açısından bakıldığında eğitimcinin aktif rolünün daha çok olduğu görülmektedir.⁷⁵

Yetişkin eğitimcisi empatik anlayışa sahip olmalı, öğrencileri anlayıp dinlemeli, onlara zaman ayırmalıdır. Kolaylaştırıcı eğitici özellikle; öğrencilere öncelikle ne öğreteceğini değil, sınıf içindeki atmosferi oluşturmalıdır. Eğitici öğrenmenin ilginç ve heyecan verici olduğunu sık sık hatırlatmalı, sınıf ortamını canlı tutulmasına özen göstermelidir. Öğrencilerin fikirlerini kabul etmelidir, böylelikle öğrenciler de öğretmenin fikirlerini kolaylıkla kabul eder ve böylelikle eğitim öğretimin daha verimli geçmesi sağlanır.⁷⁶

Yetişkin eğitimcilerinin özellikleri aşağıdaki şekilde özetlenmektedir:

1. Yetişkin eğitimcisi, cana yakın, öğrencilerini seven, onlara özen gösteren, onları kabul eden ve benimseyen kişidir.

⁷³ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 184-202.

⁷⁴ İsmet Barutçugil. *Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğitimcinin Eğitimi*, (Kariyer Yayıncılık, 2002), 79.

⁷⁵ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 226-227.

⁷⁶ Barutçugil. *Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğitimcinin Eğitimi*, 90.

2. Yetişkin eğitimcisinin öğrencilerin planlama özelliklerine saygısı vardır ve müdahale etmemelidir.
3. Yetişkin eğitimcisi kendini öğrenen olarak görmelidir.
4. Yetişkin eğitimcisi değişime ve yeni tecrübelerle açık olmalıdır.
5. Yetişkin eğitimcisi önder olma niteliği taşımalı ve yetişkinler tarafından kabul edilebilecek olgun bir kişiliğe sahip olmalıdır.
6. Yetişkin eğitimcisi iletişim araçlarını kullanabilme yeteneğine sahip olmalıdır.
7. Yetişkin eğitimcisi yetişkinlerle birlikte çalışma tecrübesine sahip olmalıdır.
8. Yetişkin eğitimcisi toplumu tanımalı ve organizasyon yapmayı bilmelidir.
9. Yetişkin eğitimci halkla ilişkiler konusunda bilgili olmalıdır.
10. Yetişkin eğitimci program geliştirme kabiliyetine sahip olmalıdır.
11. Yetişkin eğitimcisi, yetişkinin fiziki, psikolojik, sosyal yönlerini ve gelişimlerini iyi bilmelidir.
12. Yetişkin eğitimcisi grup liderliğinden anlamalı, grupla çalışma yeterliğine sahip olmalıdır.
13. Yetişkin eğitimcisi yeterli bir öğretmen olmalıdır.
14. Yetişkin eğitimcisi yetişkin eğitime ilişkin akademik alanda gerekli dersleri almış ve yeterli olmalıdır.
15. Yetişkin eğitimcisi geniş sözcük dağarcığına sahip olmalıdır.⁷⁷

Yetişkin eğitiminde öğrenmenin kolaylaştırılması açısından sınıf ortamının fiziki şartları da oldukça önemlidir. Öğrenim yapılan yerin ferah, konforlu olması ve aydınlatmanın yeterli olması gerekmektedir. Ayrıca eğitim yapılan yerlerde kullanılan masa, sıra ve sandalyelerin boyutları ile sınıfın düzeni de önemlidir. Öğrenme ortamı yetişkinler için öğrenmeye ne kadar müsait olursa hem öğrenen kişi için hem de öğretene için bilgilerin kaliteli olarak karşı tarafa aktarılması kolaylaşır. Öğrenmeyi ve başarıya ulaşmayı önemli ölçüde etkileyen etkenlerden biri de kişilerin yeteneklerinin birbirlerinden farklı olmasıdır. Aynı yaş aralığında olmalarına rağmen herkes aynı şeyi aynı seviyede öğrenemez.⁷⁸

Kur'an kurslarının yetişkin kadın öğrenci kitlesi oldukça heterojendir; gencinden yaşlısına, yüksek tahsillisinden okur-yazarına, toplumun çok farklı sosyo-kültürel katmanlarından kadınlar bu kurslarda bir arada bulunmaktadır. Örgün eğitim veren okullardaki öğrenci

⁷⁷ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 229-230.

⁷⁸ Halis Ayhan. *Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler*, (Damla Yayınevi, 1982), 216-217.

grubunun homojenliğin aksine, birbirinden farklı yaş ve eğitim düzeyindeki öğrencilere eğitim vermek belirli zorlukları da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle Kur'an kursu öğreticiliği, örgün eğitim okullarındaki din dersi öğretmenliğinden farklıdır. Kur'an kursu öğreticilerinin farklı yeterliklere sahip olması gerekmektedir. Görevleri daha zor ve karmaşıktır. Hayatında belki de evinin dışına pek az çıkmış, sadece belli kimselerle görüşmüş, pek çok kadın bu kursların öğrencisi olmuştur. Bu öğrenciler kurslardan, Kur'an ve din eğitiminin yanı sıra psikolojik sorunlarını çözmeye, farklı ve yeni bir çevre edinme, başka insanlarla iletişimde bulunma, hayatına yeni pencereler açma beklentileriyle kursa gelmektedirler. Bunlar dikkate alınarak her yetişkin öğrencinin hazır bulunuşluk durumu da göz önünde bulundurularak bu öğrencilerin yeteneklerine göre, onlara yaklaşmak ve öğretilmek istenen bilgiyi onların istedikleri şekilde anlatmaya çalışmak daha başarılı sonuçların alınmasını sağlayabilecektir.⁷⁹

2.4. Yetişkin Din Eğitimi

Yetişkin din eğitimi; din eğitimi gerçekliğinin yetişkinlere ilişkin boyutunu, bilimsel yöntemlerle tasvir etmek, açıklamak ve ulaşacağı kanıtlanmış sistematik bilgilerle genellemelere, ilkelere ulaşmaya çalışan bir alt disiplindir. Bu tanıma ulaşabilmek için daha önceki başlıklarda vermiş olduğumuz yetişkin tanımı, yetişkinin özellikleri, yetişkin eğitimi ve din eğitimi tanımlarından hareket etmemiz uygun olacaktır. Yetişkin din eğitiminin tanımını şu şekilde de yapabiliriz:

Yetişkin din eğitimi; yetişkinlere ve okula gitme imkânı bulamayanlara, örgün eğitimle birlikte veya örgün eğitimden ayrı olarak din eğitimi ihtiyacı ve isteği olanlara, resmi ya da özel kurum ve kuruluşlar tarafından, yetişkinlerin dini bilgilerini artırmak, dini anlayışlarını geliştirmek, hayatın dini boyutunu anlayıp yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla, planlı ve amaçlı verilen bir eğitimidir.⁸⁰

Yetişkin din eğitimi tarihi, örgün eğitime göre daha öncelere uzanmaktadır. Bütün dinlerde görüldüğü gibi İslamiyet'te de eğitim yetişkin din eğitimi ile başlamış ve zamanla örgün eğitim olarak devam etmiştir. Yetişkin din eğitimi, dinin ilk gününden itibaren pratik olarak devam etse de henüz kendi metodunu, alanını, imkanlarını ve problemlerini oluşturmaya çalışmaktadır. Yetişkin din eğitimi hayatın din ile ilgili kısmını, yetişkinleri ilgilendiren her konuyla ilgilendirir. Din ile ilgili her konuyu araştırma ve uygulama alanı olarak görür.

Bu alanlardan bazıları:

a) Dini mesleki gelişimde, hizmet içi eğitimin plan, program ve uygulamalarını kapsar.

⁷⁹ Sümeyye Koç - Ahmet Koç, "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Doyum Düzeyleri", *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Bahar, 2020), 337-339.

⁸⁰ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 194.

b) Kişinin kendisi, çocukları ve çevresi ile ilişkilerinde zorluklarla baş edebilmesine yardımcı eder.

c) Kişinin; annelik, babalık, emeklilik gibi rollerinde yardımcı olur.

d) Dini, sosyal ve politik sorunlarda yol gösterici olur.

Bu ve benzeri alanlar yetişkin eğitiminin teorik ve pratik açıdan çalışma alanını oluşturmaktadır. Ancak yetişkin din eğitiminde uygulama alanına katılanların kişisel özellikleri, toplumsal farklılıkları bulunmaktadır. Eğitime katılanların homojen olmaması, yaş, cinsiyet, meslek, öğrenim durumu gibi özelliklerinin farklı oluşu belli konuların anlaşılmasını ve anlatılmasını zorlaştırmaktadır.⁸¹

Yetişkin din eğitimi, "hayat boyu eğitim" felsefesi çerçevesinde yetişkinlere, özellikle de din konusunda ihtiyaç hissedenlere, dinin bilimsel boyutunu araştırma ve öğrenmelerinde yardımcı olmaktadır. Başka bir deyişle yetişkin din eğitimi, dini ve ahlaki eğitim durumuna, bireylerin örgün eğitimde ulaşmalarının mümkün olmadığı durumlarda yardımcı olmaktadır. Her din kendine inananları güçlü, ortak değerler ve amaçlar etrafında birleştirip güçlü bir toplum oluşturmayı ve bu toplumu kaynaştırmayı hedefler. İbadetler ise dinlerin vazgeçilmez ilkeleri arasında yer almaktadır. Ayrıca ibadetler, inanç birliği içerisinde bulunan insanların birbirlerine manevi bağlılık duygularını güçlendirerek, birlik, beraberlik şuurunu özümseyerek devam ettirmelerini sağlamaktadır. Dini kimlik ise bir toplumu bir noktada buluşturarak inançları temsil etmektedir.⁸²

Yetişkin din eğitimi gerçek bir ihtiyaçtır. İslam inançlarına göre Müslüman her kadın ve erkeğin kendi dinini öğrenmesi ve dini hakkında bilgi edinme görevi bulunmaktadır. Bu konuda İslam dini, bilginin öğretilebilir konumda olan herkese ulaştırılması prensibini benimsemiştir. İslam'ın eğitim anlayışı hayatın bütün alanlarını kapsamaktadır. İslam dini insanı teolojik ve ontolojik boyutuyla ele alır. Yani dünya hayatı ile bu hayatın öncesini ve sonrasını da birlikte ele alan bir anlayışa sahiptir. Kur'an ayetleri bütün içeriğiyle insanın iç ve dış dünyasını konu alır ve bunları Allah ile irtibatlandırır. Bu nedenle yetişkinlere öğretilen herhangi dini bir konu, bilgi verme sürecinde din eğitimi olarak nitelendirilir.⁸³

Peygamberler insanlara sadece manevi konularda yardımcı olmamışlardır, onlar insanların günlük problemlerine de çözüm getirmişlerdir. Din eğitimcileri de insanların dini ve dünyevi hayatlarını zenginleştirebilmek, problemlerini çözmede yardımcı olmak, ihtiyaçlarını karşılayabilmek için yetişkin insanların eğitime önem vermişlerdir.

⁸¹ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 195.

⁸² Hüseyin Yılmaz. *Camilerin Eğitim Fonksiyonu*, (İstanbul: Dem Yayınları, 2013), 18.

⁸³ Turgay Gündüz. *İslam Gençlik ve Din Eğitimi*, (Bursa: Düşünce Kitabevi, 2002), 19.

Din eğitimi, yetişkine sadece dini temalarla değil, yetişkinin yaşadığı hayat tecrübeleri yoluyla da bilgi vermektedir. Din eğitimi kurumunda yapılan bu tür bir öğrenme dini temalardan daha etkili olabilir. Örneğin Kur'an kursunda eğiticinin yetişkinlere yönelik ekonomi ile ilgili düzenlediği bir eğitim veya hasta, yaşlı bakım ile ilgili verdiği bir ders hem yaşanan hayatın hem de dinin anlamının daha iyi kavranılmasına imkân sağlayabilir.

Teknolojinin imkanlarından sınırsızca faydalandığımız bu zamanda sadece manevi konulara yer vererek dünyayı ihmal etmek dinin yanlış anlaşılmasına sebep olabilir. Yetişkin din eğitimi bu açıdan insanlığa hizmet olarak da değerlendirilmelidir. Bu nedenle kutsal ve hizmet amaçlı götürülen her türlü hizmetin, yetişkin din eğitiminde yeri ve önemi vardır.

Yetişkin din eğitiminin en önemli görevlerinden biri de kişinin bireysel değerlerinin gelişimine yardımcı olmaktır. Psikolojide var olan kendini geliştirme, kimlik, bireyselleşme, yaratıcılık, dürüstlük, sevgi, saygı, güven, özgürlük, bütünlük gibi kavram ve değerlerin dini geleneklerde de yeri vardır. Yetişkin din eğitimi, sosyal hayatta kişiler arasındaki değerleri gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Toplumda, yakın çevre, akraba, arkadaş ve diğer insanlarla iletişim kurmaya ve sosyalleşmeye de yardım etmektedir. Yetişkin din eğitimi bireylere, empati kurmayı, başkalarının kendilerini gerçekleştirmelerine saygı duymayı, insanları ırk, cinsiyet ve sosyal statüye bakmaksızın şartsız kabul etmeyi, olumlu bakış açısı içinde olmayı, insanın kendiyile barışık olmayı, kendini kabullenmeyi, sevmeyi ve yönlendirmeyi öğretir. Her birey için temel ihtiyaçların en önemlilerinden biri hayata anlam bulma ve anlamlı bir varoluş yaşamaktır. Din eğitimi insanın niçin yaşadığının ve yaşamın bir amacı olduğunun farkına varmasını sağlamaktadır. Yetişkin din eğitiminin bir diğer görevi ise bireyin duygularını yönlendirmede etkili olmasıdır. Yetişkinlerin hem olumlu hem olumsuz duygularını ifade etmelerine imkân sağlanmalıdır. Bu sayede bireyler arasındaki anlaşmazlıklar çözümlenerek, bireyler kendilerini yenileme fırsatı bulabilirler. İslam dinindeki tövbe, af, bağışlanma, hoşgörü, adalet, rahmet gibi kavramların önemi de bu sayede burada vurgulanmış olur.⁸⁴

2.4.1. Yetişkin din eğitimi konusunda göz önünde bulundurulması gereken durumlar

1. Artık yetişkin din eğitimi çeşitli nedenlerden dolayı zorunlu hale gelmiştir. Din eğitimi belli bir yaşta sona ermemekte hayat boyu devam etmektedir. Dini bilgiler çocuklardan çok yetişkinleri ilgilendirmektedir ve bu durum dini bir vecibedir.

2. Yetişkinlik dönemi insan hayatının önemli bir kısmını oluşturmaktadır. İnsan hayatının üçte ikisi yetişkin olarak geçmektedir. Bu dönemin kendine özgü biyolojik, psikolojik, sosyal ve dini gelişim özellikleri vardır. Başarılı bir din eğitiminde bu özelliklerin bilinmesi gerekmektedir.

⁸⁴ M. Akif Kılavuz. *Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri* (Ensar Neşriyat Yayınları, 1. Baskı, 2006), 131-141.

3. Yaygın kanaatin aksine öğrenme yaşla birlikte gerilemez, ancak görme ve işitmede azalmalar olabilir. Ancak öğrenmeyi olumsuz etkileyen bu sorunlara çözüm bulunduğunda veya ortadan kaldırıldığında yetişkinler de gençler, hatta çocuklar kadar etkili bir öğrenmeye sahip olabilirler.

4. Yetişkinler de gençler ile aynı öğrenme hızına sahiptir, ancak yaşlıların cevabı verme hızı yavaştır. Yapılan araştırmalar göstermiştir ki yetişkinler yaşlandıkça cevap verme hızları yavaşlamaktadır. Doğru cevap verebilmekteler ama daha geç cevap vermektedirler. Bu da göstermektedir ki yetişkinlere yeterli zaman verilirse onlar da gençler gibi öğrenebilmektedirler.

5. Yetişkinler stres altında olmadıklarında en iyi şekilde öğrenmektedirler. Yetişkinler rahatsız edici, hoş olmayan ortam ve durumlara maruz kalırlarsa stres ve kaygı içine girerler ve öğrenmeleri etkilenir. Bunun yanında yetişkin din eğitiminde, yetişkinlerin eğitim göreceği ortamın fiziki, psikolojik şartları uygun olursa daha iyi öğrendikleri görülmüştür.

6. Yetişkin ve çocuklar için zaman kavramı farklıdır, yetişkin için zaman çok önemlidir, zamanı kullanma konusunda çok duyarlıdırlar, boşa zaman geçirmek istemezler. Yetişkin eğitimciler bu nedenle zamanı hassas kullanma konusunda özen göstermeli, bir şeye zamanında başlayıp zamanında bitirmeli, programlarına uygun davranmalıdırlar.

7. Yetişkinler eğitime problem çözme gözüyle bakarlar. Konuya odaklanmak yerine problemlerini nasıl çözeceklerine odaklanırlar. Yetişkinler öğrenme yerlerine problemlerinin çözümü için gelirler, örneğin; bir kişinin ailevi problemi varsa onu nasıl çözerim sorusuna cevap arar, eğitimcinin o anda anlattığı 'İslam'ın inanç esasları' konusu onu ilgilendirmez. Ancak kendi problemiyle ilgili karşılıklı konuşma onu ilgilendirir. Buna göre eğitimciler kendi bildiklerini anlatmaktan ziyade yetişkinlerin dini ihtiyaçlarına göre planlarını yapmalıdırlar.

8. Yetişkinler genellikle kendi kendilerine öğrenmeyi tercih ederler. Bu yüzden yetişkin kendi kendine öğrenme sürecine ilgi duyar. Kendi öğrenim şekillerine kendileri karar verir, planlarını ona göre yaparlar. Bu süreç din eğitimi için de böyledir. Bu nedenle din eğitimcisi bu metottan faydalanarak programını buna göre düzenlemelidir.

9. Yetişkin öğrendiği bilgiyi hemen kullanmak ister. Daha sonra kullanacakları veya cevap alamadıkları ya da cevabıyla ilgilenmedikleri depo bilgilere ilgi duymazlar. Yani konu onların bir ihtiyacına cevap vermelidir. Bu nedenle kısa süreli din eğitimi faaliyetleri daha önemlidir.

10. Yetişkinler din öğreniminde farklı motivasyonlara sahiptirler. Bazı yetişkin amaç, bazıları öğrenme, bazıları da faaliyet merkezlidirler. Yetişkin din eğitimcisi bu üç gurubun ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, onların istekleri doğrultusunda onlara yardımcı olmaya çalışmalıdır.

11. Yetişkin eğitimcileri de farklı farklıdır. Onlar Rogers'in ifadesiyle 'kolaylaştırıcılar' dır.⁸⁵ Kişisel farklılıklara, açıklığa, sorumluluklara, özgürlüğe ağırlık vererek kolaylaştıran kimselerdir. Başarılı bir yetişkin din eğitimi yetiştiricisi de yetişkinleri çeşitli açılardan tanıyarak, onların ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre din eğitimi vermelidirler.

Sonuç olarak; yetişkin din eğitiminin kendine özgü metodu ve özellikleri vardır. Bu özellikleri ile yetişkin din eğitimi yüzyılın odak noktasını oluşturacak yeni bir alana sahiptir.⁸⁶

⁸⁵ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 263-265.

⁸⁶ Köylü, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, 263-266.

3. BÖLÜM

KUR' AN KURSLARINDA DİN EĞİTİMİ

3.1. Kur'an Öğretiminin Gelişim Süreci

Kur'an öğretiminin uzun bir geçmişi ve köklü bir geleneğinin var olduğu bilinmektedir. Bu geleneğin; öğretmen, öğrenci, kurum, program, yöntem vb. birçok boyutları bulunmaktadır. Kur'an öğretimi tarihi Hz. Muhammed'e (sav) gelen ilk vahiyyle başlamaktadır. İlk vahiy "Oku" olmuştur. "Yaratan Rabbinin adıyla oku, O insana bilmediklerini öğreten Rabbin, en büyük kerem sahibidir."⁸⁷ Hz. Peygamber (sav) "Oku" hitabı ile başlayan bu süreçte kendisine vahyedilen ayetleri etrafındaki insanlara tebliğ etmiştir, inanan insanlar ise vahyedilen bu ayetleri öğrenerek ve özümseyerek hayatlarına uygulamışlardır. Hz. Peygamber kendisine gönderilen vahiyler doğrultusunda ilim öğrenilmesini teşvik etmiştir. İlim öğrenmenin kadın erkek herkese farz olduğunu bildirmiş, ilim öğrenme ve öğretmede kendisi özellikle rehberlik etmiştir.⁸⁸

Kur'an öğrenme ve öğretme faaliyetleri hicretten önce Mekke'de gizli olarak evlerde başlamıştır. Bu faaliyetler Hz. Peygamberin evi, Hz. Erkam'ın evi, Hz. Ebubekir'in evi gibi imkân bulunan her ortamda gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.⁸⁹ İslam'ın ilk yılları Mekke'de çok zor şartlarda yaşanıyordu, buna rağmen bu dönemde Mus'ab b. Umeyr, Abdullah b. Ümmü Mektum gibi Kur'an öğretmenleri yetişmiştir. Hz. Peygamber (sav) Kur'an eğitimi faaliyetini bu öğretmenlerle Medine'ye taşımıştı. Kur'an öğretmeni olan bu sahabeler Kuran öğretim faaliyetlerini Medine'de de yine evlerde yürütüyorlardı. Mekke ve Medine'deki bu evler aynı zamanda ilk Daru'l-Kurrâlar olarak bilinmektedir.⁹⁰

Hız. Peygamber (sav) Medine'ye hicret ettikten sonra inşa edilen Mescid-i Nebevi ve içerisinde oluşturulan "Suffa" Kur'an öğrenme ve öğretmede önemli bir yere sahiptir. Burada Hz. Peygamberin eğitimiyle yetişen sahabeler İslam'ı ve Kur'an-ı diğer bölgelere öğretmek amacıyla gönderilmiş, gittikleri yerlerde halka yönelik Kur'an eğitimi faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. Hz. Peygamberin (sav) sağlığında ve dört halife döneminde Mescid-i Nebevi, Mescid-i Kuba ve diğer mescitler birer ibadethane olmanın yanı sıra Kur'an öğretimi merkezleri olmuştur. İslamiyet'in yaşamaya başladığı bu ilk devirlerdeki Kur'an öğretme

⁸⁷ Alâk Suresi (1-5.) Ayetler. Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali, (Ankara: DİB Yayınları, 2007), 596.

⁸⁸ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan - Remziye Ege, (Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Baskı, 2017), 324.

⁸⁹ Beyza Bilgin. Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, (Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995), 23.

⁹⁰ Muhammed Hamidullah. *İslam Peygamberi*, çev. Mehmet Yazgan, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2004), 77.

faaliyetinde onun sadece lafızlarına ağırlık verilmeyip, anlaşılmasına, içselleştirilmesine ve yaşanmasına da önem verilmiştir.⁹¹

Kur'an öğretim faaliyetleri ilk zamanlarda yetişkinlere yönelik olarak görülse de çocuklar da bu mescitlerde büyüklerin arasına karışarak bu eğitimlere dahil olmuşlardır. Bazı çocuklar ise Kur'an-ı Kerim'i babalarından, yakınlarından veya özel olarak tutulan hocalardan öğrenmişlerdir. Diğer tarafta ise çocukların temel eğitim aldıkları "Kütüphaneler" de Kur'an öğretiminde önemli bir eğitim mekânı olmuştur. Kütüphanelerin eğitim programları Kur'an etrafında şekillenmiştir. Kütüphanelerde öğrenciler "muallim" denilen öğretmenler önderliğinde Kur'an-ı Kerim'i öğrenmenin yanı sıra okumayı, yazmayı, basit hesaplamaları, tarih vb. bilgileri de öğrenmişlerdir.⁹²

Kur'an eğitim ve öğretimi evlerde, mescitlerde, Kur'an halkalarında ve kütüphanelerde devam ederken, hicri ikinci asrın başlarından itibaren yeni gelişmeler yaşanmış ve lehçelerle birlikte kıraat ilmi gelişmiştir. Medreselerin kurulmasıyla birlikte ise Kur'an eğitim öğretimi daha sistemli ve üst düzey eğitime kavuşmuştur. "Daru'l Kur'an", "Daru'l Huffaz", "Daru'l Kurra" isimli kurumlar bu dönemde oluşmaya başlamıştır.⁹³

Din insanı kuşatan bir duygudur. İnsan yaratılışından itibaren bu duygu ile ilişki halindedir. İnsanlık tarihine bakıldığında; antropoloji, psikoloji, din psikolojisi gibi disiplinlerin verileri göstermektedir ki; dinsiz-inançsız insan yoktur, insan yaratılışı gereği dinle ilişki içindedir.⁹⁴

Yapılan bu araştırmalar özellikle de din psikolojisi, insanın inanma, bağlanma, sığınma, aşkın bir varlığa yönelme gibi duygulara doğuştan sahip olup devam eden bir yetenek ve ihtiyaç olduğunu göstermektedir. İnsan bu duygularını doyurma yolları aramaktadır. İnsanın doğuştan var olan bu özelliği hiçbir zaman yok olmamakta, ancak yanlış veya eksik doyurularak yanlış yönlendirilebilmektedir. Bu anlamda din ve inanç insanın insan olma özelliğidir, insan varlığının olmazsa olmaz bir parçasıdır.⁹⁵

Burada Hz. Peygamberimizin (sav), "Her doğan çocuk, İslâm fitratı üzere doğar, sonra ana-babası onu Hristiyan, Yahudi veya Mecusi yapar."⁹⁶ Hadisi de bu bağlamda değerlendirilebilir. Bu hadisten yola çıkarak anlaşılmaktadır ki, insanın biçimlendirilmesinde ana- babasının rolü önemli yer tutmaktadır.

⁹¹ Ahmet Çelebi. *İslam'da Eğitim- Öğretim Tarihi*, çev. Ali Yardım, (İstanbul: Damla Yayınları, 1974), 78.

⁹² Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 325.

⁹³ Ziya Kazıcı, "Bir Eğitim Kurumu Olarak Daru'l Kurra", *Kur'an Kurslarında Eğitim, Öğretim ve Verimlilik*, ed. Komisyon, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 35.

⁹⁴ Bilgin, *Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi*, 15.

⁹⁵ Tosun, *Din Eğitimi Bilimine Giriş*, 94.

⁹⁶ Buhârî, Cenâiz 92; Ebû Dâvut, Sünne 17; Tirmizî, Kader 5.

Hız. Peygamber (sav) din eğitime yetişkinlerle başlamıştır. Yetişkinleri eğitmiş ve çocukların din eğitimini yetişkinler sayesinde sağlamıştır. Yani dünyaya gelecek çocukların din eğitimi açısından sağlıklı olmaları için öncelikle ana babaların din eğitimine önem vermiştir.⁹⁷

İnsanları iyiliğe yönlendirmek ve bu iyiliğin korunması, geliştirilmesi ise kurulan iyi bir aile ortamından geçmektedir. Aile toplum içindeki en küçük birimdir. Sevgi, saygı, samimiyet, dayanışma, muhabbet gibi değerlerle kurulmuş bir aile hem bireylerin huzur kaynağı hem de sağlıklı bireylerin oluşmasında önemli yapı taşı oluşturmaktadır. Düzenli ve sağlıklı bir toplumun oluşması ailede başlar. İnsan sevgisi, vatan sevgisi, milli ve manevi değerler, örf ve adetler ailede öğrenilir. Aile yuvası çocuk için ilk temel okuldur. Çocuk ailede öğrendiklerini hayatı boyunca uygulamaktadır. Çocukların yetiştirilmesi, gelişmesi, sosyal ve psikolojik ihtiyaçlarının çoğu, ailede karşılanmaktadır. Ailenin iyi bir din eğitimine sahip olması, topluma kazandırılacak olan bir çocuğun yetiştirilmesinde çok önemlidir.⁹⁸

Selçuklular ve Osmanlılar döneminde de Kur'an öğrenme ve öğretme etkinliklerine özel önem verilerek devam edilmiştir. Osmanlı döneminde cami ve cami etrafının Kur'an eğitim merkezleri olarak kullanılması, halkın Kur'an ilmine verdiği değeri açıkça göstermektedir. Bu etkinlikler evlerde, mekteplerde, mescitlerde, tekkelerde ve medreselerde sürdürülmüştür. İlk mekteplerde Kur'an'ın öğretilmesi programlarına her dönemde önem verilmiş; yüzüne okuma, tecvit, ezberleme yaptırılmıştır. Örneğin; ilk mekteplerde bir öğrenci Elif-bâ' dan başlayıp ilerleyen sınıflarda birkaç hatim yapabiliyor, temel bilgi ve becerileri kazanan öğrenciler ise isterlerse hafızlığa çalıştırılabiliyorlardı.⁹⁹

İslam Dünyasında Kur'an-ı öğrenmek ve öğretmek, zamana ve mekâna göre kurumların isimleri ve faaliyetleri değişse bile her zaman bireysel veya kurumsal olarak önemli görülmüş, her dönemde özel veya resmi, örgün ya da yaygın olarak Kur'an'ı öğrenen ve öğreten öğreticiler bulunmuştur. Hiç şüphesiz ki bu, Kur'an Kerim'in İslam'ın ana kaynağı olmasından ve Müslümanların Kur'an-ı Kerim'i bir rehber olarak kabul etmelerinden kaynaklanmaktadır. Ayrıca bu konuda Hz. Peygamber (sav)'in Kur'an-ı Kerim'in öğrenilmesi ve yaşanılması konusundaki teşviklerinin etkisi de görülmektedir.¹⁰⁰

Yapılan bütün bu faaliyetler Müslümanların dinlerini öğrenmelerine ve birçok insanın Müslüman olmasına vesile olmuştur. Kur'an-ı Kerim ile bilgi sahibi olan sahabeler, bildiklerini de başkalarına öğretmek amacıyla gayret sarf etmişlerdir. Dini ilimlerin asıl kaynağının Kur'an-ı Kerim olması ve onun atıfta bulunduğu ve işaret ettiği her konunun mucizevi olması, İslam

⁹⁷ İbrahim Canan. *Hız. Peygamberin Sünnetinde Terbiye*, (Işık Akademi Yayınları, 3. Baskı, 2012), 76.

⁹⁸ Mustafa Köylü, "Ailede Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş, (Ensar Neşriyat, 7. Baskı, 2017), 315.

⁹⁹ Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 326.

¹⁰⁰ Zeki Salih Zengin, "Başlangıçtan Cumhuriyet Dönemine Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş, (Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012), 38.

tarihi boyunca İslam dininin ve İslam medeniyetinin oluşumunda ona önemli bir yer sağlamıştır. Bu nedenle Müslümanlar bütün dikkatlerini Kur'an üzerinde yoğunlaştırmışlar, bütün gayretleriyle Kur'an-ı anlamaya ve açıklamaya çalışmışlardır. İslam'ın asırlar boyunca hizmetkârlığını ve bayraktarlığını yapan, İslam medeniyetinde önemli bir yere sahip olan Türk milleti de her zaman Kur'an öğrenimine ve öğretimine ayrı bir önem vermiş, Kur'an'ın öğrenilmesi ve öğretilmesi için maddi ve manevi her türlü gayret ve fedakârlığı göstermiştir.¹⁰¹

3.2. Başlangıcından Günümüze Kur'an Kursları

Cumhuriyetle birlikte din eğitimi ve Kur'an öğretimi konusunda yeni bir döneme girilmiştir. 3 Mart 1924 tarihinde çıkarılan Tevhid-i Tedrisat kanunu ile bütün eğitim öğretim kurumları Maarif Vekaletine bırakılmıştır. Dini alandaki ihtiyacı karşılamak için imamlık ve yüksek din adamları yetiştirmek gibi görevleri yerine getirmek amaçlı ve bu ihtiyacı karşılamak, bu alana eleman yetiştirmek için imam hatip mektepleri ve Darul Fünun bünyesinde bir ilahiyat fakültesi açılmıştır.¹⁰²

Cumhuriyetin ilk yıllarıyla birlikte ilk mekteplerin programlarında Kur'an-ı Kerim ve din derslerine yer verilerek Kur'an öğretimi gerçekleştirilmiştir. Ancak Cumhuriyetin ilanından iki yıl sonra bu programlardan Kur'an-ı Kerim dersi çıkarılmıştır. Bundan sonraki süreçte ise ilköğretim ve ortaöğretim programlarında Kuran'ı Kerim derslerine yer verilmemiştir. Kur'an derslerine sadece imam hatip okullarında yer verilmiştir. 1924 yılında açılan imam hatip okulları ve Daru'l Fünun İlahiyat Fakültesi ise 8-10 yıl gibi kısa bir süre sonra öğrencisizlik gibi nedenlerle kapanmıştır.¹⁰³

İlk ve orta okul programlarından Kur'an dersi çıkarılınca örgün eğitim öğrencileri Kur'an eğitiminden mahrum kalmışlardır. Bununla birlikte bu süreçte yaygın eğitim alanında bir gelişme olmuştur. 2 Nisan 1925'te Kur'an kursları ilk defa meclis gündemine gelerek ele alınmıştır. O günkü adıyla Diyanet İşleri Reisliği bünyesine Kur'an hafızı yetiştirmek üzere, 10 kişilik kadrolu hafız yetiştirecek muallimler alınmıştır. Yine aynı yılda 9 Kur'an kursu açılmış ve bu kurslarda eğitim-öğretim vermeye başlanmıştır. Böylece yaygın din eğitimi alanında Kur'an Kursları ismiyle yeni bir kurum faaliyete geçmiştir. Cumhuriyetten önceki dönemde örgün eğitim alanı olan mektep ve medreseler ile yaygın eğitim alanı olan camiler, mescitler, tekkeler, hocaların evleri vb. her mekânda Kur'an öğretimi gerçekleştirilmekteydi. Ancak ilköğretimden Kur'an öğretimi derslerinin kaldırılması ve bu mekanların kapatılması ile onların yerine verilen 10 kişilik muallim ve 10 kurs sayısı ile Kur'an öğretiminin

¹⁰¹ Ramazan Buyrukçu. *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretiminin Verimliliği Üzerine Bir Araştırma (Göller Bölgesi Örneği)*, (Isparta: Fakülte Kitap Evi, 2001).

¹⁰² Halis Ayhan. *Türkiye'de Din Eğitimi*, (İstanbul: İfav Yayınları, 1999), 24-30.

¹⁰³ Recai Doğan, "1980'e Kadar Türkiye'de Din Öğretimi Program Anlayışları", *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Araştırmaları Sempozyumu*, (İstanbul: MEB Yayınları, 2005), 613-631.

gerçekleştirilmesi o günün ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade sadece sembolik bir anlam ifade etmekteydi.¹⁰⁴

Türkiye'deki Müslüman halkın İslam dinini ve Kur'an-ı Kerimi öğrenme ihtiyacının kurumsal ve formal yollarla karşılanması önemliydi. Okullardaki din eğitimi uygulamaları kaldırılınca halkın din eğitimine erişmesi zorlaşmıştı. Kur'an kursları ise sayıca yetersizdi. Bu durum çeşitli zorlukları ve baskıları da beraberinde getirmişti. Durum böyle olunca Müslüman halk uygun bulabildiği her yerde, evlerde, samanlıklarda, mağaralarda, kırlarda vb. alanlarda gizli bir şekilde Kur'an eğitimi ihtiyacını karşılamaya çalışıyordu. Müslüman halk, Kur'an-ı Kerim'in okunmasını unutmamayı, imamlık, müezzinlik, cenaze işlemleri gibi ihtiyaçlarını karşılamayı amaçlamıştı.¹⁰⁵

Kur'an kursları açıldığı günden itibaren ciddi sıkıntılarla, sınırlamalarla karşılaşmasına rağmen yaygın din eğitimi alanındaki varlığını sürdürmüştür. Örneğin 1935'lere kadar Kur'an kursu sayısı yalnızca 10 civarındayken, 1940'lı yıllarda 28 olmuştur. Ancak, 1950'lerde bu alanda nicelik bakımından gelişmeler yaşanmaya başlamış ve kurs sayısı 127 ye ulaşmıştır. Bu yıllarda Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı resmi Kur'an kurslarının yan sıra bazı şartlara bağlı olmak koşuluyla fahri Kur'an kurslarının da açılmasına izin verilmiştir. İlerleyen yıllarda söz konusu olan bu fahri kurslarla ilgili yönetim, denetim ve uygulama birliğinin olmaması bu kurslarda başka sorunları da meydana getirmiştir. Sonraki yıllarda bu kursların bazıları yurt adı altında faaliyetlerini devam ettirmişlerdir.¹⁰⁶

Çocuklara ve yetişkinlere Kur'an-ı okuma ve anlama ile dinî bilgilerin de verildiği yaygın eğitim kurumları olan Kur'an Kurslarının açılmaları ise 1965 yılından sonra başlamıştır. 1965 yılından sonra Kur'an kurslarının hızla geliştiği, sayılarının arttığı halkın da bu kurslara oldukça ilgi gösterdiği görülmüştür. Daha sonraki yıllarda bu kursların yönetmeliklerinde yapılan değişikliklerle Kur'an kurslarının etkinliği ve niteliği daha da artmıştır. 1971 yılından itibaren kurslarla ilgili yönetmeliklerin çıkarılması ile yasal zemin sağlanmış ve Kur'an kursu sayıları hızla artarak; 1975 de 1007' ye ulaşmıştır. 1980 de 2610, 1990 da 4998, 1995'te ise 5949 olmuştur. Kur'an kurslarının sayısal artışı 1997 yılında 8 yıllık kesintisiz eğitime geçinceye kadar belli bir ivme ile devam etmiştir.¹⁰⁷

Bu yıllardan sonra Kur'an kurslarına kayıt yaptırabilmek için ilköğretimi (8 yıllık kesintisiz eğitim) bitirmiş olmak, yaz kurslarına kayıt yaptırabilmek için ise ilköğretim 5. Sınıfı bitirmiş olmak şartları getirildi, ancak bu düzenlemeler Kur'an kurslarını kısa sürede etkileyerek 1997

¹⁰⁴ Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 327.

¹⁰⁵ Mustafa Öcal. *Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi*, (Bursa: Düşünce Kitabevi, 2011), 516-518.

¹⁰⁶ Ramazan Buyrukçu, *Kurumsal ve Değişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitimi*, (Isparta: Fakülte Kitabevi, 2007), 144-145.

¹⁰⁷ Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 328.

yılında bu sayı 4890'a, 2000 yılına gelindiğinde ise 3119'a düşmüştür. Kur'an kurslarının sayısındaki yeniden yükseliş çizgisi ise ancak 2003 yılına gelindiğinde gözlenebilmiştir. 2011-2012 yıllarında yapılan yasal düzenlemelerle ise Kur'an kurslarına başlama yaşına ilişkin getirilen sınırlamalar kaldırılmıştır.¹⁰⁸

Kur'an kurslarının tarihindeki ilk ve en önemli niteliksel gelişmeler 2004-2005 eğitim öğretim yılından itibaren başlamıştır. Diyanet İşleri Başkanlığı yaygın din eğitimi alanında faaliyet yürüttüğü Kur'an kurslarıyla ilgili 2005 yılından itibaren yeniden yapılanma çalışmaları başlatmış ve halen devam ettirmektedir. 2010 yılı verilerine göre ülkemizde toplam 10914 Kur'an kursu bulunmaktadır. Bu kursların 9486'sı aktif olarak eğitim öğretime açıktır. Günümüzde Kur'an kursları uyguladıkları programlar dahilinde halen yaygın din eğitimi vermeye devam etmektedirler. Kur'an kurslarını:

1. Yüzünden okuma eğitimi verilen uzun süreli İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları,
2. Hafızlık eğitimi verilen Kur'an kursları,
3. 4-6 yaş Kur'an kursları,
4. Yaz Kur'an kursları, olarak tasnif etmek mümkündür.¹⁰⁹

3.3. Kur'an Kurslarının Görev ve Amaçları

Yaygın eğitim, örgün eğitimin boş bıraktığı alanları dolduran bir eğitimidir. Yaygın eğitim, yaygın eğitim kurumları tarafından yapıldığı gibi sosyal ve dini nitelikli resmi özel kurum ve kuruluşlar aracılığıyla da yürütülmektedir. Bunlardan biri de Diyanet İşleri Başkanlığının bünyesinde belli bir program dahilinde yaygın din eğitimi veren Kur'an kurslarıdır. Kur'an kurslarının görevleri sadece, "Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler öğretmek değil, kursa katılanların milli birlik ve beraberlik duygusunu geliştirmek, temel ahlaki ilkeler çerçevesinde katılımcıları iyiye, güzele ve doğruya yöneltmek dini değerleri vermektir. Müslümanlar için Kur'an sadece inanç ve ibadetlerle ilgili hükümleri değil; aynı zamanda insanların birbirleriyle olan ilişkilerini düzenleyen dini, ahlaki, hukuki, mali ve sosyal olmak üzere birçok hükmü barındırmaktadır. Aynı zamanda Kuran kursları insanların hayatlarını anlamlandırmalarına yardımcı olduğu gibi dinin kardeşlik, fedakârlık, hoşgörü gibi özelliklerini bireye kazandıran, dini ibadetlerin usulüne uygun bir şekilde yerine getirilmesine yardımcı olan çok fonksiyonlu bir kurumdur.¹¹⁰

¹⁰⁸ Cahit Baltacı, "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri" *Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*, ed. Komisyon, (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000), 183.

¹⁰⁹ Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 329.

¹¹⁰ Aybala Tuğba Uzuner, *Kız Kur'an Kursları Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım (Zeynel Abidin Kız Kur'an Kursu Örneği)* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 28.

Diyaret İşleri Başkanlığı gerçekleştirdiği yaygın din eğitimi çalışmaları ile, arzu eden kimselerin Kur'an-ı Kerim'i okuma, anlama, dua ve sûre ezberlemenin yanı sıra temel dini bilgiler, İslam'ın inanç esasları, ibadetler, ahlaki değerler ve Hz. Peygamber'in (sav) örnek hayatından davranışları öğretmeyi hedeflemektedir. Bu konuda Kur'an kursları; toplumun dini ve manevi hayatının şekillenmesinde, milli birlik ve beraberliğin güçlendirilmesinde önemli katkılar sağlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kurslarında yürütülen yaygın din eğitimi hizmetlerinden herkesin etkin ve verimli bir şekilde faydalanmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığı Müslüman halkın ihtiyaç ve istekleri doğrultusunda her yaş ve gruptan farklı sosyo-kültürel ve eğitim geçmişine sahip insanlara yönelik çeşitli programlar uygulamaktadır. Bu programların başında, içinde birçok farklı öğretim programlarını da barındıran "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları" gelmektedir. "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları" kapsamında yer alan program Müslüman halkın Kur'an-ı Kerim ve dini bilgiler noktasında temel düzeyde bilgi ve beceri kazanmalarına, böylece sağlıklı bir dinî ve ahlaki gelişim göstermelerine katkı sağlamayı amaçlayan "Temel Öğretim Programı"dır. Söz konusu program, alandan gelen geri bildirimler, sahaya yönelik yapılan anket çalışmaları, gelişen ve değişen sosyo-kültürel şartlar, muhatap kitlenin ilgi, ihtiyaç ve beklentileri göz önünde bulundurularak hazırlanmaktadır.¹¹¹

Başkanlık tarafından geliştirilen İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programının, eğitim bilimi ve program geliştirme alanındaki yeni yaklaşım ve ilkeler ile ilahiyat bilimlerinin verileri doğrultusunda hazırlandığı görülmektedir. Bu bağlamda;

"Öğrenen ve problem merkezli, öğrenenlerin bilişsel, sosyal ve duygusal yönden gelişimlerini dikkate alan; öğrenen merkezli yöntem ve teknikleri kullanmayı öngören, araştıran, sorgulayan, yorumlayan, işbirliği yapan, bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran ölçme ve değerlendirmeyi temel kabul eden, esnek öğretim programı anlayışının benimsendiği, öğrenci merkezli bir program olarak, sadece sunuş yöntemine bağlı kalmayıp öğrencinin sürekli kendini yenileyerek araştırma ve sorgulama kabiliyetini ön plana çıkaracaktır. Bu program aynı zamanda öğrenenlerin bireysel olarak bilgiye yönelik seçim ve durum değerlendirmesi yapabilme kazanımlarını da edinmede katkı sağlayacak bir program olarak görülmektedir."¹¹²

"Çerçeve-Esnek Öğretim Programı anlayışına dayalı olarak hazırlanan programda öğreticiler, öğrenenlerin ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda neyi, ne kadar işleyeceklerine karar vererek, ders konularının sınırlarını çizebilmektedirler. Gerekli gördükleri konuları öğretime dâhil

¹¹¹ DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları, (Ankara, 2023), Erişim Adresi <https://egitimhizmetleri.diyaret.gov.tr>

¹¹² DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları (Yüzünden Okuyanlar İçin), (Ankara, 2012), 5-6.

edebilecekleri gibi, öncelikle işlenmesi gereken konuları öne alabilmekte veya ileriki haftalara aktarabilmektedirler.”¹¹³

Kur’an Kursları Öğretim Programı Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkelerine uygun olarak hazırlanmıştır. Bu programa göre:

3.3.1. Kur’an kurslarının amaçları

1. Kur’an-ı Kerim’i usulüne uygun olarak yüzünden okumayı öğretmek,
2. Tecvit, tashih-i huruf ve talim gibi Kur’an-ı Kerimi usulüne uygun ve güzel okumayı uygulamalı olarak öğretmek,
3. İbadetler için gerekli sure, ayet ve duaları düzgün ezberletmek ve anlamlarını öğretmek,
4. İsteyenlere hafızlık yaptırmak,
5. Kur’an-ı Kerim’i okuyup anlamayı sağlamak,
6. İslam Dini’nin inanç, ibadet, ahlâk esasları ile Hz. Peygamberin hayatı ve ahlâkı hakkında bilgiler vermek,
7. Dinî içerikli sosyal ve kültürel etkinlikler düzenlemek,
8. İslam dininin değerlerini, insan hayatına anlam kazandıran unsurlardan biri olarak fark ettirmek,
9. Öğrendiği dini değerlerden yardım alarak kendi çözümlerini üretebilmelerini sağlamak,
10. İslam dininin Allah-insan, insan-insan ve insan-tabiat ilişkilerini düzenleyen boyutunu fark ettirmek,
11. Öğrendiği ibadetler ile ilgili bilgilerini davranışa dönüştürmek,
12. İslam’ın temel kaynağı olan Kur’an-ı Kerim’i Arapça metninden doğru ve usulüne uygun okuyabilmeyi sağlamak,
13. İbadetleri ve toplumda gerçekleştirilen dini törenleri yerine getirebilecek yeterlikte Kur’an-ı Kerimi yüzüne ve ezberden okuyabilmeyi sağlamak,
14. Kur’an-ı Kerim’i mealinden okuma alışkanlığı kazanabilmelerini ve O’ndan yaşanan hayata ilişkin değerler çıkarabilmelerini gerçekleştirmek,
15. Hz. Muhammed’in hayatından değerler üreterek uygulayabilmelerini sağlamak,

¹¹³ DİB, *İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları Öğretim Programları (Yüzünden Okuyanlar İçin)*, 5-6.

16. Kùltürler arası etkileşimin hızlandığı günümüzde, barış kùltürünün geliştirilmesi ve hoşgörü ortamının sağlanmasında, İslam dininin değerlerini yorumlayarak katkıda bulunabilmelerine yardımcı olmayı amaçlamaktadır.¹¹⁴

Bu programlardan da görüldüğü gibi, Kur'an kurslarının genel amaçları arasında Kur'an-ı Kerim'i kurallarına uygun şekilde okumayı öğretmek, ibadetler için gerekli olan dini bilgileri vermek, Hz. Peygamberin (sav) sireti hakkında bilgi vermek bulunmaktadır. Kur'an kurslarının bu amaçla açıldığı ve programlarını zenginleştirdiği görülmektedir. Ayrıca İslam Dinine ait değerleri insan hayatına anlam katan bir unsur olarak fark ettirebilmek ve bu değerler ışığında kendi çözümlerini üretmelerini sağlamak, barış ve hoşgörü ortamı oluşturulmasına katkıda bulunmak vb. gibi ifadeler bulunmaktadır. Bu amaçlar Kur'an kurslarının varoluş gerekçeleridir. Kur'an kursları, Kur'an-ı yüzünden okuma ve ezberlemeye odaklanmayı göstermektedir. Dolayısıyla Kur'an kursu eğitimi öğrencinin yaşamıyla bütünleşerek onun hayatını anlamlandırmaya, öğrencinin hayatına katkı sağlayarak, bireysel dindarlığına, değerlerini inşa etmesine yardımcı olan bir süreç olmaktadır.¹¹⁵

3.3.2. Günümüzde ihtiyaç odaklı Kur'an kurslarının işlevleri

İnsan, yaşamının her döneminde farklı ihtiyaç ve problemlerle karşılaşmaktadır. Kur'an kursları insanın karşılaştığı bu dini, psikolojik, sosyal ve ekonomik sorunların çözümüne destek veren ve rahatlatan, bir anlamda da "terapi veren" bir misyonu da üstlenmiş durumdadır. Bu çerçevede Kur'an kurslarının; farklı sosyo-ekonomik ve kültürel çevrelerden gelen öğrencilerin dini ve ahlaki konularda bilinçlenmelerinde, iletişim tekniklerini geliştirmelerinde ve hayata daha etkin katılmalarında teşvik ve rehberlik edici bir konumda olduğu söylenebilir.¹¹⁶

Kur'an kursları, İslam dini değer ve normlarının, insan hayatının anlamlandırılmasına katkı sağlayarak bireyin karşılaştığı problemlere karşı kendi çözümlerini bulmalarında yardımcı olmaktadır. Aynı zamanda dini ibadetleri kişinin davranışlarına yansıtmasında rol model olmak, kursların en önemli işlevlerindedir. Kurslar, İslam dininin inanç ilkelerinde yeri olmayan batıl inanç ve hurafelere karşı öğrencileri bilinçlendirmeye çalışmaktadır. Hz. Peygamberin (sav) örnek yaşantısı gözler önüne serilerek, insanların yaşamının şekillenmesinde yardımcı olmaktadır. Dini ve itikadi konularda bilgilendirilen öğrencilerin,

¹¹⁴ DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Program Geliştirme Daire Başkanlığı. *İhtiyaç Odaklı Öğretim Programları*, (Ankara, 2019), 6-11.

¹¹⁵ Korkmaz, *Kur'an Kurslarında Din Eğitimi*, 330-331.

¹¹⁶ Muhammed Şevki Aydın. *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, (Ankara: DİB Yayınları, 1. Baskı, 2008), 43.

edindikleri bilgileri içselleştirmeleri sonucunda manevi anlamda bir doyuma ulaştıkları görülmektedir. Bu da bir nevi psikolojik bir desteğin de sağlandığını ortaya koymaktadır.

Bazı durumlarda kursa katılan öğrencilerin psikolojik problemleri dini görüntüler altında ortaya çıkabilmektedir. Bu tür durumlarda Kur'an kurslarının bu problemlerin tespiti ve teşhisinde işlevsel yönleri olmaktadır.¹¹⁷

Türkiye'de önemli bir yaygın eğitim kurumu olan İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları, Kur'an kursuna devam eden kadınlar açısından bakıldığında, kursların dini eğitim ve değerler eğitimi işlevselliği olduğundan Kur'an kursları, yetişkin kadın öğrenciler için manevi doyum yeri, dini, psikolojik ve ailevi problemlerini paylaştıkları ve fiili olarak danışmanlık hizmeti aldıkları bir kurum olarak görülmektedir.¹¹⁸

İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarının Müslüman bireylerin içinde yaşadıkları toplumun dini kültürünü, değerlerini, dini yaşantısını, geleneklerini, milli ve manevi değerlerini öğrenmelerinde, bunları yaşamlarına geçirmelerinde, çevrelerindeki Müslüman bireylerle birlikte bu etkinliklere katılmalarında, çevrelerindeki kişilerle sağlıklı ilişkiler kurabilmelerine, onlarla barış ve hoşgörüyü dayalı bir ilişki geliştirebilmelerinde onlara kılavuzluk edici, yol gösterici bir rol üstlendiği söylenebilir.¹¹⁹

Günümüzde hayat koşulları düşünüldüğünde ailelerin tek başına dinle ilgili öğrenme ihtiyaçlarını karşılayamadığı görülmektedir. Bu ihtiyacın sistemli bir eğitim süreciyle karşılanması önemlidir. Bu noktada karşımıza yaygın din eğitimi kurumu olan "İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları" çıkmaktadır. Kur'an kursları Müslümanların dinle ilgili ihtiyaç ve beklentilerine cevap verebilecek, dini gelişimlerine katkıda bulunabilecek önemli bir kurum olma özelliğine sahiptir. Kur'an kursları bu çerçevede okulun eksik bıraktığı bilgi ve değerleri Müslüman bireylere kazandırma amacı taşırken, diğer taraftan okulun kazandırdığı dini bilgileri pekiştirme, geliştirme, güncellemelerine de yardımcı olmaktadır.¹²⁰

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları, devletin gözetimi ve denetimi altında halkın din eğitimi konusundaki ihtiyaçlarına cevap vermek üzere tesis edilmiş yaygın din eğitimi kurumlarıdır. Bu kurumların temel işlevi daha çok; Kur'an-ı Kerim kurallarına uygun şekilde okumayı öğretmek, şartlar oluştuğunda ve istenirse ezberletmek, dinimizin inanç, ibadet, ahlak

¹¹⁷ Abdullah İnce, *Türkiye'de Yetişkin Kadınlara Yönelik Kur'an Kursları Politika ve Uygulama Önerileri*, (Seta, Sayı 254 2018), 17.

¹¹⁸ İnce, *Kur'an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur'an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları*, 153.

¹¹⁹ Mehmet Korkmaz, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Sorunları", *Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları*, ed. Mustafa Köylü, (İstanbul: DEM Yayınları, 2018), 293.

¹²⁰ M. Şevki Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, (Ankara: Diyanet Yayınları, 2008), 25-26.

esaslarını öğretmek ve Hz. Peygamberin sireti hakkında bilgi vermektir.¹²¹ Kur'an kurslarının bu temel işlevinin açılımı ile ilgili şunlar ortaya konulabilir. Türkiye'de yaşayan halkın büyük bir çoğunluğu Müslümandır. Müslüman olan halk İslam'ın kutsal kitabı olan Kur'an-ı Kerimi öğrenme ve çocuklarına ve ailesine de bunu öğretme konusunda oldukça duyarlıdır. Kur'an kursu programlarına bakıldığında Kur'an okuma ve temel dini bilgilerin yanında; çalışkanlık, birlik, beraberlik, saygı, sevgi, dostluk, kardeşlik, hoşgörü, vatan sevgisi, şehitlik, gazilik gibi konuların da işlendiği görülmektedir. Bu çerçevede Kur'an kursları, Müslümanların içinde yaşadıkları toplumun dini değerlerini, kültürlerini, dini yaşantılarını, dini gelenek görenek vb. değerlerini öğrenmelerinde, bunları hayatlarına uygulamalarında, aileleriyle birlikte çevrelerindeki Müslüman bireylerle, bu etkinliklere katılıp, barış ve hoşgörüyü dayalı sağlıklı ilişkiler kurabilmelerinde onlara yardımcı olarak, yol gösterici bir rol üstlenmektedir.¹²²

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları öğrenci profiline bakıldığında ağırlıklı olarak kadınların olduğu görülmektedir. Özellikle Kur'an kursları belli bir yaşa gelmiş kadınların gönüllü olarak din eğitimi alabilecekleri önemli bir kurum olma özelliğine sahiptir. Bu çerçevede Kur'an kurslarının, farklı kültürel, sosyal, ekonomik tabandan gelen öğrencilerin dini ve ahlaki konularda bilinçlenmelerine, iletişimlerini geliştirmelerine, toplumsal hayata katılımlarına teşvik edici ve onlara rehberlik edici bir özelliğe sahip olduğu söylenebilir.

Kur'an kursları aile içi iletişim ve ailede din eğitime de katkıda bulunmaktadır. Bu kurslara devam eden bireylerin önemli bir kısmını yetişkinler oluşturmaktadır. Bu yetişkinler örgün eğitimlerini uzun zaman önce tamamlamış, hayatta yeni roller ve sorumluluklar üstlenmişlerdir. İşte Kur'an kursları akıp giden hayatın karmaşası içerisinde yetişkinlerin karşılaştıkları dini, psikolojik ve sosyal sorumluluklarını daha kolay çözümlenmelerine yardımcı olmakta, onları rahatlatıcı bir rol üstlenmektedir. Onların dini inanç ve yaşantılarını sağlıklı bir şekilde geliştirerek sürdürmelerine katkıda bulunabilmektedir.

İhtiyaç odaklı Kur'an kurslarında öğrencilerin yaş, sosyo-ekonomik durum, okul veya kurs deneyimi açısından heterojen bir yapıya sahip olduğu görülmektedir. Bu noktada Kur'an kursları ile ilgili yapılan çalışmalarda da görüldüğü üzere Kur'an kursları toplumun farklı kesimlerinden birçok değişkeni bünyesinde barındıran kadın gruplarının oluşturduğu yaygın din eğitimi kurumları olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an kurslarında yüksek tahsilli ve çalışan kadınlardan, okuma yazma bilmeyen ev hanımlarına, gencinden yaşlısına pek çok farklı sosyo-kültürel katmanlardan kadının bir arada olduğu tespit edilmiştir. Kur'an kursu ile ilgili yapılan çalışmalarda benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Sekiz yıllık kesintisiz eğitimden sonra ise Kur'an kurslarındaki öğrenci profilinin değişmiş olduğu, kurslardaki yetişkin öğrenci sayısında

¹²¹ Ahmet Koç, "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi", *Din Eğitimi*, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş, (Ensar Neşriyat, 7. Baskı, 2014), 399.

¹²² Aydın, *Bir Din Eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*, 132.

önemli artışlar olduğu gözlemlenmiştir. Böylece yapılan araştırmalarda Kur'an kurslarının en çok "orta yetişkinlik" dönemindeki kadınlar tarafından tercih edildiği görülmektedir.¹²³

Kur'an kurslarının temel işlevlerini birkaç başlık altında toplamak mümkün olabilir:

- "Dini eğitim" işlevi: Kur'an-ı Kerim'i öğrenme, ilmihal düzeyinde dini bilgiler edinme, dini pratikleri doğru ve daha iyi yapma.
- "Değer eğitimi" işlevi: Dini değerleri elde etme, boş zamanı değerlendirme, nitelikli kişisel ilişkiler geliştirme vb. unsurların öne çıktığı.
- "Aile danışmanlığı" işlevi: Evlenme, boşanma, aile içi şiddet, çocukların yetiştirilmesi, yönlendirilmesi vb. sorunlara çözüm arama merkezli.
- "Manevi danışmanlık" işlevi: Eğitimsizlik, sosyoekonomik yetersizlik, şiddet, yalnızlık, bağımlılık vb. konuların öne çıktığı.

Bu maddeler incelendiğinde benzer değerlerin oluştuğunu ve Kur'an kurslarının çok fonksiyonlu bir din eğitim merkezi olmakla birlikte, dini değerlerin sağlandığı alan olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca Kur'an kursu öğretmenlerinin, öğrencilerin Kur'an kurslarında önemli ölçüde sosyalleşerek değer yargısı elde ettiklerini, birçok öğreticinin bazı durumlarda kursların değer eğitimi işlevselliğinin dini eğitim işlevinin önüne geçtiğini ifade ettiği görülmektedir.¹²⁴

¹²³ Hatice Semiz, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi* (Rize: Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2011), 137.

¹²⁴ İnce, *Türkiye'de Yetişkin Kadınlara Yönelik Kur'an Kursları Politika ve Uygulama Önerileri*, 17.

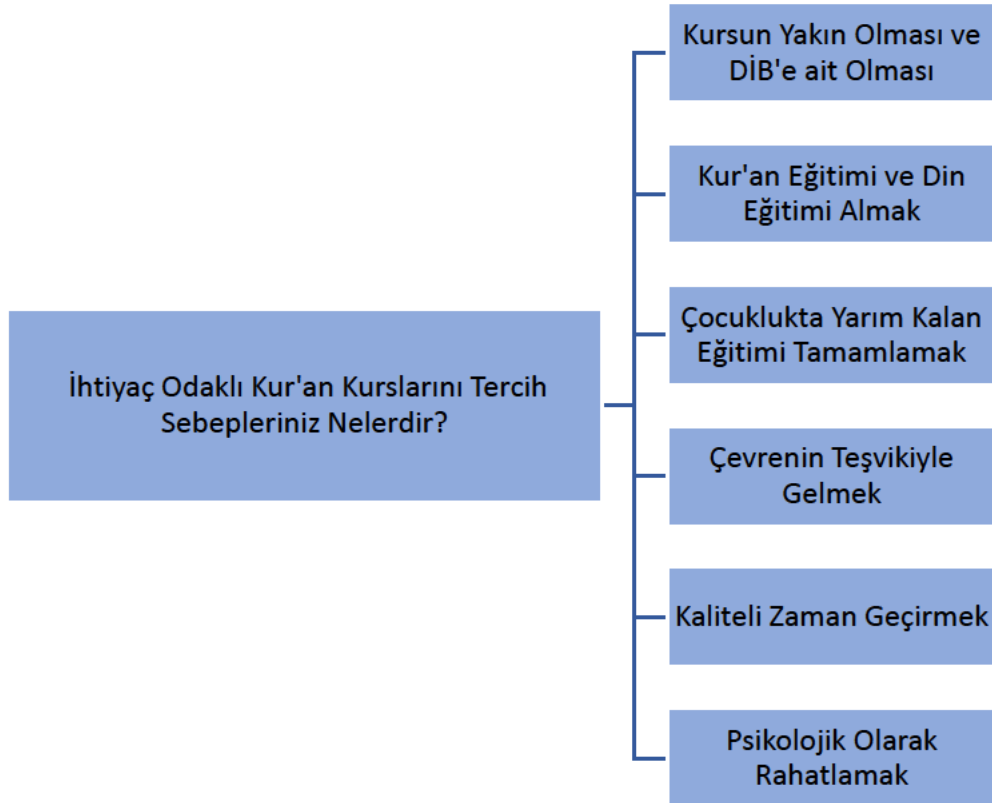
4. BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

4.1. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarını Öğrencilerin Tercih Sebepleri

Bu çalışmamızda araştırmamıza katılan katılımcı öğrencilere yöneltilen, “Kur'an kursunu tercih sebebiniz nedir?” sorusuna öğrencilerin verdikleri cevaplar üzerine yaptığımız analiz sonucunda; öncelikle, ihtiyaç odaklı Kur'an kurslarının kendilerine, oturdukları evlerine, yakın olması, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olması ve derslerin bir bayan hoca tarafından verilmesini öncelikle söylemişlerdir. Kurs katılımcıları, Kur'an'ı Kerimi okumayı öğrenmek veya daha düzgün, hatasız ve güzel bir şekilde Kur'an'ı Kerim okumak, tecvit bilgisi edinmek, ezber yapmak, dini bilgi öğrenerek, bu konudaki eksiklerini tamamlamayı istedikleri için tercih ettiklerini dile getirmişlerdir. Bu değerlendirmeler sonucunda ise; Kur'an okumayı öğrenmek, İbadetlerini daha düzgün ve usulüne uygun yapabilmek, çevrenin teşviki, kaliteli zaman geçirmek ve kendilerini psikolojik rahatlatmak” gibi kodlar ortaya çıkmıştır.

Bu kodlar: *Kursun yakın olması ve DİB'e ait olması, Kur'an Eğitimi ve Din Eğitimi almak, Çocuklukta Yarım Kalan Eğitimi Tamamlamak, Çevrenin Teşvikiyle Gelmek, Kaliteli Zaman Geçirmek, Psikolojik olarak Rahatlamak* olarak 6 ana temada sınıflandırılmıştır.

Şekil 4.1. Öğrencilerin Kur'an kurslarını tercih sebepleri

Şekil 4.1' de görüldüğü gibi katılımcılar daha önce öğrendikleri dini bilgilerini hatırlamak, pekiştirmek veya hiç almadıkları din eğitimlerini Kur'an kurslarında tamamlamak amacıyla kursları tercih ettiklerini söylemişlerdir. Harfleri mahreçlerinden çıkararak kelimeleri daha iyi telaffuz etmek, dini ihtiyaçlarını gidermek, bu konudaki eksikliklerini tamamlarken de kaliteli vakit geçirmek arkadaş ortamında rahatlamak öğrencilerin tercih sebeplerini oluşturmaktadır.

4.1.1. Kursun yakın olması ve DİB' e ait olması

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursunu tercih eden öğrenciler, bu kursların evlerine yakın olmasını, Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olmasını ve bir bayan hocanın kursta ders veriyor olmasını oldukça önemsemişlerdir.

İhtiyaç odaklı Kur'an kursu öğrencileri genellikle belli bir yaş üzerindeki yetişkin öğrencilerdir. Bu nedenle bu öğrencilerin bir kısmı evli, anne ve şu anda okula devam eden veya etmeyen çocukları bulunan kadınlardır. Diğer kısmı ise daha ileri yaşlarda olan kadınlardır.

Kurs katılımcıları kursta kendi dini eğitimlerini alırken evde çocuklarının ihtiyaçlarını karşılamak nedeniyle kursa geliş gidişte evleri ve kurs arasındaki mesafeyi dikkate almaktadırlar. Diğer bir kısım öğrenciler ise ileri yaşları dolayısıyla, evde hasta veya yaşlı ve emekli eşleri bulunması veya kendi sağlık sorunları nedeniyle uzak mesafeleri tercih edememektedirler. Kurs katılımcısı öğrenciler kursu tercih ederken bu konudaki görüşlerini şöyle dile getirmişlerdir:

"Kurs yakınımda olduğu için ve saatleri bana uygun olduğundan kursu tercih ettim." (KK16)

"Hocam kurs uzak olsa eşim beni göndermezdi, ben kursu evime yakın olduğu için tercih ettim." (KK18)

"Kurs evimize yakın olduğundan tercih ettim, çünkü çocuklarım öğle yemeğine geliyor ve tekrar okula gidiyor, kurs uzak olsa yetiştiremeyecektim ve kursu tercih etmeyecektim." (KK25)

"Sabah eşim uyurken geliyorum, o uyanana kadar dersimi alıp gidiyorum. Eşim emekli evde, gidip onun kahvaltısını hazırlıyorum. Kurs uzak olsa gelemezdim, evime yakın diye tercih ettim." (KK5)

"Sağlık sorunlarımızdan dolayı biz uzak mesafelere gidemiyoruz, ayaklarımız artık uzak yolları yürüyemiyor, diz ağrısı tansiyon, şeker, kalp ağrısı gibi hastalıklar başlıyor bu yaşlarda hocam, o nedenle evime yakın olduğu için tercih ettim." (KK5)

Kursa katılan öğrencilerin tamamı İhtiyaç odaklı Kur'an kurslarının Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olmasından oldukça memnun olduklarını dile getirirken gönül rahatlığıyla bu kursların tercih sebepleri olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca yine katılımcı öğrencilerin tamamı bayan hocaları, kendilerine yakın gördüklerinden, kendilerini anlayacaklarını düşündüklerinden Kur'an kurslarını tercih ettiklerini belirtmişlerdir.

“Kursumuz Diyanete bağlı diye gelmeyi tercih ettim, yoksa tercih etmezdim.” (KK40)

“Kursta bir bayan hocanın bize ders vermesi bizim için çok önemli o nedenle bizler tercih ettik.” (KK40)

“Hocamızın bayan olması ve öğrencilerine arkadaş gibi olduğunu, onlara çok anlayışlı davrandığını işittiğim için tercih ettim ve geldim.” (KK10)

Öğrencilerin verdiği cevaplardan da anlaşıldığı gibi Kur’an kurslarının DİB’e bağlı olması, ikamet ettikleri mekâna yakın olması ve kurs hocasının bayan olması öğrencilerin kursu tercih etmelerini sağlamıştır. Bundan dolayı Kur’an kursunun kurs katılımcılarının kursun evlerine yakınlığı, saatlerin uygunluğu, evdeki yaşam standartlarını aksatmadan devam ettirmelerine fırsat vermiştir. Öğrenciler kursu tercih ederken kursun yakın mesafede olması öğrenciler için kursa gidiş gelişte zaman kazanmalarına evdeki aile bireylerinin ihtiyaçlarını aksatmadan karşılamalarında fayda sağlamaktadır. Kur’an kursu sayısına ve mahalle sayısına baktığımızda neredeyse her mahallede bir kurs bulunmaktadır, bu durum mahallede yaşayan insanların şartlarını zorlamadan bu kurslardan istifade etmelerini sağlamaktadır.¹²⁵

Kur’an ve din eğitimi tarihine bakıldığında ise yine öğrencilerin kursu tercih sebeplerinin başında her ne kadar Kur’an ve din eğitimi almak olsa da Kur’an kurslarının yakın olması bu kursların ilk tercih edilme sebebi olmuştur. Kur’an ve din eğitimi halkın daha çok faydalanabilmesi için, Hz. Peygamberimizden beri evlerde, mescitlerde, mahallelerdeki camilerde ve yerleşim yerlerine yakın mekanlarda verilmiştir.¹²⁶

4.1.2. Kur’an-ı Kerim eğitimi ve din eğitimi almak

Katılımcıları Kur’an kurslarını tercih etmeye yönelten sebepler arasında öncelikli olarak, Kur’an-ı Kerimi yanlışsız, doğru bir şekilde okuyabilmek, tecvit bilgisi ve dini eğitim alanında bilgi edinmek olmuştur.

Bununla birlikte kurs katılımcıları Kur’an-ı Kerim’i doğru düzgün ve güzel bir şekilde okumayı öğrenirken, anlamını idrak edebilmek, ezberlerini tekrar etmek veya namazlarını eda ederken düzgün okuyabilecek kadar biraz olsun sure ezberi yapmak, tecvit öğrenmek, harflerin mahreçlerini öğrenmek, dini konularda bilgi edinmek ve pratikteki eksikliklerini gidermek, ibadetlerini doğru ve düzgün bir şekilde yerine getirmek gibi nedenleri tercih sebepleri olarak sıralamışlardır. Bu doğrultuda katılımcıların verdiği yanıtlar aşağdaki şekildedir:

“Kur’an bana ne diyor, onları hayatıma katayım, bilmediklerimi öğreneyim diyerek tercih ettim ve geldim.” (KK8)

¹²⁵ Bayramalı Nazıroğlu - Vahap Vahapoğlu, “Halkın Kur’an Kurslarına Yönelik Tutumları zerine Betimsel Bir Araştırma, Of rneği”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 (2015), 115.

¹²⁶ Türkiye Diyanet Vakfı(TDV). *İslam Ansiklopedisi* (Ankara: 26. Cilt, 2002), 423-426.

“Ailemde din eğitimi kültürü yok, ailem dini değerlere çok uzak. 20 yaş sonrası bütün alanlarda araştırma yaptım ve sonunda Kur’an-ı öğrenmeye karar verdim. Yakınlarda bu kursu bulunca gelmeyi tercih ettim.” (KK1)

“Kur’an-ı Kerimi okusak, biraz da tabi ya anlamını öğrenecek iyi olur dedim biraz bir şeyler öğrenecek kötü mü olur, düşüncesiyle tercih ettim.” (KK11)

“İçimde hep din eğitiminde bir boşluk, kendimde bir mahcupluk hissediyordum, biliyoruz bir şeyler ama gideyim de biraz bir şeyler öğreneyim dedim, bu yaşa geldik bir şey bilmeden geçirdik vaktimizi. Böyle düşünerek kursa gelmeyi tercih ettim.” (KK3)

“Namazlarımı kıliyordum, fakat eksikliklerimin olduğunu da biliyordum Kur’an’ımı Arapçasından okuyup öğrenmeyi ve ezberimdeki sureleri düzeltip, yanlışsız bir şekilde namaz kılmayı düşündüğüm için tercih ettim geldim.” (KK12)

“Çocuklarımıza iyi örnek olmak lazım belki dinimi iyice öğrenirim de öğrendiklerimizi çocuklarımıza aktarabilirim diye tercih ettim.” (KK12)

“Namaz kılanları görüp imreniyordum ama ben dua bilmediğim için kılamıyordum hocam, geldim ki biraz dua öğreneyim de hani bende namaz kılayım diye geldim. Biraz da ibadetlerimi yerine getirebilirsem, orucu tutuyoruz ama Allah kabul etsin, şimdi burada daha iyi öğreneyim dedim o nedenle tercih ettim.” (KK15)

“İlmihâl bilgilerini öğrenmek, Hz. Peygamberimizin hayatını öğrenmek, Allah’ın rızasını kazanmak ve manevi açlığımı gidermek beklentilerimi gidermek amacıyla tercih ettim.” (KK18)

“Kur’an kursuna Kur’an-ı Kerim-i okumayı öğrenmek, okuyuşumu güzelleştirmek, vefat eden yakınlarıma Kur’an okuyabilmek, dini konularda eksiklerimi gidermek düşüncelerimi gerçekleştirmek amacıyla tercih ettim.” (KK15)

Öğrencilerin İhtiyaç Odaklı Kur’an kurslarını tercih etme nedenleri oldukça çeşitlidir. Kursu tercih eden öğrencilerin büyük bir kısmı Kur’an’ı Kerimi yüzünden okumayı öğrenmek, tecvit bilgisi öğrenmek, okuyuşlarını düzelterek geliştirmek, ezber yapmak, temel dini bilgileri öğrenmek, ibadetlerini tam manasıyla yerine getirmeyi öğrenmek ve Hz. Peygamberimizin hayatını öğrenmek amaçlı beklentilerini yerine getirmek için tercih ettiklerini söylemişlerdir.

Kur’an kursuna gelen yetişkin kadın öğrencilerin kursu tercih sebeplerinin ilk sırasında şimdiye kadar sıraladığımız gibi; düzgün ve doğru bir şekilde Kur’an okumayı öğrenmek, bir Müslüman için gerekli olan dini bilgileri öğrenmek, dini konularda eksiklerini tamamlamak ibadetlerini doğru yapılmasını öğrenmek, namaz kılacak kadar az da olsa sure ezberleyebilmek gibi istekleri görülmektedir. Bir diğer önemli tercih sebepleri ise; dünya işlerinden biraz olsun uzaklaşarak kendilerinde oluşan manevi boşluğu doldurmak, yaşadıkları olumsuz olaylar hastalık ve ölüm gibi durumların ardından din eğitimine yöneldikleri bu nedenle kursu tercih ettikleri görülmüştür. Çınar (2018), “İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi” isimli yayınladığı tez çalışmasında öğrencilerin Kur’an kursunu tercih sebeplerinin Kur’an okumayı öğrenme, dini pratikler ve ilmihal bilgilerindeki eksiklerini tamamlama olarak göstermiştir.¹²⁷

¹²⁷ Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, 173-174.

Öğrencilerin kursu tercih sebepleri ile DİB'in eğitim programı paralellik göstermektedir. İnsan hayatını anlamlandıran din eğitimi fark ettirmek, öğrendiği din eğitimi ile kendi hayatına çözümler üretebilmek, Allah, insan, tabiat ilişkisini idrak etmelerini sağlamak, İbadetlerle ilgili bilgileri davranışa dönüştürmek, Kur'an'ı Kerimi usulüne uygun Arapça metinden doğru okuyabilmelerini sağlamak ve ezber yapmak, Kur'an'ı kerimden hayata ilişkin prensipler çıkarıp bunları gerçekleştirebilmek, Öğrencilerin Hz. Peygamberim yaşantısından örnekleri hayatlarına aktarabilmelerini sağlamak, gibi DİB'in belirlediği bu Kur'an kursu öğretim programının amaçlarıyla öğrencilerin Kur'an kurslarını tercih ettikleri görülmektedir.¹²⁸

Kur'an-ı Kerîm İslam dininin temel kaynağıdır. Kur'an-ı Kerîm'i okumak ve anlamını öğrenmek Müslümanlar için oldukça önemlidir. Müslümanlar Kur'an-ı Kerîm'e özel bir değer verilmişlerdir. Kur'an-ı Kerim yalnızca okunan bir kitap değildir. Kur'an-ı Kerim aynı zamanda İslam'ın inanç, ibadet, ahlak, insani değerlerinin ve sosyal yaşantının da ana metnidir. Bu bakımdan Kur'an'ın içeriğinin yani anlamının da bilinmesi gerekmektedir. Kur'an-ı Kerîm'in içeriği ile doğrudan bilgilenme sürecini tecrübe etmek insanda, evreni, olayları, olgu ve değerleri Kur'an-ı Kerim eşliğinde özümsemeyi ve ahlâken olgunlaşmayı temin edecektir.¹²⁹ Kur'an-ı Kerim'in hem okunmasını hem de anlamını öğrenilmesinde Kur'an kursları yetişkin öğrenciler için önemli bir kurumdur. İnsanın ahlâken olgunlaşmasında, çevresine ve olaylara yaklaşmasında da Kur'an kursları önemli bir yer teşkil etmektedir. Kur'an-ı Kerîm'i okumayı öğrenmek, inanç, ibadet, ahlak ve dini değerleri öğrenmek, yetişkin kadın öğrencilerin bu kursları tercih etme sebeplerinden biridir.

4.1.3. Çocuklukta yarım kalan eğitimi tamamlamak

Öğrencilerin kursu tercih sebeplerinin bir diğeri ise çocuklukta çeşitli sebeplerden dolayı Kur'an eğitimlerinin yarım kalması olmuştur. Öğrencilerin bazıları yazın gittikleri Kur'an kurslarında veya camilerde öğrenme süresinin yetersiz olduğunu, bazı öğrencilerin ise yazın ailelerine yardım etmek zorunda kaldıklarını, bazı öğrencilerin de hocanın sert davranışlarından etkilenerek eğitimlerini yarım bıraktıklarını, bazı öğrenciler ise çocuklukta imkân bulamadıkları için Kur'an ve dini bilgileri öğrenmeyi şimdi tercih ettiklerini söylemişlerdir.

"Ben çocukken Kuran kurslarına çok gittim. Eskiden evde mahalle hocalarından öğrendim çocukken ve yazında yaz tatillerinde camilere gittim. Camilerdeki yaz kurslarına. Cüz okumayı öğrendik, şimdiki gibi, ama tam Kurana geçiyorduk cami kapanıyordu. Ben de şimdi Kur'an öğrenmek için geldim." (KK15)

¹²⁸ DİB, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, *İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları*, (Ankara 2012), 6.

¹²⁹ Ahmet Koç - Esmâ Özkan, "Örgün Din Eğitimi Veren Kurumlarda Kur'an-ı Kerim'in Anlamının Öğretilmesi Üzerine Bir Araştırma", *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi* 5 /2 (Güz, 2019), 190.

“Yazları okul kapanınca camiye Kur’an öğrenmeye giderdik, ama tam Kur’an’a geçecekken kurs kapanır okul açılırdı, hep yarım kaldı. Bu nedenle Kur’an’ı öğreneyim diye tercih ettim.” (KK5)

“Bizim çocukluğumuzda bu kadar imkân yoktu, Kur’an’ımı dinimi öğrenmek için geldim ilkokuldan sonra 1 yıl Kur’an kursuna gitmişim. Şimdiki gibi bir kurstu, Kur’an-ı yüzüne okumuştuk. 4 sınıflı bir kurstu ama, sonra okumaya okumaya ne olur ki, unuttuk öğrendiklerimizi de. Gidip şöyle bir güzel tecvidiyle öğreneyim diye tercih ettim.” (KK15)

“Daha önceleri çocukken Kuran eğitimi aldım. Mahalle hocasından kısa bir süre Kur’an okumayı çat pat öğrenmişim, sonra çoluk çocuk tabi bırakınca unuttum. Yıllar sonra aynı bu kursta Kur’an öğrenmeye geldim. O zaman eşim şofördü, eve geliş gidiş saatleri belli değildi gelemedim kursum yine yarım kalmıştı, ama şimdi eşim devlet memuru oldu eve gelme gitme saatleri belli, ben de rahatlıkla gelebilirim diyerek tercih ettim, hocam.” (KK1)

“Kendi kendime çocukken arkadaşlarla mahalle arasında bir hocadan öğrendim, çok hevesliydim Kurana pek hevesim vardı. Sonra evlendim eşim işe gittikçe yine mahallede bir arkadaşına gidiyor, ondan öğreniyordum. Şimdi de mahallede kurs açılınca gelmeyi tercih ettim.” (KK1)

“Evde çocukken ailede çat pat öğrendim, ama ilerletemedim evlendim yarım kaldı, 6 yıldır bu kurslara geliyorum. Bu kursta Kur’an-ı Kerimi iyice öğrendim, (KK2)

“Çocukluğumuzda Kur’an öğrenme imkânımız olmadı, çocukken heveslenirdim ama olmadı. Birçok kimsenin Kur’an-ı orijinalinden okuduğunu gördüm, ben okuyamadığım için çok utanıyordum, heveslendim gelmeyi tercih ettim.” (KK7)

“Çocukluktan beri Kuran kurslarında, camilerde, yaz Kuran kurslarında cüz öğrenmişim. Sonra büyüyünce tabi meslek hayatıma atıldım. Özel kurumlarda çalıştığım için fırsat buldukça böyle kurslara gitmeye çalıştım, şimdide vakit bulmuşken gelmeyi tercih ettim.” (KK1)

“Çocukken bundan 30 40 yıl önce bir yıl hocaya gidip Kuran eğitimi alıp, sonra bırakmışım, şimdi bu kursu tercih ettim, geliyorum.” (KK1)

“Eskiden çocukken camiye gitmişim ama hoca pek döverdi, ellerimize acımasızca vururdu, bir keresinde hoca bir arkadaşımızı çok dövmüştü dersini okuyamadığı için, uzunca bir değneği vardı kafalarımıza vururdu, korktum bir daha gitmedim, şimdiyse o zaman öğrenemediğim Kur’an’ı öğrenmeye geldim.” (KK2)

“Kur’an’ı öğrenmeye geçecekken tam, camiler kapanıyordu, biz bir iki sene çocukken böyle camiye yazın giderdik ama tam öğrenemedik, sonra bu kurslar mahallemizde açılınca geldik öğrenme arzumu gerçekleştirmek amacıyla geldim.” (KK9)

“Bizim eskiden çocukken köy yerinde işimiz pek çoktu, tarla, bağ bahçe, hayvanlarımız... Çok işimiz vardı, yazın hoca bizi okutmak için çok çağırırdı, ama pek gidemezdik işten fırsat bulup da. Şimdi çok şükür çocuklarımı büyüttüm, dinimi Kuranımı öğrenmeye geldim.” (KK16)

“Küçükken ailem özel hoca tutmuştu, eve hoca gelirdi, Kur’an- Kerim okumayı öğrendim, ama sonradan çalışma hayatına atılınca, ara verince unuttum. Şimdi tekrar etmek için geldim.” (KK1)

Öğrencilerin bu ifadeleri bize; çocuklukta çeşitli sebeplerden dolayı Kur’an’ı öğrenemediklerini veya öğreticinin tavrından dolayı kursu yarım bıraktıklarını göstermektedir. Şimdi ise yarım kalan Kur’an ve din eğitimlerini tamamlanmak amacıyla kursları tercih ettiklerini

söylemektedirler. Çocukluğunda Kur'an ve din eğitimi almış veya almamış veya eğitimi yarım kalmış yetişkinlere ve inandığı dine uygun yaşam biçimine sahip olmak isteyen kurs katılımcılarının tercihlerinde Kur'an kursları önemli bir görevi yerine getirmektedir.¹³⁰

Bu konuda Ahmet Koç yaptığı bir çalışmada ebeveynlerin, çocukların din eğitiminde oldukça önemli olduğunu söylemektedir. Yetişkinler evlerinde ibadetlerini yaparken, Kur'an okurken çocukların kendilerini izlemelerine ve onları taklit etmelerine önem vermeleri gerektiğini vurgulamaktadır. Çocukların ibadetlerin manevi havasından yararlanmaları için gerekli ortamın oluşturulmasına, bu ruh halinden onların da faydalanmalarının sağlanması gerektiğini belirtmektedir. Çocuklar abdest, namaz oruç gibi dini davranış ve ibadetleri merak ederek büyükleri model alırlar ve sorularla dini öğrenmeye çalışırlar. Böylece içlerindeki manevi boşluğu doldurmaktadırlar.¹³¹

Çocukluğunda yeterince din eğitimi alamamış yetişkinlerde oluşan manevi boşluğun, Kur'an kurslarında belli programlarla doldurulması sağlanmaktadır. Bireyin ihtiyaçlarını ön planda tutan Kur'an kursları; öğrenciye din eğitimini, kişisel bir arayış, kişisel bir mücadele ve kişisel bir tecrübe ihtiyacını kapsayacak şekilde sunmaktadır. Bu nedenle dini bilgiler kişinin ihtiyaçları çerçevesinde verilmektedir. Böylelikle öğrenciler ihtiyaçlarının dini ve manevi boyutunu daha iyi kavramaktadırlar. Öğrenciler; sevgiye, ait olmaya, güvene, kabule, özgürlüğe, olumlu kişilik geliştirmeye, sosyal ilişkilere, anlayışa, itaat duygusuna daha açıktırlar. Sonuçta ilahi olanla ilişkiye daha kolay ulaşabilirler. Din öğretimi her ne kadar çocuklukta veya gençlikte öğrenilse de yarım kalmış veya hiç öğrenilememiş olan din eğitiminin ileriki yaşlarda da bu ihtiyacın giderilmesi gerekmektedir. Kursa gelen öğrenciye verilecek din eğitimi hangi yaşta olursa olsun, öğrencinin ihtiyaçlarına göre planlanıp verilmelidir. Böylelikle öğrenilen dini bilgilerin hayat boyunca kalıcılığı sağlanabilmektedir.¹³²

4.1.4. Çevrenin teşvikiyle gelmek

Kurslara devam eden bazı öğrenciler kursu tercih etme sebepleri arasında; mahallede, çevrelerinde veya eş dost arasında düzenledikleri Kuran okuma günlerinde veya bir cenaze merasiminde bir Yasin okuyabilmek, ya da ramazanda bir mukabelede okunan Kuran'ı orijinalinden takip edebilmek amaçlı çevrenin teşvikiyle kursu tercih ettiklerini söylemektedirler.

“Özel günlerde baktım herkesin elinde Kuran kitabı, okuyanı takip ediyor, hocam vallahi ben çok utandım. Bir kendime baktım bi' etrafımdaki okuyan insanlara

¹³⁰ Işıkdöğün – Aktürk, *Kur'an Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)*, 79.

¹³¹ Ahmet Koç, “Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi”, *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, (İstanbul, 2008), 178.

¹³² M. Akif Kılavuz - Hüseyin Yılmaz, “Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 18 /2, (2009), 137-138.

benim bunlardan ne eksikim var dedim. Kendi kendimi ayıpladım, geldim işte.” (KK3)

“Kur’an-ı imam hatip lisesinde öğrenmişim, arkadaşlarım düzgün okuyor ben okuyamıyordum, harfleri tam mahrecinden düzgün çıkartamıyordum, hatalarımı gördüm, arkadaşlarımın teşvikiyle geldim.” (KK2)

“Ben zaten Allah bize ne diyor diye merak eder dururdum. Günlerimizdeki toplantılarımızda Yasin okur anlamını verirdi arkadaşlar, ben de imrenirdim, böyle okuyabilir miyim ki derdim. Geldim işte, okuyacağım inşallah.” (KK18)

“Koşumun tavsiyesi üzerine kursa gelip dinimi, kitabımı öğrenmeyi tercih ettim.” (KK2)

“Baktım komşular her gün bir yere gidip geliyor, ben de yürüyüşe gidiyordum o sırada Birgün sordum nereye gittiklerini. Kuran kursuna gidiyoruz dediler, ben de birkaç gün onlara takıldım gittim kursa sonra hoca beni kaydetti. Şimdi diyorum ki, iyi ki sorma cesaretimi buldum sordum da gelmeyi tercih ettim. Çok iyi yapmışım, gidip gelirken hem yürüyüş oluyor bana hem de bir şeyler öğreniyoruz işte.” (KK1)

“Babam vefat edince evimde mevlit yapmışım Komşular ve çevremdeki herkes Kur’an okuyor, ben okuyamıyordum. Bu nedenle Kur’an öğrenmeyi istedim kursa gelmeyi tercih ettim.” (KK1)

“Bayanlar arasında gittiğim toplantılarda bazan Kur’an okurlardı, biz de arkadaşlarla toplanınca Kuran okusak derdik, ama bilen bir iki kişi vardı onlar okur diğerlerimiz dinlerdik, biz de bilmeyen komşular toplandık, kursa gelip öğrenmeye karar verdik geldik.” (KK15)

“Mevlit ve dua merasimlerine katıldığımda hani şöyle bir güzelce okusam şu televizyondaki hocalar kadar okuyamasam da en azından yanlışsız okuyabilsem dedim, mevlitlerde bir Yasin okuyoruz hiç olmazsa beni de dinlerken dinleyenler sıkılmasın güzelce bir okuyum dedim, gelmeyi tercih ettim.” (KK9)

“Komşumdan mahallede Kur’an kursu olduğunu öğrendim, maddi durumum pek iyi değildi. İşe gidiyor, evde çocuk bakıyordum. Sonra maddi durumum düzelince arkadaşlarım daha ne duruyorsun ne zaman öğreneceksin diyerek beni teşvik ettiler, kursa gelmeyi tercih ettim.” (KK1)

“Kursta tecvitle okumayı öğrettiklerini duydum komşularımdan, ben de komşularla gelmeyi tercih ettim.” (KK3)

Kursa katılan öğrencilerin, Kur’an’ı en iyi şekilde kaidelerine uygun olarak kendi kendilerine veya toplantılarda okuyabilmek için Kur’an kurslarına geldiklerini görmekteyiz. Öğrencilerin Kur’an’ın daha çok lafzi yönünü doğru ve düzgün bir şekilde okumayı istediklerinden Kur’an kursunu tercih ettiklerini söyleyebiliriz.

Her düzeyde eğitim seviyesi ve maddi olanakları farklı insanlar kursa katılıp dini hakkında bilgi edinme ve katıldıkları hatim, mevlit gibi programlarda başkalarına karşı mahcup olmamak için Kur’an öğrenme amacıyla kursları tercih ettiklerini söylemektedirler. Öğrenciler kursu tercih etmenin etkisiyle arkadaş ortamlarında ve muhabbetlerindeki değişiklikten memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.¹³³

¹³³ Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, 117.

Prof. Dr. Ömer Aslan, Kur'an'ı Kerim'i düzgün bir şekilde okumanın önemini şöyle belirtmektedir:

“Kur'an'ın sıradan bir Arapça metni olmayıp Allah kelamı olması, öteden beri Müslüman bilim adamlarını özellikle de Kur'an tilavetiyle meşgul olan kıraat âlimlerini, Kur'an'ın belli kurallara göre okunması gerektiği fikrine sevk etmiştir. Kur'an'ın belli kurallara göre okunmasını gerekli kılan unsur, onun sadece Allah kelamı olması değildir. Kur'an'ın lafız ve nazmı ile mütalaa edilmiş olması da bunda etkili olmuş olabilir. Bunlara ilaveten galat, yani kural dışı okuyuşların manayı olumsuz yönde etkileyeceği yolundaki endişeler de Kur'an tilavetinde birtakım kuralların oluşturulmasında etkili olduğu kanaatindeyiz. Kur'an, kendinden bahsederken, bir taraftan dilinin Arapça olduğunu, diğer yandan da tertil ile okunması gerektiğini ifade etmektedir. Bu durum da onun, belli başlı kaideler çerçevesinde okunmasının zorunlu olduğunu göstermektedir. Ayrıca sıradan bir metin olmaktan öte, onun ilahî bir kelam olması da belli kriterlere göre okunmasının dinî gerekliliğini ortaya çıkarmaktadır.”¹³⁴

Eğitim seviyeleri oldukça yüksek maddi durumları oldukça iyi ve yaşamda yapmak istedikleri her şeyi yapmış insanların manevi açlıklarını doyurmak için kursları tercih ettikleri görülmektedir. Kur'an kursu öğrencilerinin genellikle emeklilik dönemlerinde kursa gelerek katıldıkları bir mevlit veya hatim ya da mukabele gibi programlarda Kur'an-ı Kerim'i orijinal metninden okuyamadıklarından ve çevrelerine karşı mahcubiyet yaşadıklarından dolayı, Kur'an okumayı öğrenmek amaçlı Kur'an kurslarını tercih ettiklerini görülmektedir. Kursu tercih eden bu öğrenciler, dini bilgiler konusundaki doğru sandıkları birçok yanlış bilginin ise bu kurslarda belli bir süzgeçten geçirerek idrak ettiklerini dolayısıyla, din algısı üzerindeki yanlış yaklaşımlarının kursta öğrendikleri bilgilerle ortadan kalktığını söylemektedirler. Öğrenciler bu yanlış algılarını DİB 'e bağlı Kur'an kurslarında aldıkları en güvenilir ve en doğru eğitimle sağladıklarını vurgulamaktadırlar.¹³⁵

İslam Dini' nin başlıca kaynağı olan Kur'an'ın öğretiminin, din eğitimi içerisinde özel bir yeri olmuştur. Temel inanç kaideleri yanında ibadet, ahlak ve dini değerleri de içeren Kur'an'ın öğrenilmesi, yaşam biçiminin öğrenilmesi ve anlaşılması bakımından son derece önemlidir. Bugün uzmanların da kabul ettiği ibadet ve ruh sağlığı arasında sıkı bir ilişki vardır. Camiler ve diğer ibadet mekanları emeklilik dönemi için bir çıkış ve hareket merkezidir. Bunlardan biri de Kur'an kurslarıdır. Emekli olmuş veya belli bir yaşın üzerine gelmiş kadınlar bu durumda Kur'an kurslarından faydalanmaktadırlar. Bu kurumlar bu insanları dünyanın dışına değil merkezine sürükleyen yerlerdir. Bu kurumlar bu insanlara kalabalıklar içerisinde huzur ve sükûnet sağlamaktadırlar. Emekliliklerinde inzivaya çekilmelerini değil birbirlerini etkileyerek, vakitlerini değerli kılacak, yaşadıkları ama farkına varamadıkları dini değerleri tekrar hatırlatarak, farkına vardırarak, yaşamalarına ve bununla birlikte hayatın anlamının tadına varacak, yerler olmuştur. Kutsal kitabımız Kur'an-ı Kerim'in içerdiği esaslar din

¹³⁴ Ömer Aslan, “Kur'an Tilavetinde Tecvidin Gerekliliği ve Lahn (Okuyuş Hataları)”, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7 /1 (Haziran 2003), 357-372.

¹³⁵ Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, 118.

eğitiminin kuramının oluşturulmasından, eğitimde takip edilecek programa, izlenecek yöneme kadar her durumda temel belirleyici olmuştur. Bütün yönleri ile düşünülecek olursa din eğitimi genel anlamıyla Kur'an eğitimidir. Kur'an 'ın getirdiği dini değerlerden oluşan içeriğinin anlaşılması, yorumlanması, yaşanması kurslardaki bu eğitimin başlıca hedefini oluşturmaktadır. Kur'an okumak ibadettir. Anlamını bilmeden bile Kur'an okunsa insanın ruh dünyası huzur bulmaktadır. Tecvit kuralları çerçevesinde Kur'an-ı doğru okuma eğitimi ise bu kurslarda verilmektedir. Bu eğitimin bütünlüğü doğrultusunda Kur'an'ın okunması ve anlamındaki mesajın kavranması ve bu mesajın davranışa dönüştürülmesi kurs öğrencilerinin tercih sebepleri olduğu görülmektedir.¹³⁶

4.1.5. Kaliteli zaman geçirmek

Katılımcılar evde zamanlarını boşa geçirdiklerini, bu vakitlerini daha etkili ve verimli kullanmak amaçlı Kur'an kursunu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Katılımcı öğrenciler evde boşa geçen vakitlerini Kur'an kurslarında kendi yararlarına daha verimli geçirebilmek, Kur'an ve din ilminden faydalanmak amaçlı tercih ettiklerini anlatmışlardır.

"Kendime zaman ayırmak, vaktimi gereksiz şeylerle boşa geçirmemek, değerlendirerek, kaliteli zaman geçirmek için geldim." (K18)

"Vaktimi evde boşa, akşama sabaha kadar, televizyon başında anlamsız anlamsız geçiriyordum. Buraya geleyim, vaktimi boşa geçirmeyim, bir şeyler öğreneyim diye tercih ettim." (K8)

"Boş zamanlarımı değerlendirmek için gelmeyi tercih ettim." (K15)

Bazı kurs katılımcıları ise boş zamanlarını faydalı ve daha verimli bir şekilde, başka ortamlarda, farklı yaş guruplarından insanlarla yaşayarak deneyimlemeyi istediklerinden kursu tercih etmişlerdir.

"Çünkü kadınlar eve gidip televizyon bakmaktansa oraya gidip bir konu bile öğrense kâr. Benim için kâr, öyle düşünerek gelmeyi tercih ettim." (KK4)

"Biz kadınlar evde ne öğrendik ki; evde temizlik, bulaşık, çamaşır, ütü, yemek, gün gezmeleri, başka bir şey yok. Vakit hemen bitiyordu. Biraz bende vaktimi değerlendireyim, dinimi öğreneyim diyerek tercih ettim." (KK15)

"Zamanımızı güzel ve faydalı şeylerle, farklı yaş guruplarından farklı insanlarla değerlendirmeyi istediğim için kursu tercih ettim." (KK8)

Evlerinde yalnız yaşayan ileri yaşlardaki katılımcılar arkadaş edinme, yalnızlıklarını giderme amaçları ile kursu tercih etmektedirler. Komşuluk ilişkilerinin neredeyse yok olduğu günümüzde katılımcı öğrencilerin kurslarda yeni arkadaşlar edinme, sıkıntılarında kurtularak rahatlama ve sosyalleşme amaçlarını da tatmin etmek amaçlı kursları tercih ettikleri gözlemlenmiştir. Bununla birlikte katılımcılar kursları sosyal aktivitelerini

¹³⁶ M. Akif Kılavuz, "Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman ve Din Eğitimi", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 /1, (2002), 71-86.

gerçekleştirebilecekleri bir alan olarak da görmektedirler. Süngü, yetişkin din eğitimi ile ilgili yaptığı araştırmasında ise; Kur'an kursunu tercih eden yetişkin kadınların ilk tercihlerinin dini amaca ulaşma, ikinci tercihleri ise kaliteli vakit geçirmek olduğunu söylemektedir.¹³⁷

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında yapılan çalışmalarda bu ve benzer sorular için alınan yanıtlar incelendiğinde Kur'an kurslarını tercih için aynı sebeplerin sıralandığı gözlenmiştir. Özkan Kur'an kursu ile ilgili yaptığı çalışmasında öğrencilerin; Peygamber hayatlarını öğrenerek, hayatlarının boşa geçirdikleri vakitlerini öğrendikleri örnek hayatlarla şekillendirmeye çalışarak yaşamak, dini bilgi edinmek, boş vakitlerini televizyon karşısında değil de kursta bir şeyler öğrenerek değerlendirmek, kaliteli vakit geçirmek, saygınlık kazanmak, farklı arkadaş ortamında farklı arkadaşlıklar edinmek sebebiyle kursa gelmeyi tercih ettiklerini saptamıştır.¹³⁸

Kur'an kursunu kaliteli vakit geçirmek için tercih eden, eğitim ve sosyoekonomik durumdan dezavantajlı öğrenciler ise dini duygularla kurs ortamında düzenlenen sosyal faaliyetlere gönüllü katılım sağlayarak bu kurslardan daha çok faydalanmaktadır. Kurslarda farklı kültürlerden, farklı insan gruplarıyla karşılaşarak yaşamın farklılıklarından faydalanmaktadırlar. Evlerinde boşa geçirdikleri zamanın farkına vararak kurslarda bu vakti en üst düzeyde verimli geçirmeye çalışmaktadırlar. Böylelikle bu öğrencilerin toplumsal hayata entegrasyonları kolaylaşmaktadır.¹³⁹

4.1.6. Psikolojik olarak rahatlamak

Öğrencilerin bir kısmı Kur'an kursunu psikolojik rahatlama merkezi olarak görmüşlerdir. Kursu sıkıntılı ve üzüntülü zamanlarında sıkıntılarını kurtulacak, üzüntülerini hafifletecek, problemlerine çözüm bulabilecek bir yer olarak düşünmüşlerdir. Kurs hocasını, sıkıntılarını gideren, problemlerini çözen bir uzman olarak görmüşler, kursu ise bir terapi merkezi olarak kabul ederek bu düşünceyle kursu tercih ettiklerini söylemişlerdir.

"Hocam benim psikolojik sorunlarım vardı ve ben psikiyatriste gittim. Çok ağır sorunlarım vardı, eve giremiyordum. Ölüm korkusu yaşıyordum. Kalabalığa giremiyordum. Sürekli ağlıyordum. Bir mevlitte Yasin okudular, sonra anlamını açıkladılar dinledim, çok etkilendim. Ben de okumak istiyordum dedim. Sonra arkadaşlarım bu kursu tavsiye etti ben de geldim. Bu nedenle tercih ettim." (KK1)

"Kur'an kursları biz kadınlar için psikolojik bir merkez gibi olabilir düşüncesiyle tercih ettim. Oradaki anlatılanlar, yani gerçekten psikolojimize çok iyi gelebilir diye düşündüm. Bu nedenle tercih ettim." (KK5)

¹³⁷ Safiye Süngü, *Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021), 157.

¹³⁸ Alparslan Özkan, *Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları*, 72

¹³⁹ İnce, *Kur'an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur'an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları*, 171.

“Bizim için manevi bir ortamın olduğunu düşündüğüm ve ruhumun huzur bulabileceği, rahatlayabileceğim güzel, bir yer olabileceğini düşündüğüm için tercih ettim, geldim.” (KK17)

“Kursun bizim ahlakımızın düzelebileceği, bize sabır verebileceğimi, yani oradaki sohbetleri, her türlü olumlu şeyleri, hayırlı sözleri orda bulabileceğimi düşündüğüm için tercih ettim.” (KK7)

“Görevli hocaya psikolojik sıkıntılarımı anlatıp rahatlamak için tercih ettim.” (KK14)

“Kur’an kursuna gelmek, bizim için bir yaşam kaynağı olabilir düşüncesiyle geldim.” (KK10)

Bu ifadeler doğrultusunda katılımcıların tercih sebepleri arasında özellikle kendilerini psikolojik olarak rahatlatma, sosyal bir ortam oluşturma gibi nedenler de gösterilebilir. Katılımcı öğrenciler Kur’an kursunu tercih etme sevinciyle hayatla bir bağlantı kurduklarını ve kursun onlar için bir yaşam biçimi olduğunu dile getirmişlerdir. Kurslarda her yaştan, farklı özellikte, farklı maddi duruma sahip ve farklı kültürden gelmiş yetişkin kadınlardan oluşan gruplar bulunmaktadır. Bu gruplar kursta farklı sosyal çevre de edinmektedirler. Katılımcı öğrencilerin psikolojik olarak rahatlamaları, kendilerini tanımaları ve bu gruplarla gerçekleştirdikleri dini içerikli aktivitelerle de din eğitiminin daha verimli ve faydalı geçtiğini, vakitlerinin dolu dolu geçerken kendilerinin de huzur bulduklarını rahatladıklarını ifade etmişlerdir. Kartal’ın (2019) “*Kur’an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*” çalışması da kursa katılan öğrencilerin amaçlarına ulaştıkları psikolojik olarak rahatladıkları ve genel olarak Kur’an kurslarında verilen eğitimden ve sunulan diğer hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmiştir.¹⁴⁰

Kursa katılan öğrencilerin kursta problemlerine çözüm bulabildikleri, sıkıntılarından kurtuldukları, dertlerini paylaştıkları bir sosyal ortamları bulunmaktadır. Kurslarda rahatladıklarından dolayı kursları bir terapi merkezi olarak görmektedirler. Bu sebeple kursta sorunlarına çözüm aramakta buna da genellikle çözüm bulmaktadırlar. Ayrıca belirli bir yaşın üzerindeki yetişkin kadınların Kur’an kursunu tercih etme nedenleri arasında dindarlık algısı ile iç içe geçmiş bazı dini-psikolojik unsur ve sorunlar olduğuna dikkat çekmektedir.¹⁴¹

Safiye Süngü de Kur’an kursları ile ilgili yaptığı bir çalışmada; öğrencilerin Kur’an kursunu tercih sebeplerinin, dini konulardaki bilgi eksikliklerini giderme, Kur’an’ı Kerim’i okumayı öğrenme, dini bilgileri öğrenip eksiklerini tamamlama, farklı sosyal yaşantısı olan, farklı yaş gruplarıyla bir arada bulunma, psikolojik olarak rahatlatma, boş vakitleri değerlendirme, sosyal çevre edinme, aileye dini konularda yardımcı olma gibi nedenlerle kursu tercih ettiklerini söylemektedir.¹⁴²

¹⁴⁰ Kartal, *Kur’an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*, 36.

¹⁴¹ İnce, *Kur’an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur’an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları*, 161.

¹⁴² Süngü, *Kur’an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi*, 157.

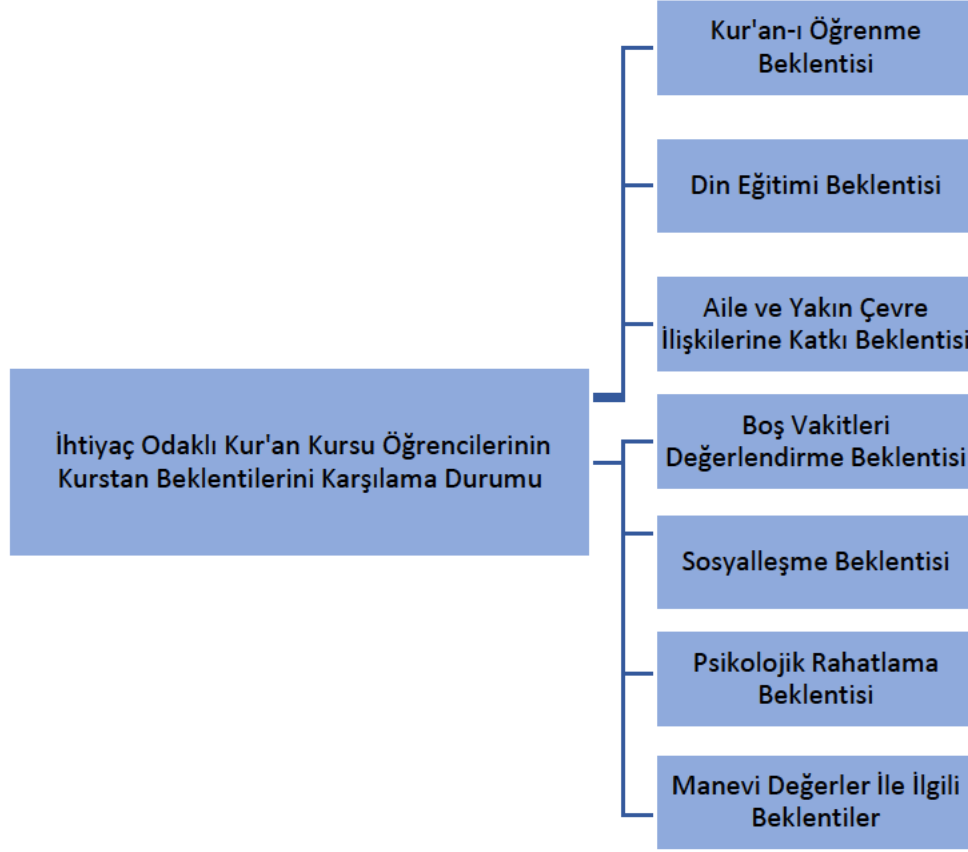
İnce' nin "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu (Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo-Psikolojik Bir Analiz)" isimli çalışmasında da görüldüğü gibi Kur'an kurslarına katılan öğrenciler zaten belli bir yaşın üzerinde veya oldukça yaş almış kadınlardan oluşmaktadır. Katılımcı öğrenciler kurslara katıldıktan sonra bu kursları problemlerine bir çözüm yeri olarak görmektedirler. Katılımcıların bu düşünceleri kurslara katıldıktan sonra kursa devam ederken eğitim süresinde kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar kurslarda sadece dini problemlerine çözüm değil, diğer konularda da kendilerine rehberlik edilmesini beklemektedirler. Kursları gerektiğinde eşleriyle, çocuklarıyla, anne babalarıyla, kayınvalide kayınpederleriyle, gelinleriyle, damatlarıyla ilgili ailevi problemlerini de paylaşarak çözüm bulabilecekleri bir danışma merkezi olarak görmektedirler. Bazı özel konularda fikir alabilecekleri, sosyal ve psikolojik sorunlarını paylaşarak çözüm bulabilmeyi umdukları, sağlıklarıyla ilgili konularda ve çocuklarının eğitimiyle ilgili konularda bile kursta çözüm arayışında oldukları görülmektedir. Ayrıca katılımcı öğrenciler kursları günlük problemlerinden, streslerinden, gerginliklerinden, sıkıntılarından uzaklaştıkları ve biraz olsun rahatladıkları, kafalarını dağıttıkları bir yer olarak görmekte ve bu beklentilerini buralarda karşılayarak rahatlamaktadırlar.¹⁴³

4.2. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kurstan Beklentilerini Karşılama Durumu

Kur'an kurslarının din eğitimi alanında yaygın eğitim kurumları içerisinde din eğitimi hizmeti verme amacıyla kurulmuş kurumlardır. Her kesimden kadının katılmasına imkân sağlaması açısından oldukça önemli oranda öğrenci kapasitesine sahiptir. Öğrenci profili açısından yetişkin bayan katılımcıların yoğun olarak tercih ettiği bu yaygın eğitim kurumu yüklediği görev ve sorumluluk açısından önemli bir işleve sahiptir. Kurslara devam eden yetişkin kadın öğrencilerin dini inanç ve tutumlarındaki beklentilerini karşılama, durumlarında, Kur'an kurslarının etkili ve belirleyici rol üstlendiği görülmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcı öğrencilere: Kurstan beklentileriniz nelerdir, bu beklentileriniz karşılandı mı? Sorularına aldığımız cevaplar sonucunda katılımcı öğrencilerin beklentileri şöyle sıralanmıştır: Kur'an Öğrenme Beklentisi, Din Eğitimi Beklentisi, Aile ve Yakın Çevre İlişkilerine Katkı Beklentisi, Boş Vakitlerini Değerlendirme Beklentisi, Sosyalleşme Beklentisi ve Psikolojik Rahatlama Beklentisi, Manevi Değerler ile İlgili Beklentiler.

¹⁴³ Abdullah İnce, "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo Psikolojik Bir Analiz", *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 19 /35 (Haziran 2017), 129.

Şekil 4.2. Öğrencilerin Kur'an kursundan beklentileri

Şekil 4.2' de de görüldüğü gibi Kurs katılımcıları beklentilerinin karşılandığını, bu kurslarda kendilerini geliştirdiklerini, öğrendikleri bilgilerle kendilerinde güven oluştuğunu ifade etmişlerdir. Kur'an kurslarına katılımın önemli olduğunu Kur'an-ı Kerim okumayı öğrenerek ilerlettiklerini dini bilgilerini edindiklerini, kurstaki manevi havayı soluyarak rahatladıklarını, aile ve yakın çevrelerine öğrendikleri dini bilgilerle katkıda bulduklarını, daha hoşgörülü olduklarını, sabır ve şükür konusunda daha duyarlı olduklarını manevi değerleri daha duygulu ve coşkulu yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

4.2.1. Kur'an'ı öğrenme beklentisinin karşılanma durumu

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları görevi itibarıyla, dini eğitimin ve dini değerlerin temel yapı taşı Kur'an'ı Kerim'in güzel bir şekilde okumanın öğretildiği, namaz surelerinin ezberletildiği, tecvit ilminin uygulamalarla öğretildiği, ibadet, ahlak, siyer, itikat derslerinin örneklerle verildiği ve halkın beklentilerinin karşılandığı bir yaygın eğitim kurumudur.

Kur'an kurslarını tercih eden katılımcı öğrencilerin ilk beklentisi Kur'an-ı Kerimi öğrenmektir. Bu bağlamda araştırmamıza verilen cevaplar da katılımcıların bu beklentilerini karşılandığını göstermektedir.

"Kur'an-ı Kerimi anlamını bilmek, geliştirmek, ilerletmek üzere gelmişim, beklentim gerçekleşti." (KK11)

"İçimde hep din eğitiminde bir burukluk vardı. Kur'an-ı öğrenmek, tanımak ve yaşayabilmeye geldim. Ve ben de bir öğrendim ve güzelce okuyabiliyorum zaten bunun için gelmişim." (KK3)

"Kur'an okumayı bilmiyordum, ben kursa geldim ve en azından ölümlerimizin arkasından Kur'an okuyabiliyorum iyi ki gelmişim." (KK5)

"Kur'an kursuna Kur'an-ı Kerim'i okumayı öğrenmek, okuyuşumu güzelleştirmek, vefat eden yakınlarıma Kur'an okuyabilmek, amacıyla gelmişim, bu dileğimi gerçekleştirdim." (KK15)

"Namazlarımı kılıyordum, fakat surelerde eksikliklerimin olduğunu da biliyordum Namaz duası ve sureleri Arapçasından okuyup, ezberledim ve ezberlerimdeki yanlışlarımı da düzelttim. Çok mutluyum, kursun benim beklentimi fazlasıyla karşıladığından eminim." (KK12)

"Kur'an'ı Kerim okumayı bilmiyordum. Bu kursta oğlum 4-6 yaş gurubuna geliyor ben de yan sınıftaki Kur'an-ı öğrenme sınıfına geliyorum. Aynı anda gelmemiz beni bu kursa motive etti. Ben de bu sayede Kur'an, tecvit ve dini bilgilerimi öğrendim." (KK6)

"Bende namazlarımı kılabilen kadar surelerimi, dualarımı tecvitli okuyup ezberlemek için gelmişim. Şimdi namazlarımdaki surelerimi tecvitli okuyabiliyorum, daha düzenli, daha doğru bir şekilde namaz kılabiliyorum." (KK6)

Katılımcılardan, ileri yaşlarda olan öğrencilerimiz bundan sonra bizim başka yapacağımız pek de bir şey yok düşüncesini taşıyarak kurslara kayıt yaptırmaktalar. Genç olan öğrencilerimiz ise öncelikle okumayı tecvitli bir şekilde öğrenmek daha sonra da tefsiri ile birlikte de öğrenmek amacıyla Kur'an kurslarına geldiği görülmektedir. Bazı öğrenciler boş vakitlerini değerlendirmek için geldiği, bazılarının ise dini bilgi edinip aile bireylerine katkı sağlamak amaçlı beklentilerinin olduğu görülmektedir.

Katılımcı öğrencilerin bazıları Kur'an-ı Kerim eğitimini daha önce öğrendiklerini ve yüzünden okuma yapabildiklerini, ancak kursta Kur'an-ı Kerim'de harflerin çıkış yerlerini öğrenip, harfleri daha iyi telaffuz ederek okumayı, tecvit kaidelerini uygulayarak Kur'an'ı daha doğru ve düzgün okumayı öğrendiklerini dile getirerek kursun kendilerine katkılarını dile getirdikleri görülmüştür.

"Tecvidi bilmiyordum, öğrendim ve geliştirdim." (KK40)

"Mahreçlere dikkat ederek uygulama noktasında kendimi geliştirdim. Kur'an okumam biraz yavaştı ancak şimdi daha hızlandı." (KK30)

"Namazlarımı eksik mi kılıyorum diye düşünüyordum. Artık Arapçasından yapmaya başladım ezberlerimi hani yanlış olmasın diye." (KK20)

“Özellikle namazlarıma bağlandım hocam, kursa geldikten sonra işte kılyorduk da öylesine ne bilirsek okuyorduk ne surelerin sırasını biliyorduk ne ezbere bir şey. Bir de sıraları varmış, sıra üzere okunmuş namazdaki okuduğumuz sureler, onları da öğrendim sıralamayı, şimdi arada kalanları da Kuran’dan ezberliyorum cüzü bazen önüme koyuyorum, karşıma, namaz kılariken okuyorum yüzüne. Oruç tutuyorduk da işte bilmeden, şimdi bilerek tutuyorum hocam, Kuran’dan yüzüne öğrendiğim Elhamı okuyup niyetliyorum yine Elhamı okuyup açıyorum orucumu.” (KK1)

“Sureleri ezberleyince ve anlamlarını da öğrenince namazda bunları düşünmeye başladım. Önceleri namazı çok acele kılyordum ama şimdi huşu içinde kılyorum ve namazdan haz almaya başladım.” (KK25)

“Namazım önceden düzenli değildi. Şimdi kaçırırım diye korkmaya başladım.” (KK15)

“Sureleri tek tek okuyup, şekline uygun rükû, secde yapmayı öğrendim, geliştirdim, daha dikkat etmeyi, özen göstermeyi öğrendim.” (KK12)

“Aslında doğru bildiğim şeylerin bazılarının yanlış olduğunu öğrendim onları düzelttim. İbadetlerimi nafile ibadetlerle çoğaltılarak çeşitlendirdim.” (KK15)

Kursta, Kur’an-ı Kerim öğrenme, mahreç öğrenme, tecvit eğitimi, sure ezberleme, ibadet öğretimi gibi konular verilmektedir. Katılımcılara sure ezberleri yaptırılarak, ibadetlerin doğru yapılış şekilleri uygulatılarak öğretilmektedir.

Öğrenciler ezberlerinde olan sureleri ve duaları tecvitli bir şekilde öğrenip tekrar ederek daha fazla sure ile namaz kılmaya imkân sağlaması açısından kursun kendilerini ezber yapmaya teşvik ettiğini vurgulamışlar, surelerin anlamlarını da okuduklarını ve bütün bunları uygulama noktasında hayatlarına çok şey kattıklarını dile getirmişlerdir. Ayrıca Kur’an Kerimi meali ile öğrenmenin, onu anlayarak okumanın Kur’an kurslarında bu konuda yapılan bilinçlendirme ve uygulamanın önemi de dile getirilmişlerdir. Ayetlerin anlamını bilerek ve üzerinde düşünerek okumanın kendilerine olumlu katkıları ve beklentilerini karşıladıklarını söylemektedirler.

Günümüzde örgün eğitim sürecini tamamlayamamış veya bu sürece erişememiş yetişkin kadınların bir kısmı gönüllü olarak devam ettikleri İhtiyaç Odaklı Kur’an kurslarından, dini bilgilerin büyük bir kısmını elde etmektedirler. Diyanet İşleri Başkanlığının yaygın öğretim program uygulaması ile desteklediği Kur’an kursları, katılımcılarına Kur’an’ı Kerimi güzel bir şekilde, usulüne uygun olarak öğreterek onların Kur’an’ı Kerimi okumalarına katkı sağlamaktadır. Katılımcıların bu kurslarda uygulanan destekleme programları ile bu beklentilerini karşıladıklarını ifade ettikleri görülmektedir.¹⁴⁴

İhtiyaç Odaklı Kur’an Kurslarında eğitim-öğretim faaliyetlerinin öğrencilere programlı bir şekilde aktarılması; bilim, teknoloji ve iletişim imkanlarından faydalandırılmaları, öğrenme ortamlarının çeşitlenmesi, kursa gelen öğrencilerin bir dönemde olmasa bile birkaç dönemde Kur’an-ı Kerim’i hatasız okuyarak bu yöndeki beklentilerini karşıladıkları görülmektedir. Bu kurslara devam eden yetişkin öğrenci profilinin farklılaşması, halkın din konusundaki ilgi ve

¹⁴⁴ Korkmaz, *Kur’an Kurslarında Din Eğitimi*, 330.

ihtiyaçlarının önem kazanması, yetişkinlerin daha rahat ve etkili öğrenmeleriyle ilgili bilimsel verilerin yeni imkânlar sunması, bununla birlikte yetişkinlerin dini eğitimlerini “hayat boyu öğrenme” faaliyeti olarak görmeleri, kursların ise; din eğitimi bilimindeki son gelişmelerden yararlanarak öğrencilere öğretme ve problem çözme merkezli yaklaşımları, ayrıca öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilerin bilişsel, sosyal ve duygusal açıdan gelişmelerini dikkate alan, öğretim programı anlayışı ile öğrencilerin kurstan beklentilerini karşıladıkları görülmüştür.¹⁴⁵

4.2.2. Din eğitimi beklentisi

Kur’an kurslarını tercih eden öğrencilerin bir diğer beklentisi ise din eğitimi almak beklentisidir. Kurs katılımcıları, Kur’an’ı Kerimi okumayı öğrenmenin yanı sıra dini bilgi eksiklerini de bu kurslarda tamamlamak istemektedirler. DİB’ in yaygın eğitim kurumu olarak hizmet verdiği bu kurslarda, katılımcıların bu yöndeki beklentileri karşılanmaktadır. Katılımcıların bu yöndeki ifadeleri şöyledir:

“Müslüman bir ailede açtık dünyaya gözlerimizi, evde tabii büyüklerden dinle ilgili bir şeyler öğrendik ama kursa gelince neyin yanlış neyin doğru olduğunu anladık. Öylece yapıyorduk bir şeyler. Şimdi çocuklar büyüdü hepsi evlendi ben de kendime zaman ayırıp geldim mahalledeki kursa, iyi ki açıldı mahallemize de bizler de geldik hocam bu bizim için ne büyük nimet.” (KK6)

“Kursa katılarak sure ezberlemek, dua öğrenmek ve bunları ibadetlerimde uygulamak benim beklentilerimdi. İbadetlerimi yaparken acaba hatalı mı yapıyorum soruları vardı kafamda ben bu sorularıma cevap bulabilmek ve kendimden emin olarak ibadet yapabilmek en büyük beklentimdi. Şimdi ibadetlerimi daha bilinçli ve idraklı bir şekilde yapabiliyorum.” (KK30)

“İlim ve ahlak bence bu kurslara gelirse çok iyi öğrenilir. Dini konudaki eksikimi tamamladım, ilmiyal bilgilerimi çok iyi öğrendim, tefsir öğrendim, kursta bize dağıtılan kitaplar bir küçük ilmiyal niteliğinde, bütün bilgilerini kapsıyor, beni gayet güzel aydınlattı. Kursa gelen herkes öğrenir bence gelseler, herkes bu yöndeki beklentisini karşılar.” (KK23)

Öğrenciler bu ifadeleri kullanarak Kur’an kurslarında din eğitimi konusunda beklentilerine karşılık bulduklarına vurgu yapmaktadırlar. Katılımcı öğrencilerin Kur’an kurslarından beklentileri arasında özellikle İslam dini konusundaki eksik bilgilerini tamamlama, yeni bir şeyler öğrenme, ibadetlerini yerine getirebilecek bilgilere ulaşmak katılımcıların öncelikleri arasında yer almaktadır. Bazı katılımcılar ise Kur’an kursu beklentilerinde kursların, kadınların eğitim hayatlarının bir parçası olduğunu düşünerek;

“Gerçekten de toplumumuzda kadınların Kur’an kurslarına ihtiyacı var. Nasıl bir kız çocuğu çocukluğundan itibaren okula gider eğitim görürse, bir ev hanımı da yaşı ne olursa olsun önemli değil, eğer çalışmıyorsa Kur’an kursuna giderek yarım kalmış dini eğitimini tamamlayabilir.” (KK12)

¹⁴⁵ İrfan Sevinç, “İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, *Ordu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (Eylül 2023), 40-41.

“Bizim gibi düşünenlerin, yani iyi bir din eğitimi almak ve Hz. Peygamberimizin hayatını iyice öğrenmek olan beklentimizi karşılamak için mutlaka Kur’an kurslarına gitmeleri ve bir öğreticiden ders almaları gerekir.” (KK12) ifadelerini kullanmıştır.

Sorularımızı cevaplayan katılımcılar, kursta bilgilendiklerini, öğrendiklerini, eksikliklerini giderdiklerini, doğru bildiklerini sandıkları yanlışlarını düzelttiklerini, ibadetleri doğru uygulamalarla öğrendiklerini verdikleri cevaplarla ortaya çıkarmışlardır. Bu konuda Özkan'ın yaptığı çalışmanın sonucu da yine göstermiştir ki, Kurslara devam eden öğrencilerin dini bilgi ve dini değerleri öğrenmek başlıca hedefleri arasındadır.¹⁴⁶

Işıkdoğan ve Aktürk'ün bu konuda yaptıkları çalışmalarında araştırmalarına katılan öğrencilerin verdikleri cevaplar göstermiştir ki, öğrenciler genellikle Kur’an kurslarında aldıkları dini eğitimden memnun olduklarını ve kursa geldiklerinden itibaren ibadetlerini daha bilinçli ve düzgün bir şekilde yaptıklarını ve bu konudaki beklentilerini fazlasıyla karşıladıklarını ifade etmişlerdir. Hz. Peygamberin siretini kursta daha iyi tanıyıp anladıklarını ve davranışlarını hadislerin ışığında değiştirmeye çalıştıklarını bunda da başarılı olduklarını belirtmişlerdir.¹⁴⁷

Kurslarda verilen yetişkin din eğitimi, kursa gelen öğrencilerin dini bilgilerini artırmak, dini anlayışlarını geliştirmelerine ve dini hayatı yorumlamalarına yardımcı olmak amacıyla verilen planlı ve amaçlı din eğitimidir. Öğrencilerin din eğitimi ihtiyacı hissetmeleri, din eğitime istekli olmaları din eğitimi öğrenmelerini kolaylaştırmaktadır. Örgün din eğitimi alamayan öğrencilerin ibadetlerini ve yapılaşlarını doğru öğrenme ve bu öğrendikleri temel dini bilgilerle günlük yaşantılarındaki dini problemlerine çözüm üretebilmek amaçlı kazanım elde ettikleri görülmektedir. Öğrencilerin kurs ortamının sağladığı olumlu havayla birlikte din eğitiminin yanı sıra; sosyalleşme, tecrübe paylaşımı, sevgi, saygı, gibi manevi değerler, görgü kuralları gibi olumlu kazanımlar sağladığı görülmektedir. Kur’an kurslarında sağlanan olumlu ortam öğrencilerin uyum ve anlaşmaları ile kursa devamlarını sağlayan en önemli motivasyon kaynağıdır. Öğrenciler Kur’an kursuna ne kadar uyum sağlarsa katılım da o kadar çok olmakta ve öğrencilerin din eğitimi beklentilerini gerçekleştirdikleri görülmektedir.¹⁴⁸

4.2.3. Aile ve yakın çevre ilişkilerine katkı beklentisi

İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursları kursa katılan öğrencilerine aile içi ilişkilerde ve yakın çevreyle olan ilişkilerde oluşan beklentilere önemli katkılar sağlamıştır. Anne-çocuk, karı-koca ve

¹⁴⁶ Alparslan Özkan, *Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları*, 76.

¹⁴⁷ Işıkdoğan – Aktürk, *Kur’an Kurslarının Kadınların Din Eğitimine Katkısı (Diyarbakır Örneği)*, 104-103.

¹⁴⁸ Sevinç, *İhtiyaç Odaklı Kur’an Kursu Öğretim Programının Öğretici Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*, 57-58.

ebeveyn-çocuk ilişkilerinde verilen eğitimle bireyler arasında daha sağlıklı ve bilinçli iletişim becerilerinin geliştiği bir değer haline gelmiştir.

Katılımcı öğrenciler Kur'an kursuna devam ederken günlük hayatlarını da planlamışlar, ibadetlerine daha çok vakit ayırarak, boş vakitlerini değerlendirmişlerdir. Boşa geçirdikleri vakitlerini kursa gelerek ve faydalı bilgiler öğrenerek değerlendirmişler, bu da onların kendilerine ve ailelerine olumlu yansımıştır. Bunu aşağıdaki ifadelerden de anlamaktayız:

“Örnek olarak en baştan eşlerimize karşı daha anlayışsızmışız. Eşlerimizin bir evin geçimini sağlaması bir düzen yaratması bizim için büyük imkân, mesela şükretmek, teşekkür etmek, yani peygamber efendimizin hayatını yaşantısını bunları Kur'an kursunda dinledikçe şükürümüzün daha fazla olması gerektiğini anladım. Eşimle daha iyi anlaşmaya başladım, çocuklarımla daha iyi diyalog kurabiliyorum, bir şeyleri onlara anlatırken peygamberimizden örnek vermeye başladım. Bir hadisten ve bir ayetten duyduklarımı ne bileyim bunları bilerek onlara anlatmak daha güzel. Bazı şeyleri biliyorduk ama kulaktan dolmaydı, ama şimdi hocalarımız çok güzel bilgilendiriyor bizi mesela bunları yakın arkadaşlarıma, eşime, dostuma anlatabiliyorum.” (KK10)

“Bazen çok agresiftim ama kursa geleli bende bu hallerden eser kalmadı. Çocuklarıma ve aileme karşı daha olgunum artık. Bu, kursun bana katkısıdır, sakinleşmem için kurs bana çok katkı sağladı, öğrendikleri anlatıp onların da ibadetlerini daha bir hevesle yapmalarını teşvik ediyorum. Daha önce gelmeliymişim.” (KK1)

“Gelinimle ve çocuklarımla ilişkilerim düzeldi. Bir dini kitap alsam çocuklarıma da alıyorum, onlara öğrendiklerimi çok hevesli anlatıyorum. Çocuklarımla da dini yöne çevirebildim. Bu benim en büyük arzumdur, çocuklarımla da dine diyanete dönse diyordum.” (KK1)

Kurs katılımcıları evde çocuklarına ve eşlerine, ailelerine dini konularda az da olsa yardımcı olmak, onları en güzel biçimde yetiştirebilmek bulunmaktadır.

“Eşimle öğrendiklerimi paylaşamıyorum, o biraz dine karşı, beni anlamıyor, belki bir gün o da dine döner diye dua ediyorum. Ama ben de kızlarımla, kız kardeşlerimle öğrendiklerimi paylaşıyorum hocadan duyduklarımı, ders kitabımızdan öğrendiklerimi.” (KK1)

“Evde herkesin arasını bulmaya çalışıyorum. Öğrendiğim kadarıyla Peygamberimizin hayatından örnekler veriyorum. Daha olgun düşünebiliyorum şimdi. Evde herkes mutlu olunca ben de mutlu oldum.” (KK5)

“Günlük hayatım düzene girdi. Çocuklarıma hoş görülü oldum. Çabuk kızmıyorum. Çocuklarıma öğrendiklerimi, dini bilgilerimi anlatıyorum. Sakinleşmeye ihtiyacım vardı, psikiyatri ilaçlarımı bıraktım, çevremle ilişkilerim düzene girdi.” (KK13)

“Kur'an kurslarında daha sabırlı olmayı, çocuklarıma karşı sevgi şefkat ve merhamet duygularımı göstermeyi onlara biraz olsun dinimi anlatmayı öğrendim, onları dinleyerek anlamaya çalışmayı öğrendim, çocuklarımla arasında adaletin sağlanmasını, onların arasında ayırım yapmamayı öğrendim. Şimdi olaylara pozitif bakabiliyorum.” (KK10)

“Kursun bana kattığı en önemli değerlerden biri de evlatlarımızın bize emanet olduğunu unutmuş olmamıdır. Bizde sahiplenme duygusu olduğu için benim diye

düşünüyordum, ama şimdi çocuğuma daha farklı yaklaşıyorum. Onu Allah'ın bana verdiği bir emanet olarak görüyorum gerçekten bir emanet olarak görmeye başladım.” (KK15)

Başka bir katılımcı öğrenci de kursta kendilerinden yaşça büyük öğrencilerle birlikte olmanın getirisini, büyüklerden gelen gelenek ve görenekleri onlar sayesinde yeni nesillere aktarmak olarak ortaya koymuştur:

“Bizden yaşça büyüklerden gelenek ve görenekleri öğreniyoruz her şeyden önce onların deneyimlerinden faydalanıyoruz, olayları canlı canlı onlardan dinliyoruz.” (KK1)

Katılımcı öğrenciler kursa devam ettikleri süre içerisinde aldıkları eğitimle bilinçlenmişler, daha mutlu olmuşlar ve kendilerine vakit ayırmışlar ve kendilerine güvenleri artmıştır. Bu durum onların aile içi ilişkilerine yansımıştır. Bununla birlikte kursta Hz. Peygamberin hayatının, sünnetinin ve eşlerinin yaşam biçimlerinin irdelenmesi, öğrenilmesi öğrencilerin ailelerine yansyarak onların evlerindeki yaşam biçimlerini etkilemiştir. Ailelerinde hoşgörünün arttığı, huzurun hâkim olmaya başladığı, sevgi ve saygının arttığı, paylaşımın çoğaldığı ve uyumun arttığı görülmüştür. Bu noktada yapılan çalışmalarda da benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Örneğin; Kartal'ın *“Kur'an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği”* isimli çalışmasında benzer sonuçlara ulaşılmış, mülakata katılan öğrencilerin kursa geliş amaçları incelenmiş, genel olarak öğrenciler Kur'an kurslarında aldıkları eğitimden ve sunulan diğer hizmetlerden memnun olduklarını ifade etmişlerdir. Öğrenciler kurstan aldıkları eğitimin olumlu sonuçlarının aile yaşantılarına yansımalarının açıkça görüldüğü ifade etmişlerdir.¹⁴⁹

Kur'an kurslarında verilen eğitimin sadece Kur'an' okumayı öğretmek ve din eğitimi öğretmekle kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin diğer aile fertlerinin veya yakın arkadaşların veya yakın çevrelerinin de dine olan tutumlarını olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Evdeki büyüklerden etkilenecek, çocukların veya torunların namaz kılması, eşinden etkilenecek bir diğer eşin namaz kılması, kursun aile üzerindeki etkisinin fark edilen ve görülen etkilerinden ve öğrencilerin verdiği örneklerden bazılarıdır. Bazı öğrenciler; evde eşlerinin, kendilerinin Kur'an kursuna kayıt yaptırdıklarını öğrendiklerinde başlangıçta karşı çıktıklarını ama zamanla bu davranış ve söylemlerini değiştirdiklerini ifade etmektedirler. Kursta din olgusuyla desteklenen bilgiler doğrultusunda kadınların kendilerini eşlerine ve çevrelerine daha iyi ifade edebilmesi ve yaşanan olumlu duygularla ailenin daha da güçlenmesine katkı sağladığını hissederek kendilerinin de bu yönde eğilim gösterdikleri görülmektedir. Katılımcıların Kur'an kursunda edindiği bilgiler ailelerle ve çevreyle paylaşılmakta ve bu durumdan olumlu sonuçlar alındığı görülmektedir.¹⁵⁰

¹⁴⁹ Kartal, *Kur'an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*, 64.

¹⁵⁰ Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, 123.

4.2.4. Boş vakitlerini değerlendirme beklentisi

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu öğrencileri, evde çok boş vakitleri olduğunu, bu vakitleri boşa harcadıklarını, televizyon karşısında geçirdiklerini ancak kursa geldikten sonra faydalı bir şekilde vakitlerini değerlendirdiklerini anlatmışlardır; *"zamanımızı boşa geçirmemeyi, değerlendirmeyi öğrendik, bir dakikamız boşa geçmiyor, burada kaliteli zaman geçiriyoruz."* diyerek memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

Birçok katılımcı Kur'an kurslarında din eğitimi beklentilerine dikkat çekmişlerdir:

"Ev hanımlarının evlerinde çok bol vakitleri olduğu için, devam edilmesi gereken güzel olan bir kurs, mutlaka din eğitimi beklentilerinin karşılanması için gidilmesi gerekli olan bir yer." (KK24) diyerek memnuniyetlerini ifade etmişlerdir.

"Evdeki boş zamanımı değerlendirmek için geldim. Zamanımızı çok güzel değerlendirdik." (KK15)

"Ev hanımlarının evde çok bol vakitleri olduğu için, değerlendirilmesi gerekir. Burası da güzel olan bir yer, mutlaka gelmesi gerekli olan bir yer. (KK19)

"Hayatımın anlamı oldu. Buraya gelmeseydim sabah yatar, geç saatte kalkardım. Çok boş vaktim olduğundan benim bazı kötü alışkanlıklarım vardı, bunlardan kursa gelince vazgeçtim. Bütün zamanımı kursta öğrendiklerimi düşünerek ve uygulayarak geçiriyorum şimdi. Ben de kendimin bu kadar düzeleceğimi tahmin etmiyordum. Hocam burası bambaşka bir yer, Önceleri çalışmıştım biraz özel işlerde sonra ben halk eğitimin matematik, İngilizce gibi bütün kurslarına da gittim ama hepsini yarım bıraktım gittiğim hiçbir kurstan zevk almadım, burası bambaşka bir yer buraya dört yıldır geliyorum, çok memnunum çok tarif edemem ki." (KK1)

Boş zamanlarını değerlendirerek, yeni arkadaşlar edinmeyi istedikleri için Kur'an kurslarına gelme nedenini açıklamışlardır. Bazı öğrenciler ise yine aynı düşüncelerle, Kur'an kurslarındaki zamanlarını faydalı işler yaparak geçirdiklerini vurgulamıştır. Kadınlar evde kalıp televizyon seyretmektense, kursa gidip bilmedikleri konularda bilgi edinerek, vakitlerini böyle değerlendirerek beklentilerini karşılamışlardır.

"Benim için kâr diye düşünerek geldim. Biz kadınlar evde ne öğrendik ki, ev temizle, bulaşık yıka, başka bir şey yok ama Kur'an kurslarında dini eğitim de alıyoruz, eksikliklerimizi tamamlıyoruz benim gelme amacım buydu." (KK25)

"Zamanımızı çok güzel değerlendirdik, çok iyi vakit geçirdik." (KK7)

Bazı katılımcı öğrenciler ise boş zamanlarının etkili bir şekilde değerlendirilmesi açısından Kur'an kurslarına gelmenin önemli olduğunu vurgularken bu kaliteli vaktin başka bir ortamda, başka insanlarla birlikte yaşanmaması ve deneyimlenmemesine vurgu yapmaktadırlar. Bu anlamda Kur'an kurslarının bayan katılımcıların vakitlerini değerlendirmek açısından oldukça değerli olduğunu vurgulamışlardır.

"Evde boş vakit geçirmeyi sevmiyorum, vaktimi değerlendirmek istiyorum o açıdan çok güzel" (KK15)

"Kur'an kursunda arkadaşlarımızla birlikte hoşça vakit geçirdik." (KK22)

“Ev hanımlarının evde çok bol vakitleri olduğu için, kurslar değerlendirilmesi güzel olan bir yer, mutlaka gidilmesi gerekli olan bir yer. (KK9)” ifadelerinde görmek mümkündür.

“Ev hanımı olup, gün yapmaya, ona vakit ayırabiliyorsak, eğer böyle bir şey istiyorsak, öyle bir zaman yani. Benim yaşım geçti diye bir şey yok. İstiyorsan, gönlün var ise maneviyat yaşamak istiyorsan, Kur’an kursları bu anlamda her yaş grubuna hitap ettiği için kadınlara vaktini değerlendirmek adına büyük hizmetler sunuyor.” (K18)

Katılımcılar kursa devam ederken günlük yaşam biçimlerinde bir aksama olmadığını ev işlerini ve ailelerini ihmal etmediklerini, vakitlerinin ne kadar boşa geçtiğinin bilincine vardıklarını söylemişlerdir.

“Kursun bana bir engeli olmadı, işlerimi aksatmıyorum, ailemi ihmal etmiyorum. Anladım ki ben çok boşa vakit kaybediyordum.” (K9)

“Kursa gelmeden önce her gün temizlik yapardım, yine de iş bitiremezdim, boşa vakit kaybı imiş. Şimdi hem işlerimi yapıyorum hem de kursa gidecek vakti buluyorum.” (K12)

“Kur’an’a geldikten beri işlerim hiç aksamadı. Allah zamanımı bereketlendirdi, bana kolaylık ihsan etti.” (K15)

“Yaş ilerledikten sonra hareketlerimiz yavaşlıyor, işlerimizi yetiştiremiyoruz. Ama ben buraya gelmekte mutluyum, eve gidince yine yapıyorum. Zaten çocuk da yok hepsi büyüdü evden gitti, benden eskisi gibi iş bekleyen de yok. Benim için önemli olan bundan sonra ev işiyle zaman kaybı değil biraz da öbür tarafı düşünmek, öbür tarafa çalışmak lazım.” (K5)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi katılımcıların yaşamlarında boş vakitleriyle ilgili pek çok değişiklikler olmuş boşa geçen zamanlarını kursa gelerek faydaya çevirmeyi başardıkları görülmüştür.

“Şu an ev hanımı olup, işte mesela gün yapıp ona vakti bulabilen eğer böyle bir şey istiyorsa, öyle bir zaman yani. Hani benim yaşım geçti diye bir şey yok. İstiyorsan, gönlün var ise maneviyat yaşamak istiyorsan, şimdiki Kur’an kursları o anlamda bir yer. Her yaş grubuna hitap ettiği için kadınlara dinini yaşamak adına büyük hizmetler sunuyor.” (K16)

“Kur’an kursuna gelmeden önce kursun bana bu kadar katkı sağlayacağını bilmiyordum. İyi ki gelmişim. Arkadaş önerisiyle geldim ama kurs benim beklentimi fazlasıyla karşıladı. Hocamız gerçekten bir hazine, ne sorarsak cevap alıyor. Öğrendiklerimi evde ailemle, etrafımda arkadaşlarımla paylaşıyorum, hiç bilmediklerimi duymadıklarımı ben burada öğrendim. Hayatımın anlamının farkına vardım. Şimdiye kadar boş yaşamış, boş şeyler arkasında koşmuşuz. Açık, havadar, ferah bir kurs. Saatleri bana çok uygun, kursa gelmek bana hem spor, yürüyüş oluyor, hem terapi. Bilmediklerimi öğrendim ve etrafımdaki insanlara da rehber olmaya çalışıyorum. Herkese tavsiye ederim, bana çok şeyler kattı, dinimi, kitabımı, dini değerlerimi öğrendim.” (KK5)

Bazı katılımcılar ise yine aynı düşüncelerle, Kur’an kurslarının zamanlarını faydalı işler yaparak geçirmelerine katkı sağladığını vurgulamışlardır.

“Hayatımızı planlamamızı ve zamanımızı daha düzgün ve kaliteli kullanmayı öğreniyoruz.” (KK28)

“Boş zamanlarımızı değerlendiriyoruz, yeni yeni arkadaşlar ediniyoruz, bilmediklerimizi öğreniyoruz, ailemize öğrendiğimiz bilgilerimizi aktarıyoruz.” (KK15)

“Biz kadınlar, evde televizyon karşısında vakit geçirmektense kursa gidip bir şeyler öğrenmeyi düşünebilirim dedim. Benim için bu kâr dedim, öyle düşünerek geldim, bana çok büyük katkısı oldu.” (KK15)

“Biz kadınlar evde, bulaşık, çamaşır başka bir şey yok ama Kur’an kurslarında dini eğitim de alıyoruz, bilmediklerimizi öğreniyoruz, eksikliklerimizi tamamıyoruz, kaliteli zaman geçiriyoruz. Benim gelme amacım da buydu.” (KK8)

“Evde boş vakit geçirmeyi sevmiyorum, vaktimi değerlendirmek istiyorum o açıdan güzel yani” (KK10)

“Ev hanımlarının evlerinde oldukça bol vakitleri var, bunları evde boşa geçiriyorlar, mutlaka bu kurslara gidilmesi ve vakitlerinin değerlendirilmesi gerekir diye düşünüyorum. Ben bu vaktimi nasıl boşa geçirmem diye düşünüyordum, bu beklentimi gerçekleştirdim. Şimdi günüm dolu dolu geçiyor.” (KK1)

Yukarıda verilen ifadelerden de anlaşıldığı gibi katılımcılar öncelikle Kur’an-ı Kerim ve dini bilgilerini geliştirmek istemişler, sonrasında ise bu sınıf ortamında evde geçen boş vakitlerini burada fırsata çevirerek değerlendirmişlerdir. Burada vaktin farklı bir ortamda, farklı insanlarla birlikte kaliteli yaşanması ve deneyimlenmesinden duydukları memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.

Birçok katılımcı öğrenci başta kursa devam etmeyi çok istemesine rağmen aksatmadan kursa devam ederse, günlük hayatının değişeceğini düşünmüştür. Bu nedenle de kursa gitmeyi hep ertelemiştir. Daha sonra kursa devam edince görmüştür ki kurs onun hayatına çeki düzen vererek, hayatına anlam katmış vaktini değerli kılmıştır.

Katılımcılar beklentilerini fazlasıyla karşılayan Kur’an kurslarından bahsederken “*O kadar güzel, o kadar güzel dini bilgiler öğreniyoruz ki, her şeyden önce vaktimizi değerli şeylerle geçiriyoruz.*” diyerek din eğitimi öğrenme sürecine tekrar vurgu yapmaktadırlar.

Burada farklı akran gruplarıyla oluşan sosyal çevre onların sosyalleşmesi açısından önemli bir ortam oluşturmakta ve bu ortamın onlara sunduğu dini içerikli aktiviteler, sosyalleşmenin dini anlamda gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu anlamda kadınlara Kur’an kurslarında verilen eğitim ve yapılan diğer faaliyetler onların gün içerisinde bu ortamlarda bulunmakla kaliteli zaman geçirmeleri için imkân sağlamaktadır. Kur’an kursları konulu yapılan çalışmalar incelendiğinde öğrencilerin hem bilgi edinmek hem de kaliteli vakit geçirmek, saygınlık kazanmak ve arkadaşlık ortamlarından faydalanmak istediklerinden kursa geldikleri saptanmıştır.¹⁵¹

¹⁵¹ Alparslan Özkan, *Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları*, 72.

4.2.5. Sosyalleşme beklentisi

Kurs öğrencileri, Kur'an kurslarının kendileri için sosyal fonksiyonu olduğunu ifade etmişlerdir. Kursta yeni bir çevre, yeni arkadaş ortamı, yeni ve farklı kültürlerle karşılaştıklarını söylemişlerdir. Bunun yanı sıra kursların kendilerine daha çok sosyal alan kazandırarak toplumun içerisinde olmalarına imkân sağladığını söylemişlerdir.

“Oradaki sohbetler, yani ne bileyim, her türlü olumlu şeyler, hayırlı şeyleri orda buluyoruz.” (KK7)

“Arkadaş ediniyoruz, sosyalleşiyoruz, arkadaş çevremiz genişliyor.” (KK11)

“Bana çok güzel sosyal arkadaşlıklar kattığını düşünüyorum, evde sıkılıyordum, sosyal bir ortam, benim bu yöndeki beklentimi karşıladı.” (KK12)

“Söylemek istediğim hanımlar için gerçekten bu kursların, böyle faaliyetlerinin olması gerek. Çünkü ev hanımlarının hiçbir sosyal faaliyeti yok çocuk bakmak, ev temizlemek, yemek yapmaktan başka bir şey yok ha giderse komşuda beş dakika duracak çay içecek onlarda insana manevi yönden tatmin etmiyor. Gerçekten böyle bir kurs ve kursta yapılan bir faaliyet, daha çok maneviyatımızı dolduruyor, beklentimizi karşılıyor.” (KK18)

“Toplum içerisine karışmak çok güzel bir şey benim beklentimi karşıladı, önemli bir yer ve devam etmesi gereken bir kurum.” (KK8)

“Kur'an bahanesiyle hanımlarla beraber muhabbetimiz daha iyi oldu (KK2)”

“Kur'an kursunda arkadaşlarımızla birlikte hoş vakit geçirdik (KK20)”

“Normalde okuduğum şeylerdi, ama arkadaş ortamıyla yapmak daha farklı, bana heyecan kattı.” (KK3)

“Çevre ediniyorsun, hem kursta görüşüyorsun, kurs dışında da biz birbirimizi telefonla arayıp soruyoruz, bunlara da çok faydası oluyor, arkadaş beklentimi karşıladı.” (KK14)

Kursta öğrenilen Peygamber'imizin sünnetleri ve Sahabe hanımlarının hayatları da yine öğrencilerin günlük yaşantıları üzerindeki sosyalleşme etkisini göstermiştir:

“Siyer dersimizde Hz. Peygamberimiz'in yaptığı örnek davranışlar, yeme, içme ve temizlik kurallarını öğrendik.” (KK10)

“Kursta tam doymadan sofradan kalkmayı öğrendim.” (KK9)

“Peygamber'in sünnetlerini öğrendim, onları günlük hayatıma uygulamaya çalışarak davranış haline getirdim.” (KK8)

“Sahabe hanımlarının hayatlarını öğrendikçe, bizim hayatımızın ne kadar farklı olduğunu gördüm. Başkalarının kul hakkını düşünerek çok daha dikkatli davranmaya başladım.” (KK5)

Bayanların Kur'an Kursu'na düzenli geldikten sonra günlük hayatlarında birtakım sosyal ve ahlaki değişikliklerin yaşandığını ise şu ifadelerde görmekteyiz:

“Kendime daha çok değer vermeye başladım. Bazı şeyleri olduğu gibi kabul etmeyi öğrendim.” (KK10)

“İsraf etmemeyi öğrendim, paylaşmayı çok seviyorum.” (KK15)

“Ahlakımız düzeliyor, sabırlı olmayı öğrendik.” (KK5)

Verilen bu ifadeler doğrultusunda kadınların Kur'an kurslarına gelme sebepleri arasında öncelikle Kur'an-ı Kerim'i öğrenmek ve dini bilgiler konusunda kendilerini geliştirmek istemeleri bulunmaktadır. Burada öğrenciler farklı akran gruplarıyla birlikte değerler eğitimi açısından da önemli bir ortam oluşturmakta ve bu ortamın onlara sunduğu dini içerikli aktiviteler, değerlerin dini anlamda gerçekleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu anlamda öğrencilere Kur'an kurslarında verilen eğitim ve yapılan diğer faaliyetler onların gün içerisinde bu ortamlarda bulunmakla kaliteli zaman geçirmeleri ve sosyalleşmeleri için imkân sağlamaktadır.

Kur'an kursları, öğrencilerine sosyalleşme konusunda rehber ve teşvik edici bir konumdadır. Verilen ifadeler bu noktaları destekler nitelikteki beyanlardır. Katılımcı öğrencilere özgüven sağlaması bakımından Kur'an kurslarında alınan din eğitiminin etkisinin oldukça fazla olduğu gözlenmiştir. Bununla birlikte katılımcı öğrenciler Kur'an kurslarının kendilerinin sosyalleşmelerine oldukça katkı sağladığını dile getirmişlerdir.¹⁵²

İnce, İhtiyaç Odaklı Kur'an kurslarını *"yeniden sosyalleşmenin mekânı olan tampon kurum"* olarak açıklamakta ve aşağıdaki şu ifadeye yer vermektedir:

"Daha önce kırsal bölgelerde yaşayıp şehre göç eden ve şehrin çeperlerinde yaşayan sosyal kesimler, mevcut sosyal ağlara dâhil olmadıklarında geride bıraktıkları sosyal ilişkilerin yerine yenisini koyamamakta, yalnızlaşmakta, yeni sosyal ağlara ihtiyaç hissetmektedirler. Hızlı toplumsal değişme sürecinde ortaya çıkan bu gerçeklik, Kıray'ın kavramsallaştırması ile "tampon kurumlara" olan ihtiyacı arttırmaktadır. Zira toplumsal yapının bütün öğeleri aynı hızda ve miktarda değişmez, arada boşluklar oluşur. Sosyal değişme sırasında ortaya çıkan tampon kurumlarla birlikte yeni ilişkiler, değerler ve işlevler ortaya çıkar. Bu yönüyle tampon kurumlar sosyal yapının denge halini korur."¹⁵³

4.2.6. Psikolojik rahatlama beklentisi

Bazı öğrenciler, Kur'an'a âşık bir insan olarak Kur'an kursunun onun için yaşam kaynağı olduğunu, Kur'an kursuna gitme sevinciyle hayatla daha bir bağlantı kurduğunu ve buranın onlar için bir hayati değeri olduğunu dile getirmişlerdir. Bazı katılımcılar ise yine; *"Kur'an kursuna çok üzüntülü olduğumuz zaman bile gitmek istiyoruz, çünkü orası insana bir huzur veriyor, terapi merkezi gibi bizi rahatlatıyor."* cümleleriyle kursun bu konudaki beklentilerini karşıladığı görüşlerini dile getirmişlerdir.

Katılımcıların huzur, mutluluk, güven, terapi merkezi, manevi doyum merkezi, arınma merkezi ve Kur'an kursunu manevi bir mekân ve maneviyat için bir doyum merkezi olarak gördüklerini dile getiren katılımcılar duygularını şu şekilde ifade etmişlerdir:

¹⁵² Şentepe Lokmanoğlu, *Kur'an Kurslarının Dezavantajlı Kadınlara Psikolojik ve Manevî Açından Katkıları*, 107.

¹⁵³ İnce, *Kur'an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur'an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları*, 164.

“Kur’an kursuna çok üzüntülü olduğumuz zaman bile gitmek istiyoruz. Çünkü orası inanın bizim için bir terapi merkezi oldu. Rahatlıyoruz. Biz orada üzüntülerimizi, dertlerimizi bırakıp eve dönüyoruz. Sorunlarımıza çare buluyoruz. Evdeki sorunlarımıza bile orda çare buluyoruz.” (KK15)

“Kursa gideli eşlerimizle daha iyi anlaşmaya başladık, onları anlıyoruz. Artık her dediğimizi yaptırmaya çalışmıyoruz, eskiden olsa ille de benim dediğim olacak derdim kavga çıkardı ama şimdi evdekileri daha anlayışla karşılıyorum. Çocuklarımı daha anlayışla karşılıyorum.” (KK7)

“Bazı arkadaşlarımızın ailevi anlaşmazlıkları kursa geldikten sonra düzeldi, evlilikleri kurtuldu., Kurslar boşanmaları bile engelliyor bana göre.” (KK1)

“Annemle, ailemle sorunlarım vardı kursa gelerek ben bu sorunlarımı çözdüm, hocamla birlikte benim bu problemlerime çözüm bulabildik. İyi ki kursa gelmeyi tercih etmişim ki bu yöndeki beklentimi karşıladım.” (KK1)

“Kayınvalidemle, eşimle problemlerim çoktu bu sıkıntılardan kurtulmak en önemli beklentimdi, şimdi onların üstesinden geldim, bu konuda hep hocamı dinledim o ne derse onu yaptım böylece problemlerimi çözdüm. Şimdi onlarla bir sıkıntım kalmadı. Kursa sorunlarımdan kurtulmak için gelmişim, bu beklentim gerçekleşti.” (KK2)

Diğer katılımcılar ise benzer tarzda ifadeler kullanarak Kur’an kurslarının ruhsal-psikolojik anlamda kursiyerlerin hayatları üzerindeki etkilerini ortaya koymuştur.

Bazı diğer katılımcılar ise: “*Kursun gerçekten insan hayatında bir kadının hayatında olması gerekir, maneviyat kalbimizi yumuşatıyor.*” (KK13) diyerek kursların kadınların manevi dünyalarına olan etkisine dikkat çekmişler ve bu yöndeki beklentilerinin karşılandığını söylemişlerdir:

“Manevi bir ortamın olduğu, güzel, huzurlu bir yer bizim için.” (KK5).

“Manevi boşluğumuzu doldurmak, beklentimizi karşılamak amaçlı gittik.” (KK10)

“Hoşuma giderse, beni ruhsal olarak rahatlatırsa diyerek gittim.” (KK3) diyerek Kur’an kursundan beklentilerini ve ruhsal olarak mutlu olduklarını dile getirmişler. Bir başka katılımcı ise: “Kur’an kursları için “psikolojik bir merkez gibi” ifadesini kullanmıştır.

“Oradaki anlatılanlar öğrendiklerimiz yani gerçekten psikolojimize çok iyi geliyor.” (KK13)

“Eşimle problemlerimiz vardı evde çok fazla sıkılıyordum ve sıkıntılardan kurtulmak istiyordum, böylelikle Kur’an kursuna gelmeye karar verdim.” Kursa geldikten sonra benim eşimle olan problemlerin ortadan kalktı, kullandığım psikiyatri ilaçlarımı bıraktım. Şimdi etrafımdaki insanlara daha anlayışlı davranıyorum.” (KK1)

“Kayın pederim ve kayın validemle birlikte yaşıyoruz. Evde çok fazla bunaldım. Psikolojik sorunlarım olmaya başladı bir değişiklik olsun, sorunlarım çözülsün istedim ve Kur’an kursuna gelmeye karar verdim. Bana terapi gibi geldi, rahatladım ve bu sebeple kursa devam ediyorum.” (KK2)

“Daha önceleri çok kitap okudum, çeşitli kurslara gittim, el sanatları, İngilizceye gittim ama hayatımdan hiçbir zaman bu kadar tat alamadım. Kendimde hep bir boşluk hissediyordum. Neye ihtiyacım var bilmiyordum, din ne bilmiyordum, buraya gelince anladım. Sadece gönlüm bana Kur’an dedi ve geldim. Psikolojim

çok bozuktu bir boşlukta gibiydim psikiyatri ilaçları alıyordum, rahatlamak istiyordum, şimdi ilaçları bıraktım, sağlığıma kavuştum. Kurs bana beklentilerimin üstünde tahmin edemeyeceğim şeyleri verdi.” (KK2)

Bu gibi ifadeler bayan katılımcıların kurstan psikolojik beklentilerini karşılayan etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların bir kısmının aile sorunları bulunmakta, kurs hocalarını ise sorun çözebilecek biri olarak görmektedirler. Bazı katılımcılar manevi destek beklentileri ile kurslara gelmektedirler. Bazı katılımcılar da Allah’ı arayış içerisinde olup inanç boşluğuna düştüğü anda kurs ortamının insana huzur verdiğiğine inanması dolayısıyla gelmiş ve bu beklentilerine cevap bulmuş olduklarını ifade etmişlerdir.

Bazı katılımcılar ise Kur’an kurslarının günlük hayatlarında oluşturduğu önemli yeri ifade ederken, bazan kursa gidememenin onların ruhsal dünyalarına nasıl yansıdığını; kendilerini o günlerde manevi boşlukta hissettiklerini söylemişlerdir.

Kur’an kursları katılımcı öğrenci gözünden: Huzur, mutluluk, güven, terapi merkezi manevi doyum merkezi, arınma merkezi, ruhsal bir rahatlama yeri ve ahiret için hazırlık mekânı olarak görülmektedir.

“Biz kursa gelerek kendimizde huzur, rahatlama, manevi doyum ve kendimizi hafiflemiş olarak hissediyoruz. Ayrıca mutluluk hissediyoruz, heyecan duyuyor, enerjik oluyoruz, kendimizi kötü duygulardan arınmış olarak hissediyoruz.” (KK5) demektedirler.

“Kur’an kurslarının bizim için özel bir yeri var, Kendimi daha huzurlu hissediyorum. Özel bir yere gidiyorum tabi ki Kur’an’ımı ve dinimi öğreniyorum, sevinerek gidiyorum, kendimi mutlu, huzurlu hissediyorum.” (KK10)

“Kursun kapısından içeriye adıma attığımdan itibaren çok mutlu oluyorum. Kur’an kursunun manevi bir havası var böyle, nasıl söyleyeyim size bambaşka bir havası var onun teneffüsü bile bir başka, gerçekten maneviyat dolu, insanın ona karşı bir açlığı var ve orada gerçekten manevi olarak doyduğumu hissediyorum.” (KK15)

Maddi olarak her türlü imkana sahip olduğunu söyleyen emekli bir kurs katılımcısı ise, içinde oluşan manevi boşluğun ve huzursuzluğun ancak Kur’an kursuna devam ederek üstesinden geldiğini söylemektedir.

“Kursa giderken kendimi çok heyecanlı ve sevinçli hissediyorum. Oysaki emekli olduktan sonra bütün maddi olanaklara sahip olmama rağmen bir boşlukta kalmıştım. Şimdi Kur’an kursunda dinimi öğreniyorum, yazıyorum, öğrendikçe içime bir sevgi, huzur, mutluluk geliyor. Sabah erkenden kalkıyor, heyecanla, sevinçle kursa gidiyor, bir şeyler öğreniyorum. Arkadaşlarımız olsun ben olsun, yani bize çok faydası oluyor, kursa giderek rahatlıyoruz, kafamızı boşaltıyoruz.” (KK1)

“Eksikliklerimi gidermenin mutluluğunu yaşıyorum, manevi huzuru orada hissediyorum. Kur’an okurken huzur buluyorum, kaygılarımı orada atıyorum, oranın havası bir başka oluyor, orada bütün dünyadan sıyrılıyorum. “Oraya gidince her şeyi unutuyorum ev aklıma gelmiyor, dışarıdaki her şeyleri unutuyorum, huzur buluyorum, orada birkaç kişi ile konuşuyorum, kafam dağılıyor, mutlu oluyorum. Ruh sağlığım düzeldi.” (KK10)

“Kursa geldikten sonra kendime değer vermeyi öğrendim, kendimi daha değerli hissettim kendim için bir şey yapmam gerektiğini düşündüm, evde devamlı çocuklar, iş, yemek, bulaşık dışında kendimi rahatlatmak istedim. Bir de buraya gelmek beni mutlu ediyor da inşallah devam edeceğim, Kendime, güvenim arttı, kendimi önemsiyorum.” (KK20)

Öğrenciler kursun manevi bir doyum merkezi olduğunu ve kursu rutin hayatta yaşanan sorunlardan ve stresten uzaklaşma alanı olarak görmeleri dolayısıyla İhtiyaç Odaklı Kur’an kurslarını, katılımcı öğrenciler açısından önemini ve beklentilerinin karşılanmasını ortaya koymaktadırlar. Beden sağlığı için, vücudumuzdaki organların sağlıklı ve dengeli bir şekilde çalışması gerekiyorsa, ruh sağlığının iyiliği için de ruh sağlığını oluşturan unsurların bir uyum ve denge içinde olması gerekmektedir. Ruh sağlığını oluşturan unsurların arasında da dini inanç başta gelmektedir. Kur’an Kursu’na geldikten sonra öğrencilerin dini yaşamdaki hassasiyetlerinde artış görülmüş, bu da onların davranışlarında olumlu yönde değişikliklere yol açmıştır.¹⁵⁴

Kur’an kursuna katılan katılımcıların aldıkları din eğitiminin etkilerinin katılımcıların bireysel hayatlarındaki beklentilerine çok büyük katkısı olmuştur. Öğrencilerin kurs ortamına gelip Kur’an öğrenmeye başladıktan sonra psikolojik açıdan rahatladıkları tespit edilmiştir. Hatta öğrencilerin din eğitimi hayatlarının her safhasında yaşamaya başladıktan sonra sağlık durumlarında görülen iyileşmeler son yıllarda psikoloji ve tıp alanında yapılan araştırmaları destekler niteliktedir. Yine son yıllarda yalnızca ilahiyat alanında değil bunun yanı sıra tıp alanında yapılan araştırmalarda da din eğilimi yüksek olan kişilerin, din eğilimi seviyesi düşük olanlara göre psikolojik açıdan daha sağlıklı olduklarını göstermektedir. Bununla birlikte dinin insanların ruh dünyasına olumlu katkılar sağladığı din eğilimi düzeyi yüksek ve dini doyusya yaşayan kişilerin din eğilimi seviyesi düşük veya dini öylesine yaşayan kişilere oranla daha az endişe duydukları tespit edilmiştir.¹⁵⁵

İhtiyaç Odaklı Kur’an kurslarına devam eden öğrencileri kursa yönelten beklentilerin; psikolojik rahatlama, mutluluk, huzur manevi doyum sağlaması ve güven ortamı oluşturmalarıdır. Katılımcılar Kur’an kurslarından din eğitimi ile psikolojik beklentilerini de karşılamak istemektedirler. İhtiyaç Odaklı Kur’an kurslarına devam eden öğrencileri kursa yönelten beklentilerin din eğitiminin yanında; psikolojik rahatlama, mutluluk, huzur manevi doyum sağlamak ve huzurlu bir güven ortamının varlığıdır. Manevi bir arınma merkezi olarak gördükleri Kur’an kurslarının öğrenciler üzerinde bıraktığı psikolojik etki oldukça önemli olarak karşımıza çıkmaktadır.¹⁵⁶

Akyüz, Kur’an kurslarıyla ilgili bir çalışmada Kur’an kurslarına devam eden öğrencilerin kursa gelmeden önce kendilerinde özgüven eksikliği, çekingenlik, iletişim bozukluğu, korku,

¹⁵⁴ Nurullah Altaş- Mustafa Köylü, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, (Ankara: Gündüz Yayıncılık, 2012), 98.

¹⁵⁵ Altaş- Köylü, *Dini Danışmanlık ve Din Hizmetleri*, 112.

¹⁵⁶ İnce, *Kur’an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre Kur’an Kurslarının Dinî Sosyalleşmeye Katkıları*, 161.

kaygı gibi sorunlar yaşarken, kursa devam ettikleri süre içerisinde bu sorunların oldukça azaldığı veya ortadan kalktığını söylemektedir.¹⁵⁷

Karabulut'un, "Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması" çalışmasında, Kur'an kurslarında verilen eğitimin öğrencilere, dini anlamda etkili olduğu kadar ruh sağlıklarında da etkisinin ortaya çıktığının tespit edildiğini belirtmektedir. Kursların öğrencilere olumlu yönde katkı sağladığının görüldüğünün, öyle ki katılımcılardan kurslara kendi istekleriyle gelen öğrencilerin bu kurslardan oldukça memnun olduklarını, psikolojilerinin düzeldiğini ve rahatladıklarının tespit edildiğini vurgulamaktadır.¹⁵⁸

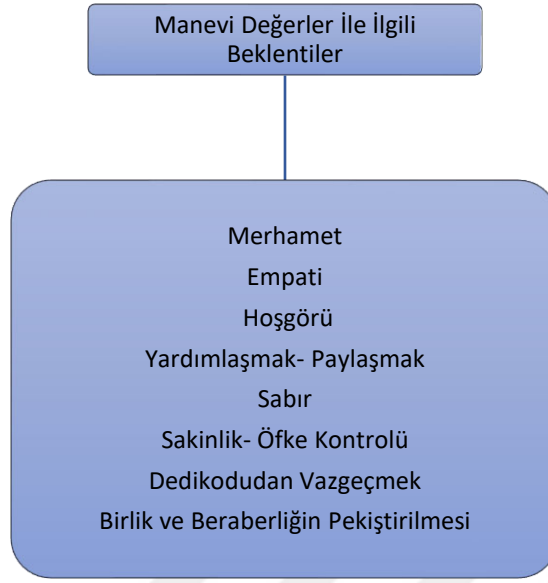
4.2.7. Manevi değerler ile ilgili beklentiler

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarının, kursa katılan öğrencileri manevi değerler konusunda bilinçlendirerek beklentilerini karşılandığı ortaya çıkmıştır. Kurslar manevi değerlerin gündelik yaşantıya aktarılmasında öncülük etmişlerdir. Kursa katılan öğrenciler, manevi değerleri Kur'an'ın emir ve yasakları doğrultusunda Hz. Peygamber'in ahlakını kendilerine örnek alarak yaşantılarına uygulamışlardır.

Kur'an kursu öğrencilere; Kur'an'ın öğretilerinden ve Hz. Peygamberin hayatından örneklerle ve manevi değerler ile öğrencilerin beklentileri karşılanmaya çalışılmıştır. Toplumsal alanda kurs katılımcılarının yakın çevreleriyle ve aileleriyle kurdukları iletişim önemli değerleri açığa çıkarmıştır. Bu bağlamda dini ahlaki değerler ön plana çıkarılmış ve manevi değerler başlığı altında incelenmiştir. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda, merhamet, empati, hoşgörü, yardımlaşmak-paylaşmak, sabır, sakinlik-öfke kontrolü, dedikodudan vazgeçmek, birlik ve beraberliğin pekiştirilmesi gibi duygular Kur'an kurslarının manevi değerleri ön plana çıkarma ve öğretme yönündeki katkılarını ortaya koymaktadır. Öğrencilerin manevi değerler ile ilgili beklentileri sekiz temada incelenmiştir.

¹⁵⁷ Akyüz, *Kur'an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmelerine Yönelik Değerlendirme ve Çözüm Önerileri*, 133.

¹⁵⁸ Fatma Melek Karabulut, *Gençlik ve Din: Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi Üzerine Bir Din Psikolojisi Araştırması (Kayseri/Develi Örneği)* (Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 37-40.

Şekil 4.3. Manevi değerler ile ilgili beklentiler

Şekil 4.3' te görüldüğü gibi öğrenciler, Kur'an kurslarının manevi değerler ile ilgili beklentilerini karşıladığından bahsederken *"O kadar güzel, o kadar gerekli dini bilgiler öğreniyoruz ki, her şeyden önce dini manevi değerlerimizi, öğreniyoruz."* diyerek din eğitimi ve dini değerler alanlarına tekrar vurgu yapmaktadırlar.

Katılımcı öğrenciler kurslarda aldıkları eğitim ve dini bilgilerle birbirlerine karşı daha hoşgörülü, merhametli olduklarını, yardımlaşmaya ve paylaşmaya daha özen gösterdiklerini söylemişlerdir. Kursta devam ettikten sonra sabır ve öfke kontrolünü sağladıklarını daha sakin davrandıklarını vurgulamışlardır. Dedikodu konusunda daha hassas davrandıklarını, birlik ve beraberliği pekiştirmek için daha duyarlı olduklarını söylemişlerdir.

4.2.7.1. Merhamet

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları, öğrencilere daha sağlıklı insan ilişkilerini ortaya koymalarına yardımcı olmaktadır. Kur'an kursları öğrencilerin değerler eğitiminde merhamet duygularındaki beklentilerini geliştirmiştir. Aile ve çevresiyle olan ilişkilerinde merhamet duygularına olumlu katkı sağlayarak, öğrencilerin bu yöndeki beklentilerini karşıladığını göstermektedir.

"Kur'an kursunda daha merhametli olmayı öğrendim, hayatım yeşerdi sanki buna çok katkısı oldu." (KK1)

“Kurstan sonra daha merhametli olduğumu düşünmeye başladım, tabi ki bu duygu bende vardı bilmiyorum niye yapamıyordum, nefis işte. Ama kurs bende bunları açığa çıkarttı, bana merhameti yeniden hatırlattı.” (KK10)

“Akrabalarım, eşe, dosta, birbirimizde hakkımız olduğunu, onları aramamız sormamız gerektiğinin anama-babama, eşimin anasına-babasına daha merhametli davranmam gerektiği bilinci oluştu bende.” (KK35)

Kur'an kurslarına katılan öğrencilerin aldıkları eğitim sürecinde aile içi değer ilişkilerinde merhamet duygularının daha belirginleşmesi ve olumlu yönde değişmesi ile beklentilerinin karşılandığı görülmektedir. Aile içi ve çevreyle ilişkilerde ortaya konulan bu davranışı katılımcılar ifadelerinde açık şekilde söylemektedirler.

4.2.7.2. Empati

Bazı katılımcılar kursa devam ettikleri süre içerisinde empati yetilerinin gelişmesi sonucunda bakış açılarında gerçekleşen değişimi ve beklentilerinin karşılandığını ifade etmişlerdir:

“Kursa gittikten sonra başkalarının dertleriyle dertlendim. Empati kurmayı öğrendim. Oysaki önceden olsa ben onu ayıplar ve belki de alay ederdim. Ama şimdi o kişiye yardımcı olmaya çalışıyorum ve hala kurstan benim bu duygumu geliştirmesini ve pekiştirmesini bekliyorum.” (KK8)

“Çevreme daha duyarlı olmayı öğrendim, bakış açım değişti, mesela herkese olumsuz bakarken olumlu bakmaya başladım. Karşımdaki insanları kendi yerime koydum. Bu durumda ben olsaydım ne yapardım dedim. Kurstan beklentilerime bu değeri de kattım.” (KK20)

“Kursta büyükler de küçükler de var, her yaştan arkadaşımız var. Derken bir de ortam kalabalık olduğu için vakit oldukça da zevkli geçiyor. Önceleri birbirimizi yadırgadık, bahane bulduk niye öyle ki dedik ama sonra...kurs bu beklentimizi de karşıladı. Bizden büyük olan teyzelerin tecrübelerinden faydalandık, onlardan bilgi sahibi olduk. Onların bizi yönlendirmesi davranışlarımızda daha dikkatli ve titiz olmamızı sağladı. Bazan biz onlar gibi olduk, bazan da onlar bizim gibi olduk. Birbirimizle hep empati kurduk yani.” (KK40)

4.2.7.3. Hoşgörü

Birçok katılımcı kursa geldikten sonra ahlaki değerler bakımından insanlarla iletişimlerinde daha hoşgörülü olduklarını, karşısındaki insanı anlamaya çalıştıklarını, onlara daha toleranslı davrandıklarını söylemişlerdir. Bu değerın kendilerinde davranışa dönüşmesinden memnuniyetlerini dile getirerek beklentilerini vurgulamışlardır.

“Kurs bende hoşgörü değeri oluşturdu. Etrafımdakilere daha anlayışlı, hoşgörülü davranmaya başladım. Hemen kızmıyorum, olabilir deyip hoş görmeye çalışıyorum.” (KK15)

Bazı katılımcı öğrenciler ise ana-baba ve kayınvalide-kayınbaba gibi aile içi ilişkilerinde uyguladığı hoşgörülü davranışları şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Bizler annemize babamıza iyi davranıyoruz. Kayınvalidemizle sorunlarımız oluyordu. Ona da aynı şekilde davranmam gerektiğini kursta öğrendim. Ona da aynı şekilde davranmaya başladım. Daha hoşgörülü oldum ve böylelikle sorunlarım ortadan kalktı.” (KK4)

Bazı katılımcı öğrenciler ise bu değeri hadisler ışığında değerlendirmişlerdir:

“Her insanın fıtrata farklı, hepimiz birbirimizden farklıyız, değişik özelliklere sahibiz., herkesle anlaşmak mümkünmüş ben bunu kursta din derslerinde öğrendim. Yeter ki öğrendiklerimizi uygulayalım. Siyer dersimizde hadisleri öğrenmiştik. Orada peygamberimizin hoşgörüsünden bahsediyordu. Ben hoşgörüyle ilgili Peygamberimizin hadislerini dinledikten sonra herkesi daha anlayışla karşıladım. Ben bu sözleri kendime rehber edindim. Kendime Peygamberimizin yaptığı gibi herkese hoşgörülü davranalım dedim.” (KK14)

Bazı katılımcı öğrenciler hoşgörünün sağlanması ile de komşuluk ilişkilerinde meydana gelen olumsuzlukların ortadan kalkacağını dile getirmişlerdir.

“Kur’an kursuna gitmek ahlaki anlamda bana çok katkı sağladı. Komşuluk ilişkilerim de düzeldi. Yine din dersimizde öğrendiğimiz peygamberimizin komşu ile ilgili hadislerini kendimize ışık alıyoruz ve komşuluk ilişkilerimizi hoşgörü çerçevesinde götürüyoruz. Bizde bu değerler kursta beklenti halini aldı.” (KK10)

Bir katılımcı öğrenci yine sabır ve hoşgörü değerlerini hayatına kattıktan sonra eşiyile, çocuklarıyla iletişim konusundaki geldiği noktayı anlatmaktadır:

“Benim üç kız iki erkek çocuğum var onlara şefkatle davranıyorum, kızmadan, bağırmadan en önemlisi ise onlara hoşgörü ile davranmayı öğrendim. Eşimi de artık daha hoş görüyorum.” (KK1)

“Annemiz babamız ve eşlerimizin ailesi ile iletişim ve hoşgörü noktasında problemler yaşıyorduk, Kur’an kurslarında din derslerinde öğrendiğimiz hoşgörü değeri ile onlara karşı davranışlarımız değişti. Onları daha sık ziyaret etmeye, onlara daha hoşgörülü, anlayışlı davranmaya, onlarla daha olumlu ilişkiler kurmaya başladık.” (KK10)

4.2.7.4. Yardımlaşmak- Paylaşmak

Katılımcılar kursta hayatlarına kattıkları manevi değerlerden birinin de yardımlaşmak ve paylaşmak olduğunu söylemişlerdir. Kur’an kursları yardımlaşmak ve paylaşmak değerlerini din derslerinde yine Peygamberimizin hadisleri ve örneklerle katılımcılarına aktararak öğrenciler bilinçlendirilmiştir.

“İnsanlara yardım etmek zaten bizim için önemliydi, ama daha önemli olduğunu kursa gelince anladım. Derslerimizde hocamızın yardımlaşmak ve paylaşmak konusunda verdiği bilgileri dinleyince, bunları bize bir de hadislerle açıklayınca bizim için bu daha da önemli oldu. Dinimizin bu konuya ne kadar önem verdiğini anladık.” (KK1)

Yardımlaşma ve paylaşma açısından Kur’an kursları birlik ve beraberlik duygusunun en yoğun yaşandığı yerlerden biridir. Kurslarda yapılan yardımlaşma ve paylaşma faaliyetleriyle takım

ruhu ortaya çıkmakta, bu da öğrencilerin birlikte hareket ederek kaynaşmalarını sağlamaktadır.

“Kursta hepimiz birbirimize yardımcı olmaya çalışıyoruz günlük dersini veren arkadaş dersini veremeyen arkadaşımıza yardımcı olarak onun da dersini geçmesine yardımcı oluyor. Gerek Kur’an okumada gerekse sure ezberlemede birbirimize çok yardımcı oluyoruz” (KK19)

“İnsanlara karşı sorumluluk bilincimiz bu kursta gelişti. Öncelikle komşularla iletişimimiz gelişti. Bir yardıma ihtiyaçları olduğunda koşuyoruz. Çalışan komşumun çocuğunun bakıcısı hastalanmış gelmemişti, bir hafta komşumun çocuğuna baktım. Onun bana Allah razı olsun demesi yeter. Ama kursta bende bu bilinç oluşmasaydı belki de ilgilenmezdim. Kursun bana kattığı güzel değerlerden biri de bu.” (KK1)

“Çevresindeki insanları daha çok tanıyor ve onlardan daha çok haberdar oluyor insan kursa gidince. Mesela biz tayin dolayısıyla çok yer gezdik, bazan ramazanlarda hayır yapacak veya fitre verecek fakirleri bilemiyorduk. Ancak kursa gelince etrafta kim ihtiyaç sahibi kim yardıma muhtaç onlardan haberdar olabildim. Bu bilgiyi paylaşmak bile güzel bu bile bence yardımlaşmak. Benim beklentim de bu haberdar olmak.” (KK1)

“Kursa geleli misafire hürmetimiz ikramımız arttı. Bunun da bir sevabı olduğunu öğrendik, ikramın da bir paylaşma olduğunun bilincine vardık.” (KK10)

“Akrabalarımızın, dostlarımızın, arkadaşlarımızın dertlerine, sıkıntılarına ortak olmayı, elimizden gelen yardımı yapmamız gerektiğini daha iyi anladık, kavradık. Biz Kur’an kursumuz ve hocamızın sayesinde.” (KK5)

Burada olumlu bir davranışın pekiştirilmesi, var olan bir değerın herkes tarafından kabul edilerek farkındalığın arttırılması, dini boyutun ortaya konularak, birliktelik şuurunun oluşturulması, katılımcıların beklentilerinin karşılanmasıdır. Yardımlaşma ve paylaşma davranışı katılımcıların ailesiyle, komşularıyla ve yakın çevresiyle haberdar olmalarına imkân sağlamıştır. Yardımlaşma ve paylaşma katılımcıların çevrelerine karşı daha duyarlı ve bilinçli olmalarını sağlamıştır.

4.2.7.5. Sabır

Birçok kurs katılımcısı kursta sabırlı olmayı hem din derslerinde hocalarının sabır konusunu anlatmasıyla, hem de uygulamalı olarak öğrendiklerini söylemişlerdir. Örneğin Kur’an öğrenmek için gelen belli bir yaşın üzerindeki kadınların öğrenmeleri için büyük bir sabır ve özveriyi, hocalarıyla birlikte gerçekleştirdiklerine şahit olmuşlardır.

“Kur’an’da da zaten okuduk, görüyoruz, insanların her hallerine sabretmeyi, anlayışlı davranmayı öğrendik. Hani onu anlayarak alttan alıp bir de ona yardımcı olmayı öğrendim.” (KK25)

Başka bir katılımcı Hz. Peygamber’in hayatını okuduktan sonra Hz. Peygamberin sabrını öğrenmiş, bunun kendi hayatına yansımaları ve hayatına çeki düzen vermesini şöyle özetlemiştir:

“Peygamber Efendimizin hayatını okuyunca, onun insan sevgisini, sabrını öğrendim. Bende kendime çeki düzen vererek daha bi sabırlı olmaya gayret ettim ve özen gösterdim.” (KK30) demiştir.

“Artık olaylara hemen tepki göstermiyorum, öncelikle sabır deyip bekliyorum. Sonra zaten her şey yoluna giriyor.” (KK1)

Bu ifadelerden de anlaşıldığı gibi sabır konusu insan ilişkilerinde önemli bir değer olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların çevreleriyle uyumlu bir şekilde hareket edebilmeleri ve aynı ortamı mutlu ve huzurlu bir şekilde paylaşabilmeleri için ortaya koydukları davranış biçimlerinin başında bir de sabır değeri gelmektedir. Katılımcılar bu beklentilerini kursta karşıladıklarını ifade etmişlerdir.

4.2.7.6. Sakinlik- Öfke kontrolü

Kurs katılımcılarının birçoğu Kur’an kursuna başlamadan önce öfkelerini kontrol edemediklerini, çabuk sinirlendiklerini, agresif bir kişiliğe sahip olduklarını ifade etmişlerdir. Kursa devam ettikten sonra bu davranışlarının değiştiğini, kendilerinin daha sakin olduklarını, olaylara öfkelenmeden yaklaştıklarını, sağlıklı düşünebilme yetilerinin geliştiğini söylemişlerdir. Kursun kendilerine bu olumlu davranışa katkı sağladığını belirtmişlerdir.

“Kursa gelmeden önce, çabuk sinirleniyordum. Davranışlarım daha fevriydi. Herkese her şeye aşırı öfkeliydim. Şimdi olumsuz olayları daha anlayışla karşılıyorum, hemen sinirlenmiyorum. Kur’an okudukça, hocayı dinledikçe bana bir genişlik geldi. Her şeye sağduyuyla yaklaşıyorum.” (KK15)

“Kursa gelmeden önce daha alıngandım, her şeye çabuk kırılıyor küsüyordum, yıllarca küs kalabiliyordum, konuşmak istemiyordum ama din dersimizde öğrendim ki peygamberimiz üç günden fazla küs kalmamaya özen gösteriyor, kimseye kin güdülmemesini tavsiye ediyormuş bu beni derinden etkiledi. Kur’an öğrenmek, Peygamber Efendimizin hayatından bir şeyler öğrenmek beni daha yumuşak, daha mülayim, daha anlayışlı yaptı.” (KK23)

“İnsanlarla iletişimim daha güzel oldu. Etrafımdaki insanlara daha anlayışlı, daha hoşgörülü davranmayı öğrendim. Karşımdaki kişilerin yaptıkları hataları tatlı dille, güzellikle, dini örneklerle, iyi kötü etrafıma da onları göstermeye çalıştım.” (KK4)

Bu gibi ifadelerle Kur’an kursunun kendilerine güzel davranışlar kazandırdığını söyleyen katılımcılar, bu davranışların kendileri ve toplum için ne kadar önemli olduğunu da vurgulamışlardır. Kurs katılımcıları öfke kontrolünün sağlanmasıyla ailelerini, çevrelerini daha iyi anladıklarını, önyargıdan uzaklaşarak insan ilişkilerinde düzelme olduğunu ve sosyal hayatlarına katkı sağladıklarını ifade etmişlerdir.

4.2.7.7. Dedikodudan vazgeçmek

Kur’an kurslarında, öğrencilere dedikodu etmenin hoş bir davranış olmadığı bu davranışın dinimiz tarafından da kabul edilmediği, birçok kötülüğün dedikodu ile meydana geldiği dini

bilgilerle verilmektedir. Kurslarda öğrenciler bu konuda bilinçlendirdiklerini dile getirilmişlerdir. Bu bilinç oluşturulduktan sonra, öğrenciler bunu olumlu bir davranış olarak yaşamlarına aktararak bu yöndeki beklentilerini ifade etmektedirler:

“Dedikodunun günah olduğunu duyuyordum, biliyordum ama kursa geldikten sonra daha bir iyi anladım.” (KK19)

“Dedikoduyu yapıyorduk ama bunun kul hakkı olduğunu bilmiyordum. Hocamız din dersimizde bunu bize anlattı, artık yapana da engel oluyorum.” (KK15)

“Bir komşuyla oturduğumuzda mutlaka diğerinin dedikodusunu ister istemez yapardık. Ama kursa gittikten sonra peygamberimizi anlattık, eşlerinden bahseder olduk., sahabe hayatlarını anlatarak bu davranışımızı değiştirdik.” (KK19)

“Günlük hayatımızda bilerek ya da bilmeyerek yaptığımız bu davranışın insan ilişkilerinde ortaya çıkardığı olumsuzluklara Kur’an kurslarındaki eğitimlerimiz sayesinde farkındalık sağladık.” (KK16)

“Dedikoduyu insan olarak hepimiz yapıyoruz, bunun hem kötü bir davranış hem de bunun kul hakkı olduğunu fark ettim. Şimdi dedikodu yapmamaya dikkat ediyorum.” (KK10)

Kur’an kursu katılımcısının kurstan bir başka beklentisi ise; farkına vararak veya varmadan yaptıkları dedikodu alışkanlıkları ve bundan vazgeçmek istemeleridir. Kur’an kursuna gelen öğrenci bu olumsuz davranış karşısında öğrendiği bilgilerle bilinçlenmiş, bunun hoş bir davranış olmadığını, insan ilişkilerini zedelediğini, kişiye zarar verdiğini, İslami değerlerle bağdaşmadığını öğrenmiştir. Bu anlamda kursta katılımcılara bu davranış karşısında farklı alternatifler sunulurken, peygamber hayatlarından örnekler, sahabe hayatları ve velilerin hayatlarından örnekler verilerek öğrencilerin bu alışkanlıktan vazgeçme beklentileri karşılanmıştır. Dolayısıyla katılımcılar günlük ilişkilerinde bir düzelmeye farkına vardıklarını, sosyal yaşantılarına ise bu davranışın olumlu yansımaları olduğunu ifade etmektedirler.

4.2.7.8. Birlik ve Beraberliğin Pekiştirilmesi

Dini değerler, milli değerler ve manevi değerlerin Kur’an kursunda katılımcılar tarafından birlikte yaşanması birlik ve beraberliğin pekiştirilmesini sağlamıştır. Toplu olarak idrak edilen kandiller, ramazanlar, mukabeleler, hatimler, mevlitler, dini bayramlar öğrencilerin, İslam dininin manevi havasını bütün boyutlarıyla yaşamlarına imkân sağlamaktadır. Bununla birlikte kurslarda yapılan cuma sohbetleri gibi dini özel günler, hasta ziyaretleri, yaşlı ziyaretleri, sevgi evleri ziyaretleri de katılımcıların birlik ve beraberlik beklentilerinin karşılanmasına katkı sağlamaktadır.

“İlk önce kandiller, mübarek günlerde ve gecelerde ibadetler yapıyoruz, sonra zaten ramazan ayı dolu dolu geçiyor. Ramazanlarda, mukabele okuyoruz, hatimler yapıyoruz. Kursta bazan iftarlar düzenliyoruz. Birlikte teravih kılıyoruz. Bu bizi dinimize ve birlikteliğimize karşı daha bir motive ediyor.” (KK15)

“Ramazan’da mukabele okuyoruz, hatimler dualıyoruz, birlikte mevlitler yapıyoruz, ölmüşlerimize gönderiyoruz, biz bundan çok mutlu oluyoruz.” (KK10).

“Çanakkale şehitleri haftasında şehitlerimizi andık, hatimler indirdik, o günleri hatırladık, hissettik. O günlerde onları anmak ve o günü düşünmek o ne bileyim ben Çanakkale şehitleriyle ilgili slaytları izlemek milli duygularımızı da dini duygularımızı daha fazlalaştırdı.” (KK10)

“Kandil günleri dualar yaptık, hatimler okuduk, yaşlı ziyaretleri, hasta ziyaretleri yaptık. Sınıfımızda ve çevremizde düğünleri olanlara, bebeği olanlara ziyaretlerde bulunduk.” (KK10)

“Kandiller, mübarek günlerde ve gecelerde güzel şeyler ibadetler yapıyoruz, ramazan ayımız dolu dolu geçiyor. Ramazan ayında hatimler okuyoruz, mukabele yapıyoruz, iftarlar veriyoruz, iftarlarımızda bütün arkadaşlar bir şeyler yapıyorlar, çok güzel oluyor, sonra toplu bir şekilde teravih namazı kılıyoruz çok güzel geçiyor.” (KK30)

“Kurs sayesinde dua günlerim, Yasin günlerim oldu, hatta piknik günlerimiz oldu, toplanıp kursla birlikte pikniğe gidiyoruz, bunlar bile bizim birbirimizle kaynaşmamızı, birlik ve beraberliğimizin, pekiştirilmesini sağladı. Evde tek başıma oturuyordum, kursa gelmesem bunları yapamazdım. Bunların hepsi kursumuzun ve hocalarımızın sayesinde oluyor, bizi bir arada tutuyor, dostluğumuzun birlikteliğimizin kalıcı olmasına katkıda bulunuyor. Kurs benim beklentimi fazlasıyla karşıladı.” (KK5)

Kurs katılımcılarının sorulara verdikleri cevaplardan da anlaşıldığı gibi dini, millî ve manevi değerlerin toplumumuzda canlı tutulması ve hala yaşanıyor olması oldukça önem arz etmektedir. Bu manevi değerlerin harmanlanarak katılımcılarla kutlanması toplumun birlikteliğine katkı sağlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında Kur’an kurslarının değerler konusunda önemli bir işlevi yerine getirerek katılımcılarının ve o çevrenin beklentilerini karşılayarak yerine getirdiği görülmektedir. Kur’an kursunda öğrencilerin birlikte yaptığı bu faaliyetler, öğrencilerin birlik ve beraberliklerini pekiştirmekte, öğrencileri manevi doyuma ulaştırarak, sosyal hayatlarına katkı sağlamaktadır. Birçok öğrenci Kur’an kurslarını yalnızca dini bilgilerin öğrenildiği bir yer değil, bunun yanında dini, milli, manevi değerlerimizin de öğretildiği, diğer sosyal faaliyetlerin de yapıldığı bir eğitim mekânı olarak görmektedir.

Öğrencilerin kurslarda Kur’an okumayı öğrenme ve dini bilgilerin yanında; dini, milli, manevi değerlerin ve manevi atmosferin yoğun olarak yaşandığı, bir yer olarak görmeleri onların orada bulunma isteklerini artırmıştır. Öğrencilerin hayata bakışları değişmiş, bu ortamdan mahrum olmamak için geldikten sonra kursa devam etme istekleri ve kurstan beklentileri artmıştır. Kursu gelmemeyi bir eksiklik olarak görmüşler, ancak kursa gelerek, bu yöndeki eksikliklerini ve beklentilerini fazlasıyla karşıladıklarını ifade etmişlerdir.¹⁵⁹

Sıdika Köseoğlu Kur’an kurslarının, kadınların din eğitiminde değerler eğitimi konusunu araştırdığı çalışmasında da görüldüğü gibi katılımcı öğrencilere, Kur’an kurslarında din eğitimi derslerinin yanı sıra; değerler eğitimi kavramına ilişkin algıların hissettirilmesi, dini, ahlaki ve

¹⁵⁹ Yardımcı, *Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur’an Kurslarının Rolü (Kırkkale Örneği)*, 71.

milli değerlerin, öğretilmesi, manevi değerlere sahip çıkılması, öğrencilerin kendilerini geliştirmesi konuları işlenmektedir.¹⁶⁰

Enes Çınar ise çalışmasında kurslarda sosyal faaliyetlerle, dini, milli ve manevi değerleri öğrenmek, ruhsal ve manevi sıkıntılara çare bulmak, gibi durumlarla yetişkin kadınların Kur'an kurslarını tercih ettiklerini söylemektedir.¹⁶¹

Emine Kartal yaptığı tez çalışmasında da bu konuyu vurgulamaktadır. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda Kur'an kursuna devam eden öğrencilerin Kur'an-ı Kerim ve din eğitimini almaya başladıktan sonra günlük yaşamlarında gözle görülür farklılıklar oluştuğu ve bu farklılığın öğrencilerin davranışlarını olumlu yönde etkilediği görülmüştür. Öğrencilerin düşünce ve yaşam tarzlarında değişikliğe gittiklerini, sabır ve şükür konularına daha fazla dikkat ettikleri ortaya konmuştur.¹⁶²

¹⁶⁰ Köseoğlu, *Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur'an Kursları Örneği*, 149.

¹⁶¹ Çınar, *İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği)*, 173-174.

¹⁶² Kartal, *Kur'an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği*, 39.

SONUÇ

Çalışmamız Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında bir alan araştırmasıdır. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarına devam eden 30 yaş ve üstü yetişkin kadın öğrenciler bu araştırmamızın konusudur. Çorum il merkezindeki Kur'an kurslarına devam eden katılımcı kadın öğrencilerin Kur'an kurslarını tercih sebepleri ve bu kurslardan beklentilerinin karşılanma durumları incelenmiştir.

Bu araştırmanın çalışma grubunu, Çorum İl Müftülüğüne bağlı il merkezinde bulunan İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarından seçilen 4 Kur'an kursu ve bu Kur'an kurslarına devam eden 40 kadın öğrenci oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini için Çorum il merkezinde en yoğun katılımcı kapasitesine sahip olan 4 Kur'an kursundan kartopu yöntemi esas alınarak seçilen yaşları 30-70 arasında değişen, toplam 40 bayan kurs öğrencisi belirlenmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşme ile Kur'an kurslarının yetişkin kadın öğrencilere sağladığı Kur'an-ı Kerim ve din eğitiminin katkılarının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın problemiyle ilgili veriler doğrultusunda hazırladığımız sorular aracılığıyla öğrencilerle yaptığımız "Odak Grup Görüşmesi" yöntemiyle toplanan veriler değerlendirilmiştir. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarının öğrencilerin tercih sebepleri ve beklentilerini karşılama durumu yapılan araştırma sonucunda elde edilen verilerden anlaşıldığı üzere katılımcıların kurslardan memnun olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan öğrencilerin kişisel bilgileri ve eğitim durumu incelendiğinde, 1'i okur yazar değil, 2'si okur yazar, 21'i ilkököl, 1'i ortaokul, 8'i düz lise, 2'si İman Hatip Lisesi, 4 ön lisans ve 1'inin ise üniversite mezunu olduğu tespit edilmiştir.

Katılımcıların ekonomik durumları incelendiğinde ise 32 öğrencinin ev hanımı olduğu tespit edilmiştir. Bu öğrencilerin çalışmadığı ancak eşlerinin emekli oldukları veya vefat eden eşlerinden kalan emekli aylıkları olduğu ve 8 katılımcının daha önce kamuda veya özel sektörde çalışıp emekli oldukları saptanmıştır. Kur'an kurslarında devam etme süreci açısından en az bir yıl, en fazla 6 yıl devam eden bayan öğrenciler bulunmaktadır. Bu bilgiler ışığında Kur'an kursuna devam eden öğrencilerin yaş, eğitim durumları ve kursa katılım süreleri açısından heterojen bir yapıya sahip oldukları gözlenmiştir. Bu anlamda kurs öğrencilerinin farklı değişkenlere sahip olmakla birlikte uyumlu bir birliktelik sağladıkları gözlemlenmiş ve bu farklılıklar bir avantaj olarak görülmüştür.

Kur'an'ı Kerim İslam dininin başlıca ana kaynağıdır. İslam dininde Kur'an'ı Kerime özel bir önem verilmiştir. Kur'an'ı Kerim'in lafzının ve manasının okutulması ve öğretilmesi bakımından Kur'an kursları önemli yer tutmaktadır. Kur'an kursları yaygın eğitim kurumu olarak öğrencilerinin toplumsal değişimlere uyumunu sağlamak ve beklentilerini karşılamak amaçlı Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından kurulmuş kurumlardır. Bu kurslara devam eden öğrencilerin büyük bir kısmını yetişkin kadın öğrenciler oluşturmaktadır. Günümüz

dünyasında toplumlar gelişim ve değişim sürecinden geçmektedir, din eğitimi de buna paralel olarak temel kurallar sabit kalmakla birlikte gelişim ve değişime uğramaktadır. Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları da bu değişimi fark edip bu doğrultuda öğrencilerin tercih sebeplerini ve beklentilerini karşılayacak düzenlemeler yapmaktadır. Kur'an kurslarında verilen eğitimin, öğrencilerin ruh sağlıklarında, dini yaşayış tarzlarında, günlük hayatlarında, aileleri ve çevreleri ile olan ilişkilerine yansımaları görülmüştür. Bu kurslarda sadece Kur'an'ı Kerim öğretiminin ve dini eğitimin yeterli olmadığını, bununla birlikte öğrencilerin; sosyal, psikolojik ve manevi ihtiyaçlarının da giderilmesi gerektiği konusunda farkındalık yaratmak amaçlanmaktadır. Din eğitimi sürecinde bu kursların öğrencileri tarafından, kaliteli insan ilişkilerinin kurulduğu ve devam ettirildiği yerler olarak düşünüldüğü de görülmektedir.

Bu anlamda öğrencilerin Kur'an kurslarını tercih sebepleri şu şekilde sıralanmıştır:

- Kursun eve yakın olması ve DİB'e ait olması
- Kur'an eğitimi ve din eğitimi almak
- Çocuklukta yarım kalan dini eğitimi tamamlamak
- Çevrenin teşvikiyle gelmek
- Kaliteli zaman geçirmek
- Psikolojik olarak rahatlamak

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları, DİB tarafından genellikle yurdumuzda bütün illerde ve her mahallede açılmasıyla yetişkin kadınların tercih sebebi olmuştur. Din eğitimi eksiği olan veya çocukluğunda din eğitimi almamış ya da alamamış kadınlar, vakit buldukça veya kendileri için uygun zamanlarda bu kurslara gelerek Kur'an öğrenme ve din eğitimi eksikliklerini tamamlamaktadırlar. Her yaştan ve her düzeyden yetişkin kadınların tercih ettiği bu kurslar katılımcılarının ikamet ettikleri konutlara yakınlığı dolayısıyla ilk tercih sebepleri olmuştur. Bu kursların öğrenci profili genellikle belli yaşın üzerindeki kadınlardan oluşmaktadır. Dolayısıyla kursların yakınlığı öğrencilerin tercih sebepleri için oldukça önem arz etmektedir.

Katılımcıların Kur'an kursunu tercih sebeplerinin başında Kur'an'ı Kerimi okumayı öğrenmek ve Kur'an'ın anlamını biraz olsun anlamak gelmektedir. Kur'an'ı Kerim'i öğrenirken tecvitli okuyuşa da önem vererek güzel ve hatasız bir okuyuşa sahip olmayı istemektedirler. Bunun yanında namazlarını eda ederken surelerini düzgün okuyabilecek kadar dahi olsa sure ezberlemek veya ezberlerindeki surelerin hatalarını düzeltmek ya da biraz daha ezber yapmak amaçlı kursları tercih ettikleri görülmüştür.

Daha sonra din eğitimi almak yine öğrencilerin tercih sebepleri arasında öncelikli sıradadır. Kurs katılımcısı öğrenciler İslam dini konusundaki yanlış bilgilerini düzeltmek ve bilmedikleri dini konularda bilgi edinmek, bununla birlikte ibadetlerini daha doğru ve düzgün yaparak, Allah'a iyi bir kul olmak, Allah'ın emir ve yasaklarına riayet ederek yaşamak, güzel bir hayat sürmek amaçlı kursları tercih ettikleri görülmüştür.

Peygamberimizin siretini öğrenmek, hadislerini öğrenmek ve peygamberimizin sünnetini öğrenip, yaşantılarına katarak, sünnete uygun bir yaşam biçimi sürmek yine katılımcıların kursları tercih sebepleri arasında yer almaktadır.

Kurs katılımcılarının çevrelerinin teşvikiyle kursları tercih ettikleri de yapılan araştırmada görülmüştür. Akraba, eş, dost ve arkadaş teşvikiyle veya özentisi ile kursları tercih ettikleri tespit edilmiştir.

Bazı katılımcılar ise artık çocuklarını büyütmüş, belli bir yaşın üzerine gelmiş evde boş vakit geçirmektense yeni ve farklı bir arkadaş ortamı oluşturabiliriz, daha kaliteli zaman geçirebiliriz düşüncesiyle kursları tercih ettikleri, sorulara verdikleri yanıtlardan anlaşılmaktadır. Kurslar, bu katılımcı kitlesine bakıldığında, her yaşta katılımcı yelpazesine hizmet veren, sosyal ve kültürel faaliyetler sunan, din ve değerler eğitimi verilen mekanlar olarak düşünülmüştür. Bu nedenle katılımcılar için değerlendirilmesi gereken mutlu ve huzurlu bir ortam olduğundan tercih edildiği görülmüştür.

Kur'an kursları bazı katılımcılar için ise psikolojik rahatlama merkezi olarak görülmektedir. Kur'an kursunun katılımcıların üzüntülü zamanlarında üzüntülerini yok edecek, sıkıntılarını hafifletecek, dertlerini paylaşarak, onlara bir çözüm sunabilecek, problemlerini ortadan kaldıracak, bir uzmandan yardım alabilecek bir yer özelliği düşüncesi taşıdıkları için, kursu bir terapi merkezi olarak görmeleri düşüncesiyle tercih ettiklerini söylemişlerdir. Kur'an kursunun onlar için yaşam kaynağı olarak düşündüklerini Kur'an kursuna gidebilme sevinciyle, hayatla bir bağlantı kurabileceklerini ve kursun onlar için bir yaşama sevinci olduğunu düşünmeleri nedeniyle tercih ettiklerini dile getirmişlerdir.

Bu öğrencilerin kursları sorunlarına çözüm bulmak amaçlı tercih ettikleri gözlenmiştir. Psikolojik sorun yaşayan veya aileleriyle sorunları olan katılımcılar sorunlarına bir çözüm bulmak veya rahatlama amaçlı kursları tercih etmişlerdir. Bazı katılımcılar ise yaşadıkları sorunları manevi destekle ve kurs hocalarının yardımıyla aşacaklarına inandıklarından kursları tercih ettikleri görülmektedir.

Kurs katılımcılarının beklentilerini karşılama durumu ise yedi temada değerlendirilmiştir:

- Kur'an'ı Kerim öğrenme beklentisi
- Din eğitimi beklentisi
- Aile ve yakın çevre ilişkilerine katkı beklentisi
- Boş vakitleri değerlendirme beklentisi
- Sosyalleşme beklentisi
- Psikolojik rahatlama beklentisi
- Manevi değerler ile ilgili beklentiler

Kur'an kursu katılımcıları kurstan beklentileri arasında ilk olarak dile getirdikleri faktör, Kur'an-ı Kerim'i öğrenme, tecvit öğrenme, güzel ve düzgün bir şekilde Kur'an-ı Kerimi

okuyabilme, okuyuşlarını iletme, ezber yapma ve ezberlerine ilave ezberler katabilme vardır. Kurs katılımcıları kursa gelerek bu eksikliklerini tamamlayarak beklentilerini karşıladıklarını dile getirmişlerdir.

İkinci olarak katılımcıların kurslardan beklentileri; dini bilgilerdeki eksikliklerini gidermek, yanlış bilinen dini bilgilerin düzeltilmesi, dini ibadetleri eksiksiz öğrenme veya yanlış yapılan ibadetlerin doğrusunu öğrenmek olmuştur. Kur'an'ın emir ve yasaklarından, Hz. Peygamberin hayatını öğrendikten sonra örnek aldıkları davranışları yaşamlarında uygulamaya çalışmışlardır.

Katılımcılar, öğrendikleri bilgileri ve davranışları eşleri, çocukları ve yakın çevreleri ile paylaşarak onların din eğitimlerine veya bilgilenmelerine katkıda bulunmuşlardır. Bu durumun, aile hayatlarında, aile içi ilişkilerinde gözle görülür değişiklik meydana getirmiş, eşlerin ve çocukların birbirlerine daha saygılı davranmaya başladıklarını, Kur'an'a ve dine saygılarının arttığını, Kur'an kursuna gitmeleri için ailelerinden destek gördüklerini söylemişlerdir. Evde anlayış ve hoşgörü hâkim olurken huzurun ve bereketin arttığını vurgulamaktadırlar.

Bazı katılımcılar ise evde vakitlerini boş boş ve gereksiz şeylerle geçirdiklerini söyleyerek vakitlerini değerlendirmek beklentisiyle kursa katıldıklarını ve bu beklentilerini ise gerek sosyal bir ortam oluşturarak gerekse dini bilgilerle zenginleştirerek doldurduklarını ifade etmişlerdir.

Kurslarda psikolojik ve manevi rahatlama, huzur bulma merkezi olarak görülmesi, bu anlamda verilen cevapların, kurs katılımcılarının beklentilerine olumlu katkı sağladığı saptanmıştır. Bazı katılımcılar Kur'an kurslarının ruhsal dünyalarını rahatlatma beklentilerini anlatırken, Kur'an kursunun, oluşturduğu sosyal ortamın ve heterojen yapının kurs ortamında oluşan bu atmosferin onları dinlendirdiğini, Kur'an okumanın ise kendilerini rahatlattığını, manevi bir boşluktan çıkardığını hayata daha farklı bir bakış açısı kazandırdığını, kullandıkları psikiyatri ilaçlarını dahi bıraktıklarını söylemişlerdir.

Kur'an kursları öğrencilerinin dini ve manevi değerlerdeki beklentilerini ön plana çıkarmıştır. Katılımcılardan alınan cevaplar doğrultusunda, öfke kontrolü, sakinleşme, sabır, hoşgörü, paylaşmak, yardımlaşmak, merhamet ve dedikodu yapmamak gibi değerlere vurgu yapılarak, kursun kendilerine dini ve manevi değerleri tekrar hatırlattığını, bu değerleri öğrettiğini veya yaşatarak beklentilerine katkı sağladığını vurgulamışlardır.

Verilen cevaplar göstermiştir ki, kursa devam eden öğrencilerin din eğitimi almaya başladıktan sonra yaşantılarında ve davranışlarında olumlu yönde değişikliklerin olduğu vurgulanmaktadır. Özellikle günah- sevap kavramını daha iyi özümlediklerini etraflarındaki insanlarla ilişkilerinde daha bir dikkat ettiklerini ve kötü söz söylememeye, kul hakkına daha çok dikkat etmeye başladıklarını ve daha sakin olup, hoşgörülü, mantıklı, daha anlayışlı bir insan oldukları tespit edilmiştir. Dini yaşamdaki hassasiyetlerindeki artışın ise davranışlarını

olumlu yönde etkileyerek düşünce ve yaşam tarzlarında değişikliğe gittiklerini sabır ve şükür konularına daha fazla dikkat ettiklerini söyleyerek kendilerinde bir beklenti oluşturduklarını bunu da kursa devam ederek sağladıklarını ifade etmişlerdir.

Kur'an kursuna katılan katılımcılar, zekât ve sadakanın önemini kavradıktan sonra yaptıkları maddi, manevi sadakaların sıklığı ve niteliğinde artışın olduğunu, zekât verme konusunda daha da bilinçlendiklerini ifade ederek yardımlaşmanın gerekliliğini, bu davranışların toplumsal ilişkiler açısından da ne kadar önemli olduğunu altını çizmişlerdir.

Bu gibi ifadelerle Kur'an kurslarından değerler beklentilerinin kazandırılması fonksiyonunu vurgulayan öğrenciler, ifadelerinde eşleri, çocukları, arkadaşları ve yakın çevreleri ile iletişimlerini dile getirmiş, öfke kontrolünün sağlanması ile onları daha iyi anlama, önyargıdan uzaklaşma durumlarının ortaya çıktığını bildirmişlerdir. Böylece kursun insan ilişkilerinde bir düzelme ve öğrencilerin beklentilerine olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir.

Kur'an kursuna gelmeden önce bazı manevi değerleri bilseler bile uygulamada sıkıntı çeken katılımcılar, kursa geldikten sonra özellikle de Hz. Peygamber'in hayatını okuyup öğrenmişler bunu kendi hayatlarına yansıtılmışlardır. Hz. Peygamberin sabrını, iyi niyetini, güzel davranışlarını örnek alarak kendilerine biraz daha çeki düzen verdiklerini, hal ve hareketlerine daha çok dikkat ettiklerini bunu beklenti haline dönüştürdüklerini söylemişlerdir. Öğrenciler bu yöndeki beklentilerini fazlasıyla karşıladıklarını vurgulamaktadırlar.

Bunun sonucunda Kur'an kursuna devam eden katılımcıların kendi söylemlerinden hareketle Kur'an ve din eğitimi aldıktan sonra ruhlarındaki manevi açlığı giderdikleri, daha huzurlu ve sakin oldukları tespit edilmiştir. Bu huzurun verdiği sakinliğin ötesinde hem bireysel hem de aile hayatlarında büyük değişikliklerin olduğunu ve kurstan beklentilerini karşıladıkları yapılan mülakat sonucunda gözlemlenmiştir.

Kur'an kursları, öğrenci profili açısından yaş, eğitim, sosyo-ekonomik seviye bakımından farklı özelliklere sahiptir. Bununla birlikte Kur'an kurslarında değer algıları yüksek öğrenciler yetiştirilerek onların toplumsal hayatta daha etkin olmaları sağlanmaktadır. Öğrencilerin benimsediği dini tutum ve davranışlar, Kur'an kurslarında sunulan dini, milli- manevi ve kültürel içerikleri barındıran aktiviteler, öğrencilerin tercih sebeplerini ve beklentilerini karşılamıştır.

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursları kursa devam eden öğrencilere sadece din eğitimi alanında değil, birçok alanda hizmet verilmesi ve diğer kurumlarla ortak çalışarak onların da bu öğrenci kitlesine hizmet vermelerine imkân sağlanması, öğrencilerin çok yönlü bir eğitim sürecinden geçtiklerini ortaya koymaktadır.

İhtiyaç Odaklı Kur'an kursu öğrencilerinin birçoğu Kur'an kurslarına devam ettiklerinden dolayı memnuniyetlerini dile getirmişler ve beklentilerinin üstünde bir eğitim-öğretim sürecinden geçtiklerini ifade etmişlerdir. Bu bağlamda öğrenciler Kur'an kurslarının devam

etmesi gerektiği ve bu devamlılık sağlanırsa kendilerinin de büyük bir memnuniyetle kurslara katılım sağlayacaklarını vurgulamışlardır. Kurslara sadece Kur'an-ı okuyup öğrenmek ya da namaz sureleri ezberlemek amacıyla katılım gösteren öğrenciler, Kur'an kurslarında verilen eğitim sonucunda siyer, ibadet, itikat, ahlak ve bunların yanı sıra dini değerlerin ve aktivitelerin sunulmasıyla beklentilerini olabildiğince karşıladıklarını da ifade etmişlerdir.

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarından herkesin faydalanması ve daha fazla öğrenciye ulaşılarak hizmet götürülmesini isteyen öğrenciler, Kur'an kurslarının sayılarının artırılması ve Kur'an kursları ile kazanılan bilgi ve deneyimlerin; eğitimlerin ve dini değerlerin herkese ulaştırılması gerektiğinin altını çizmişlerdir.

Kur'an kursları kadınların dini bilgileri elde edebilecekleri, zamanlarını kaliteli bir şekilde geçirebilecekleri en önemli yaygın eğitim kurumu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kur'an kurslarının yükledikleri bu görev itibarıyla sayılarının artırılması ve bu anlamda daha fazla kadına ulaşarak hizmet vermeleri; kadınların eğitilmiş ve donanımlı bir anne, bir eş olarak ailesine ve yakın çevresine yapacağı katkılar bakımından önem arz etmektedir. Kur'an kurslarının çok yönlü eğitim veren yaygın eğitim kurumları olması, geniş bir kadın kitlesine hitap etmesi ve bu kitlenin din eğitimi açısından faydalandığı en önemli kurumlardan biri olması, aynı zamanda öğrencilerin tercih sebepleri olması ve beklentilerinin karşılanması bu kurumlar aracılığıyla gerçekleşmesi nedeniyle Kur'an kurslarının toplumdaki değişim ve gelişim açısından da sahip olduğu konumu ortaya koymaktadır. Bu değişim ve gelişim bakımından öğrencilere kişisel gelişim eğitimleri, aile danışmanlığı gibi önemli konularda düzenli olarak haftada en az bir gün uzman kişiler tarafından konferanslar veya eğitimler verilmelidir.

İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarının öğrenci görüşleri sonucunda öğrencilerde, dinin inanç ve ahlâk boyutunun yanı sıra özellikle ibadet boyutunda değişim ve önemli ölçüde gelişim yaşadıklarını gözlemlenmiştir. Bununla birlikte Kur'an kurslarına devam eden yetişkin öğrencilerin psikolojik desteğine ihtiyaç duyduğu görülmüştür. Öğrencilerin bu yöndeki ihtiyaçlarının giderilmesi için Psikolojik Danışma ve Rehberlik uzmanlarının veya Dini Rehberlik Bürosu çalışanlarının kursları düzenli olarak ziyaret etmelerinin, öğrencilerin yararına olacağı düşüncesi desteklenmektedir.

Bu çalışma DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Program Geliştirme Daire Başkanlığının İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programlarının geliştirilmesi için de önemli bir veri niteliğindedir. Bu bağlamda müfredat programlarının, ortaya çıkan öğrencilerin tercihleri ve beklentileri doğrultusunda geliştirilmesi ve güncellenmesine katkı sağlanması umut edilmektedir. Kurs öğrencileri, öğrencilerin beklentilerini Kur'an-ı Kerim, Hz. Peygamber'in hayatı ve hadislerinden ve dini değerlerden yola çıkarak çözmeye çalışmaktadır. Ancak bazı konuların uzmanlık alanı gerektirdiği durumlar bulunmaktadır. Hatta bazı beklentilerin karşılanması için öğrencilere profesyonel destek verilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır. Bu anlamda DİB öğrencilere uzman desteğiyle daha çok katkı sağlamalıdır.

Kur'an kurslarında zaman zaman öğrencilerin beklentilerinin karşılanması bakımından bazı konularda, konunun uzmanları tarafından destekleme ve bilgilendirme programları düzenlenmelidir. Bu gibi programlar kurslarda yaklaşık yılda bir kez yapılmakta, ancak bu eğitimlerin daha sık yapılabilmesi, örneğin; bu programların, öğrencilerin beklentilerini karşılayacak şekilde konuları çeşitlendirilerek daha sık olacak şekilde sayıları artırılmalıdır. Bireysel ihtiyaçlar dahilinde Sağlık Bakanlığına bağlı birimler tarafından yapılacak olan kanser tarama testleri, sağlıklı yaşam ve sağlıklı beslenme gibi eğitimlerin verilmesinin toplum yararına olacağı düşünülmektedir.

Sosyal hizmetler çerçevesinde korunmaya muhtaç kadınlar, aileler ve çocuklar için yapılacak yardım ve destek faaliyetleri sunulabilir. Emniyet Müdürlüğü tarafından trafik kuralları konulu bilgilendirme, AFAD iş birliği çerçevesinde doğal afetler konularında bilgilendirme, Kızılay iş birliği içerisinde kan bağıışı ve organ bağıışının önemi ve anlamı ile ilgili bilgilendirmeler yapılabilir. Yukarıda da belirttiğimiz gibi bu eğitimler ya yılda bir kez veya daha seyrek yapılmaktadır. Bu eğitimlerin daha sık yapılarak öğrencilerin bilinçlendirilmesiyle sağlıklı ve bilinçli toplum oluşturulabileceği kanaatindeyiz.

Kur'an kurslarında öğrencilerin, yaş, bilgi ve deneyim bakımından heterojen bir yapıda olduğu görülmektedir. Öğrenciler bu farklılıklardan olumlu anlamda etkilenmiş, kurstan beklentilerini karşılamış ve katılımcıların bunu kurs ortamında fırsata çevirdikleri gözlenmiştir. Kurslarda yaş, bilgi ve deneyim açısından farklılıklar, karşılıklı bilgi paylaşımı ve birbirini tamamlama noktasında bir avantaj durumunu ortaya çıkarmıştır. Ancak bazı durumlarda bu heterojen durum dezavantaja dönüşebilmektedir. Kursa, Kur'an okumayı biraz da olsa bilerek gelen öğrenciyle, hiç bilmeden gelen öğrenci gibi veya anlatılanı hemen anlayıp algılayan veya defalarca anlatıldığında anlayabilen öğrencilerin bir arada bulunması öğrenciler arasında huzursuzluk yaratabilmektedir. Müfredat programı işlenirken bazı öğrencilere müfredattaki konular oldukça basit kalmakta, daha detaylı anlatılmasını istenmektedirler, ancak diğer öğrenciler anlatılanı kavramakta zorlanmaktadırlar. Bazan da yaş farklılıkları bu gibi durumlarda doğrudan ilişkili olmaktadır. Dolayısıyla sınıftaki her öğrenciyle öğreticinin birebir ilgilenmesi gerekmektedir. Bu da çeşitli zorluklara sebep olmakta, vakit açısından problem yaratabilmektedir. Kur'an kurslarında imkanlar dahilinde öğrencilerin her yaş ve eğitim seviyelerine uygun sınıf açılmasının öğrencilerin yararına olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akyüz, İsmail. "Kur'an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmelerine Yönelik Değerlendirme ve Çözüm Önerileri". *Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur'an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar*. ed. Abdullah İnce. 107-125. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Baskı, 2019.

Altaş, Nurullah – Arıcı, İsmail. "Din Eğitiminin Bilimselleşme Süreci". *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü – Nurullah Altaş. Ensar Yayınevi, 7. Baskı, 2017.

Aslan, Ömer "Kur'an Tilavetinde Tecvidin Gerekliği ve Lahn (Okuyuş Hataları)" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7 /1 (Haziran 2003), 357-372.

Aydın, Mehmet Zeki. *Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İncelemesi*. Nobel Yayınları, 2003.

Aydın, Muhammed Şevki. *Bir Din eğitimi Kurumu Olarak Kur'an Kursu*. Ankara: D.İ.B. Yayınları, 1. Baskı, 2008.

Ayhan, Halis. *Din Eğitimi ve Öğretim*. DİB Yayınları, 1985.

Ayhan, Halis. *Eğitime Giriş ve İslamiyet'in Eğitime Getirdiği Değerler*. Damla Yayınevi, 1982.

Ayhan, Halis. *Türkiye'de Din Eğitimi*. İstanbul: İfav Yayınları, 1999.

Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi, 10. Baskı, 2013.

Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Pegem Akademi, 12. Baskı, 2016.

Baltacı, Ali. "Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?". *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)* 5/2 (Kasım 2019), 368-388.

Baltacı, Cahit. "Türk Eğitim Sisteminde Kur'an Kurslarının Yeri". *Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik*. ed. Komisyon. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2000.

Barutçugil, İsmet. *Eğitim Becerilerinin Geliştirilmesi Eğiticinin Eğitimi*. Kariyer Yayıncılık, 2002.

Baycar, Abdulmuttalip. "Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmesinde Kur'an Kurslarının Katkıları" Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur'an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar. ed. Abdullah İnce, 85-101. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Baskı, 2019.

Bilgin, Beyza. Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi. Ankara: Yeni Çizgi Yayınları, 1995.

Buhârî, Cenâiz 92; Ebû Dâvut, Sünne 17; Tirmizî, Kader 5.

Buyrukçu, Ramazan. Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Öğretimi Verimliliği Üzerine Bir Araştırma. Isparta: Fakülte Kitabevi, 1. Baskı, 2001.

Buyrukçu, Ramazan. Kurumsal ve Değişim Boyutlarıyla Türkiye'de Mesleki Din Eğitimi. Isparta: Fakülte Kitabevi, 2007.

Canan, İbrahim. Hz. Peygamber'in Sünnetinde Terbiye. İzmir: Işık Akademi, 2012.

Çelebi, Ahmet. İslam'da Eğitim- Öğretim Tarihi. çev. Ali Yardım. İstanbul: Damla Yayınları, 1998.

Çınar, Enes. İhtiyaç Odaklı Kur'an Kurslarında Yetişkinlerin Eğitimi (Ankara Örneği). Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2018.

Çoştı, Yakup. Toplumsallaşma ve Dindarlık (Samsun Örneği). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı, 1. Baskı, 2011

Daştan, Mücahit. Kur'an'ın Anlaşılmasında ve Öğrenci Davranışlarının Şekillenmesinde Kur'an Kurslarının Rolü (Van Örneği). Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları (Yüzünden Okuyanlar İçin). Ankara, 2012.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları. Ankara, 2023. Erişim Adresi <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr>

Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Program Geliştirme Daire Başkanlığı, İhtiyaç Odaklı Öğretim Programları, Ankara 2019.

Diyanet İşleri Başkanlığı, Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü. , İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursları Öğretim Programları. Ankara, 2012.

Doğan, Recai. "1980'e Kadar Türkiye'de Din Öğretimi Program Anlayışları". *Din Öğretiminde Yeni Yöntem Arayışları Sempozyumu*. İstanbul: MEB Yayınları, 2005.

Duman, Ahmet. Yetişkinler Eğitimi. Ütopya Yayınları, 1999.

Durkheim, Emile. Dini Hayatın İlkel Biçimleri. çev. Fuat Aydın. İstanbul: Ataç Yayınları, 2005.

Ekici, Kamer Kübra. Kur'an Kursları Öğretim Programının Yetişkin Din Eğitimi Kapsamında Değerlendirilmesi (Osmaniye İli Örneği). Adana: Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2020

Geertz, Clifford. "Kültürel Bir sistem Olarak Din". Din Sosyolojisi. ed. Yasin Aktay, M. Emin Köktaş. çev. Yasin Aktay, 177-190. İstanbul: Vadi yayınları, 1998.

Gündüz, Turgay. İslam Gençlik ve Din Eğitimi. Bursa: Düşünce Kitabevi, 2002.

Hamidullah, Muhammed. İslam Peygamberi. çev. Mehmet Yazgan. İstanbul: Beyan Yayınları, 2004.

İşıkdoğan, Davut - Aktürk, Müberra. "Kur'an Kurslarının Kadınların Din Eğitime Katkısı (Diyarbakır Örneği)". Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 14/1 (Aralık 2012), 75-106.

İnce, Abdullah. "(Kur'an Kursu Öğreticisi Görüşlerine Göre) Kur'an Kurslarının Dini sosyalleşmeye Katkıları". Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Diyanet İlmî Dergisi 53/2 (Nisan 2017), 149-174

İnce, Abdullah. "Kur'an Kurslarındaki Dezavantajlı Kadınların Sosyalleşmesine Olumsuz Etki Eden Faktörler", Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur'an Kursları ve Dezavantajlı Kadınlar. ed. Abdullah İnce, /63-81. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Baskı, 2019.

İnce, Abdullah. "Kur'an Kurslarının Danışmanlık ve Rehberlik Fonksiyonu: Öğretici Görüşlerine Dayalı Sosyo Psikolojik Bir Analiz (Sakarya İli Örneği)", Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 19/35 (Haziran 2017), 121-149

İnce, Abdullah. Türkiye'de Yetişkin Kadınlara Yönelik Kur'an Kursları Politika ve Uygulama Önerileri. Seta, 2018. Erişim Adresi https://setav.org/assets/uploads/2018/08/254_YetiskinKadinlar.pdf

Karabulut, Fatma Melek. Gençlik ve Din Kur'an Kursu Öğrencilerinin Kişilik Gelişmesi zerine Bir Din Psikolojisi Araştırması (Kayseri/Develi Örneği). Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Kartal, Emine. Kur'an Kursundaki Yetişkin Din Eğitiminin Bireye ve Aile Yaşantısına Etkileri Kastamonu Örneği. Kastamonu: Kastamonu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Kazıcı, Ziya. "Bir Eğitim Kurumu Olarak Daru'l Kurra". Kur'an Kurslarında Eğitim Öğretim ve Verimlilik Sempozyumu. ed. Ziya Baltacı. vd. 30/ 35-39. İstanbul: İslami İlimler Araştırma Vakfı, 1. Baskı, 2000.

Kılavuz, M. Akif – Yılmaz, Hüseyin. "Örgün ve Yaygın Eğitimde Öğrenenlerin İhtiyaçları Doğrultusunda Din Eğitimi ve Öğretimi" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 18 /2 (2009), 137-138.

Kılavuz, M. Akif. "Dinî Yaşlanma Sürecinin Gelişime Etkileri" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 14 /2 (2005).

Kılavuz, M. Akif. "Emeklilik Döneminde Çalışma, Boş Zaman Ve Din Eğitimi" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 11 /1 (2002), 71-86.

Kılavuz, M. Akif. "Yetişkinlik ve Yaşlılık Döneminde Eğitim ve Din Eğitiminin Önemi" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2002).

Kılavuz, M. Akif. Yetişkinlik Dönemi Eğitimi ve Problemleri. Ensar Neşriyat, 2006.

Koç, Ahmet – Özkan, Esmâ. "Örgün Din Eğitimi Veren Kurumlarda Kur'an-ı Kerim'in Anlamının Öğretilmesi Üzerine Bir Araştırma" *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 5 /1 (Güz 2019), 187-232

Koç, Ahmet. "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi." *Din Eğitimi*. ed. Mustafa Köylü vd. 375-405. İstanbul: Ensar Neşriyat, 7. Baskı, 2014.

Koç, Ahmet. "Okul Çağı Çocuklarının Ailede Din Eğitimi" *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17 (2008), 178.

Koç, Sümeyye – Koç, Ahmet "Kur'an Kursu Öğreticilerinin Mesleki Doyum Düzeyleri" *Bingöl Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (Bahar 2020), 337-339.

Korkmaz, Mehmet. "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi ve Sorunları". Türkiye'de Din Eğitimi ve Sorunları. ed. Mustafa Köylü. 319-368. İstanbul: DEM Yayınları, 1. Baskı, 2018.

Korkmaz, Mehmet. "Kur'an Kurslarında Din Eğitimi". Din Eğitimi, ed. Recai Doğan ve Remziye Ege. 285-330. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Baskı, 2017.

Köseoğlu, Sıdıka, Kadın Yetişkinlerin Din Eğitiminde Değerler Eğitimi: Kur'an Kursları Örneği. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksel Lisans Tezi, 2018.

Köylü, Mustafa – Altaş, Nurullah. Dini Danışmanlık ve Din Hizmetler. Gündüz Yayıncılık, 2012.

Köylü, Mustafa. "Ailede Din Eğitimi". Din Eğitimi, ed. Mustafa Köylü – Nurullah Altaş. Ensar Neşriyat, 7. Baskı, 2017.

Köylü, Mustafa. "Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi". Gelişimsel Basamaklara Göre Din Eğitimi. ed. Mustafa Köylü vd. Nobel Yayınları, 1. Basım, 2010.

Köylü, Mustafa. Yetişkin Din Eğitiminin Teorik Temelleri. Etüt Yayınları, 2000.

Köylü, Mustafa. Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi. DEM Yayınları, 2004.

Kur'an-ı Kerim ve Açıklamalı Meali. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.

Lokmanoğlu, Ayşe Şentepe. "Kur'an Kurslarının Dezavantajlı Kadınlara Psikolojik ve Manevî Açından Katkıları". Sosyo-Psikolojik Boyutuyla Kur'an Kursları ve Dezavantajlı kadınlar. ed. Abdullah İnce. 107-125. Ankara: İlahiyat Yayınları, 1. Baskı, 2019.

Mardin, Şerif. Din ve İdeoloji. Ankara: İletişim Yayınları, 1. Basım, 1982.

Nazıroğlu, Bayramali – Vahapoğlu, Vahap "Halkın Kur'an Kurslarına Yönelik Tutumları Üzerine Betimsel Bir Araştırma, Of Örneği" *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2015).

Okumuşlar, Muhittin – Genç, Fatih. "Din Eğitiminin Bilimselleşmesi/Neliği". Din Eğitimi, ed. Recai Doğan ve Remziye Ege. 50-75. Ankara: Grafiker Yayınları, 5. Baskı, 2017.

Öcal, Mustafa. Osmanlıdan Günümüze Türkiye'de Din Eğitimi. Bursa: Düşünce Kitabevi, 2011.

Özkan, Feyza Nur Alparslan. "Bir Sosyalleşme Aracı Olarak Kuran Kursları" Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2/1 (Haziran 2017), 65-82.

Punch, F Keith. Sosyal Araştırmalara Giriş; Nicel ve Nitel Yaklaşımlar. çev: Dursun Bayrak, H. Bader Arslan, Zeynep A. Ankara: Siyasal Kitapevi, 2014.

Semiz, Hatice. Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi. Rize: Rize Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2011.

Süngü, Safiye. Kur'an Kurslarında Yetişkin Kadınların Din Eğitimi. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2021.

Taş, Kemalettin. "Sosyolojik Din Tanımları". Din Sosyolojisi El Kitabı, ed. Niyazi Akyüz vd. 37-42. Ankara: Grafiker Yayınları, 2018.

Tosun, Cemal. Din Eğitimi Bilimine Giriş. Ankara: Pegem Akademi Yayınları, 2017.

Türkiye Diyanet Vakfı(TDV). İslam Ansiklopedisi. Ankara, 26. Cilt, 2002.

Uzuner, Aybala Tuğba. Kız Kur'an Kursları Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım (Zeynel Abidin Kız Kur'an Kursu Örneği). Kayseri: Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.

Yardımcı, Serap. *Kadınların Dini Sosyalleşme Sürecinde Kur'an Kurslarının Rolü (Kırıkkale Örneği)*. Çorum: Hitit Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi 2022.

Yıldırım, Ali vd. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2008.

Yıldırım, Ali. "Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri ve Eğitim Araştırmalarındaki Yeri ve Önemi". Eğitim ve Bilim, 23/112 (Ekim 1999), 7-17.

Yılmaz, Hüseyin. Camilerin Eğitim Fonksiyonu. İstanbul: Dem Yayınları, 2013.

Zengin, Hatice. Öğrenci ve Öğreticilerine Göre Kuran Kurslarının Amaçlarını Gerçekleştirme Düzeyi: Sakarya Örneği. Sakarya: Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Zengin, Zeki Salih. "Ailede Din Eğitimi". Din Eğitimi, ed. Mustafa Köylü - Nurullah Altaş. Gündüz Yayıncılık, 2012.

EKLER

Ek 1. Görüşme Formu

1. Bölüm: Kişisel Bilgiler

1. Yaşınız:

18-25 ()

26-35 ()

36-45 ()

46 ve üstü ()

2. Medeni durumunuz:

Bekar ()

Evli ()

Dul/boşanmış ()

3. En son mezun olduğunuz okul:

Okur-yazar değil ()

Okur-yazar ()

İlkokul ()

Ortaokul ()

Lise ()

Üniversite (lisans) ()

Lisansüstü ()

2. Bölüm: Görüşme Formu Soruları

1. Kur'an kursuna gelmeden önce din eğitimi aldınız mı? Aldıysanız nerede, ne zaman ve nasıl bir eğitim aldınız? Kısaca açıklayınız?

2. Kur'an kursunu tercih etme sebebiniz nedir? Kısaca açıklayınız?

3. Kur'an kursuna kayıt yaptırırken saatleri sizin için uygun mudur, yoksa tercih ettiğiniz başka zaman dilimi var mıdır?

4. Kursta öğrendiğiniz dini bilgileri eşiniz ve çocuklarınız ile paylaşıyor musunuz?

5. Aldığınız derslerin yanı sıra başka hangi konuların işlenmesini isterdiniz?
6. Öğrenim gördüğünüz kursun fiziki şartları yeterli midir veya kursun nasıl olmasını isterdiniz?
7. Kur'an kursu beklentilerinizi karşıladı mı? Kısaca açıklar mısınız?
8. Kur'an kursundan başka beklentileriniz veya önerileriniz var mı varsa nelerdir?

Ek 2. Hitit Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulu Kararı

T.C.
HİTİT ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU

08/05/2023

Sayı : 2023-98

Konu: Başvuru Değerlendirme Sonucu

Sayın Doç. Dr. Ahmet KOÇ

Etik Kurulumuza yapmış olduğunuz başvurunuzla ilgili kurul kararımız ve ilgili bilgiler aşağıda yer almaktadır.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Mehmet KUTLU
Başkan

Başvuru Numarası	2023-012
Sorumlu Araştırmacı	Doç. Dr. Ahmet KOÇ
Araştırma Başlığı	İhtiyaç Odaklı Kur'an Kursu Öğrencilerinin Tercih Sebepleri ve Beklentileri
Toplantı Tarihi	03.05.2023
Karar Numarası	2023-05

- Araştırma başvurunuz etik açıdan uygun bulunmuştur.
- Araştırmaya Kurum İzni/İzinleri alındıktan sonra başlanması uygun bulunmuştur.
- Başvurunun, ekte belirtilen düzeltmelerin yapılması halinde tekrar değerlendirilmesine karar verilmiştir.*
- Araştırma projesi etik açıdan uygun olmadığından başvurunun reddine karar verilmiştir.

Ek 3. Çorum İl Müftülüğü Onayı

T.C.
ÇORUM VALİLİĞİ
İl Müftülüğü

10.05.2023

Sayı : E-48240781-219.99-3752330
Konu : Araştırma İzni

Sayın Fatma CANDEMİR

İlgi : a) Fatma CANDEMİR'in 04.05.2023 tarihli başvurusu.
b) Çorum Valiliğinin 09.05.2023 tarihli ve E-48240781-806.01.03-3743747 sayılı oluru.

İlgi (a)'da kayıtlı dilekçenizde belirtmiş olduğunuz Kur'an Kurslarında yapılacak tez araştırma talebinizin müftülüğümüzce uygun görüldüğüne dair ilgi (b)'de kayıtlı olur ekte gönderilmiştir. Bilgilerini rica ederim.

Muharrem BiÇER
İl Müftüsü

Ek: İlgi Olur. (1 Sayfa)

Ek 4. Katılımcılara Ait Kişisel Bilgiler

Katılımcı	Yaş	Medeni Durumunuz		En Son Mezun Olduğunuz Okul	
		Dul/Boşanmış	Evli	Okur-Yazar Değil	Okur-Yazar
K1	70	Dul	-	-	İlkokul
K2	42	-	Evli	-	Ön lisans
K3	52	-	Evli	-	İlkokul
K4	61	-	Evli	-	İlkokul
K5	44	-	Evli	-	İlkokul
K6	42	-	Evli	-	Lise
K7	41	-	Evli	-	Lise
K8	55	Dul	-	-	İlkokul
K9	63	-	Evli	-	İlkokul
K10	38	-	Evli	-	Lise
K11	51	-	Evli	-	Lise
K12	45	Dul	-	-	İlkokul
K13	51	-	Evli	-	Ortaokul
K14	61	-	Evli	-	İlkokul
K15	49	-	Evli	-	Ön lisans
K16	30	-	Evli	-	İlkokul
K17	45	-	Evli	-	İlkokul
K18	56	-	Evli	-	İlkokul
K19	48	-	Evli	-	İlkokul
K20	67	-	Evli	-	İlkokul
K21	49	-	Evli	-	İlkokul
K22	68	-	Evli	Değil	-
K23	55	-	Evli	-	İlkokul
K24	63	-	Evli	-	İlkokul
K25	63	-	Evli	-	Okur-Yazar
K26	38	-	Evli	-	Lise
K27	33	-	Evli	-	Lise
K28	34	-	Evli	-	Lise
K29	43	-	Evli	-	İlkokul
K30	35	-	Evli	-	Lise
K31	37	Dul	-	-	Üniversite
K32	45	-	Evli	-	Lise
K33	46	-	Evli	-	Lise
K34	70	-	Evli	-	Okur-Yazar
K35	65	-	Evli	-	İlkokul
K36	52	-	Evli	-	İlkokul
K37	38	-	Evli	-	Ön lisans
K38	41	-	Evli	-	Ön lisans
K39	55	Dul	-	-	İlkokul
K40	67	-	Evli	-	İlkokul

Ek 5. Katılımcılara Sorulan Sorular ve Alınan Cevaplar

Sıra	Soru	Cevap
1	Kur' an kursuna gelmeden önce din eğitimi aldınız mı? Aldıysanız nerede, ne zaman ve nasıl bir eğitim aldınız? Kısaca açıklar mısınız?	<ul style="list-style-type: none">• Hiç Din Eğitimi Almadım, Ailem Bu Konuda Bir şey Bilmiyordu• Bir Kursta Din Eğitimi Aldım• Ailede Ebeveynlerden Öğrendim
2	Kur' an kursunu tercih etme sebebiniz nedir? Kısaca açıklar mısınız?	<ul style="list-style-type: none">• Kur'an ve Din Eğitimi Hizmeti Almak• Dini ve Milli Manevi Değerleri Öğrenmek• Kaliteli Zaman Geçirmek
3	Kur' an kursuna kayıt yaptırırken saatleri sizin için uygun mudur, yoksa tercih ettiğiniz başka zaman dilimi var mıdır?	<ul style="list-style-type: none">• Uygundur• İkili Eğitim Verilmesi• İstedığımız Gün ve Saatleri Seçebilmemiz Bize Faydalı Olmakta
4	Kursta öğrendiğiniz dini bilgileri eşiniz ve çocuklarınız ile paylaşıyor musunuz?	<ul style="list-style-type: none">• Paylaşıyoruz• Ailede Sabır, Hoşgörü, Empati Kurmak, Merhamet, Sevgi, Saygı Artışı gözlemlendi• Ailede Dini Bilgilerin Seviyesi Arttı
5	Aldığınız derslerin yanı sıra başka hangi konuların işlenmesini isterdiniz?	<ul style="list-style-type: none">• İslam Tarihi Dersleri Olmalı• Değerler Eğitimi Dersleri Olmalı• Manevi Danışmanlık Dersleri Olmalı
6	Öğrenim gördüğünüz kursun fiziki şartları yeterli midir veya kursun nasıl olmasını isterdiniz?	<ul style="list-style-type: none">• Tek Sınıflı Bir Kursumuz Var• Birkaç Sınıflı Okul Şeklinde Olmalı• Apartman veya Cami Altı Olmamalı
7	Kur' an kursu beklentilerinizi karşıladı mı? Kısaca açıklar mısınız?	<ul style="list-style-type: none">• Karşıladı, Eğitim, Huzur, Mutluluk, Güven• Terapi merkezi• Manevi Doyum Merkezi
8	Kur' an kursundan başka beklentileriniz veya önerileriniz var mı? Varsa nelerdir?	<ul style="list-style-type: none">• İhtisas alanlarının oluşturulması• Daha fazla dini etkinlikler düzenlenmesi• Gençlere yönelik faaliyetlerin artırılması, gençlerin kurslara yönlendirilmesi

